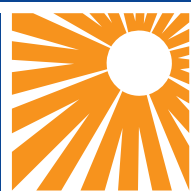

بانک خاورمیانه
Middle East Bank

گزارش عملکرد اقتصاد ایران

در سال ۱۴۰۰

تذکر

آمار و اطلاعات استفاده شده در این گزارش جدیدترین و به روزترین آمار و اطلاعاتی است که در زمان تهیه آن (۱۴۰۱ تیر ۱۴۰۱) از منابع معتبری که در متن یا زیرنویسها ذکر شده‌اند قابل دسترسی بوده است. آمار، اطلاعات و تحلیل‌های ارائه شده صرفاً جنبه اطلاع رسانی داشته و هیچ مسئولیت یا تعهدی را از سوی بانک خاورمیانه و یا سازمان‌ها و افراد وابسته به آن ایجاد نمی‌نماید.

گزارش عملکرد اقتصاد ایران در سال ۱۴۰۰
تهیه شده در مدیریت تحقیقات اقتصادی بانک خاورمیانه

کارشناسان: فرشید اسلامبولچی، یاسر پاکدامن و حسین سلطان‌آبادی
صفحه‌آرایی: حنا نیازمند

گزارش عملکرد اقتصاد ایران در سال ۱۴۰۰

این صفحه بنا به ضرورت صفحه‌آرایی سفید گذاشته شده است

خلاصه مدیریتی

آمریکا، صادرات نفتی ایران افزایش قابل توجهی را تجربه کرد و منجر به رشد تولید بخش نفت شد، اگرچه با نزدیک شدن دور جدید مذاکرات هسته‌ای به بن‌بست، رشد بخش نفت نیز در فصل چهارم سال ۱۴۰۰ متوقف شد. در مقابل، گروه صنایع و معادن در سال ۱۴۰۰ رشد اندک ۱/۱ درصدی داشته و گروه کشاورزی انقباض ۲/۶ درصدی را تجربه کرده است.

در سمت تقاضای اقتصاد، سرانجام روند نزولی هزینه‌های مصرفی بخش خصوصی (به قیمت‌های ثابت) متوقف شده و رشد ۲/۹ درصدی را در سال ۱۴۰۰ به ثبت رسانده است. همچنین هزینه‌های مصرفی بخش دولتی با رشد قابل توجه ۸/۳ درصدی در سال ۱۴۰۰ مواجه بوده است. اما برخلاف رشد هزینه‌های مصرفی دولتی و خصوصی، در سال ۱۴۰۰ تشکیل سرمایه ثابت ناخالص رشد مثبتی را تجربه نکرد و در سطح سال ۱۳۹۹ تثبیت شده است. بررسی سری زمانی تشکیل سرمایه ثابت ناخالص نشان می‌دهد که میزان سرمایه‌گذاری در اقتصاد ایران در سال ۱۴۰۰ به قیمت‌های ثابت کمتر از سطح اوایل دهه ۱۳۸۰ بوده است.

بر اساس گزارش‌های اوپک از منابع ثانویه، تولید نفت خام کشور که در نیمه نخست سال ۲۰۱۸ در محدوده ۳/۸ میلیون بشکه در روز در نوسان بود، از نیمه دوم این سال و در پی اعمال تحریم‌های آمریکا به سرعت روندی نزولی به خود گرفت، به نحوی که در نیمه دوم سال ۲۰۲۰ به حدود ۱/۹ میلیون بشکه در روز فروفتاد. به این ترتیب میزان کل تولید نفت ایران پس از اعمال تحریم‌های آمریکا حتی از میزان صادرات نفتی کشور در دوره برقرار بودن برجام کمتر شد. با این حال به مرور و به ویژه پس از انتخابات آمریکا و روی کار آمدن دولت جدید در این کشور، تولید نفت ایران نیز روندی نسبتاً صعودی در پیش گرفت، به نحوی که در ماه مارس ۲۰۲۲ (تقریباً مطابق با اسفند ۱۴۰۰) به سطح ۲/۵ میلیون بشکه در روز افزایش یافت. قیمت نفت خام سنگین ایران نیز به دنبال شیوع گسترده ویروس کرونا در سطح جهان و همچنین تصمیم اوپک پلاس در راستای عدم کاهش عرضه نفت، در فرودین ۱۳۹۹ به حدود بشکه‌ای ۱۷ دلار تنزل یافت.

در سال ۱۴۰۰ اگرچه مشکلات ساختاری اقتصادی کشور ادامه داشت، اما مشکلات ناشی از تحریم‌های آمریکا و بحران شیوع ویروس کرونا تا حدی تخفیف یافتند. کسری بودجه فزاینده، نوسان‌های گسترده در بازار ارز، فضای نااطمینانی در حوزه‌های مختلف، تداوم معضلات نظام بانکی، مراودات محدود بین‌المللی، محدودیت‌های استحصال درآمدهای نفتی، قوانین غیرشفاف و کم‌ثبات پیش روی فعالان اقتصادی و دخالت‌های بیش از حد دولت در امور مختلف بنگاه‌ها از جمله قیمت‌گذاری محصولات و تغییر مداوم مقررات تجاری، از جمله مشکلات اساسی اقتصاد ایران در سال‌های اخیر بوده‌اند. از سال ۱۳۸۶ به این سو رشد اقتصادی پایدار در اقتصاد ایران اجازه بروز نیافته و تنها در برخی سال‌ها - از جمله در سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ - به طور نامنظم و غیرمستمر، رشد مثبت اقتصادی به ثبت رسیده است. برای مقایسه، در بین سال‌های ۱۳۷۶ تا ۱۳۸۶ تولید ناخالص داخلی کشور به طور مداوم در حال بزرگتر شدن بوده و از ابتدا تا انتهای این دوره حدود ۵۰ درصد رشد داشته است. این در حالی است که تولید ناخالص داخلی به قیمت‌های ثابت در سال ۱۴۰۰ تنها اندکی (۸/۸ درصد) از رقم مشابه در سال ۱۳۹۰ بیشتر بوده است. باید توجه داشت که بر جمعیت ایران در این بازه ۱۰ ساله حدود ۹ میلیون نفر افزوده شده و به این ترتیب درآمد سرانه ایرانیان نه تنها در این سال‌ها بهبود نیافته، بلکه حدود ۳ درصد کمتر شده است.

برآوردهای مقدماتی بانک مرکزی نشان می‌دهد که در سال ۱۴۰۰، کل ارزش افزوده ایجادشده در اقتصاد کشور حدود ۶۵,۲۶۳ هزار میلیارد ریال بوده که به قیمت‌های ثابت از رشد اقتصادی مثبت ۴/۴ درصدی حکایت دارد. گروه خدمات که حدود نیمی از ارزش افزوده اقتصاد کشور در آن ایجاد می‌شود، با رشد ۶/۵ درصدی خود، عامل اصلی این رشد اقتصادی بوده است. در بین گروه‌های عمده اقتصادی، بخش نفت بیشترین رشد مثبت را در این سال به خود اختصاص داده و با افزایش ۱۰/۱ درصدی ارزش افزوده به قیمت‌های ثابت مواجه شده است. اطلاعات رسمی از تسهیل تحریم‌های آمریکا علیه ایران وجود ندارد، اما اطلاعات غیررسمی نشان می‌دهد که از نیمه دوم سال ۱۳۹۹ و به موازات تغییر دولت در

نسبت پایین عمدتاً ناشی از عملکرد ضعیف بازار سرمایه در ۱۱ ماهه نخست سال ۱۴۰۰ بود. علاوه بر این، مالیات بر کالاها و خدمات نیز سهم قابل توجه ۳۵/۳ درصدی از کل درآمدهای مالیاتی داشت. همچنین، بانک مرکزی در راستای تأمین مالی بودجه عمومی دولت در سال ۱۴۰۰ با همکاری وزارت امور اقتصادی و دارایی، ۳۶ مرحله حراج اوراق نقدی بدهی دولتی را برگزار کرد. این بانک تا انتهای اسفندماه سال ۱۴۰۰ حدود ۴,۳۷۸/۹ هزار میلیارد ریال اوراق مابین بدهی دولتی با نماد آزاد و ۱۱۵/۰ هزار میلیارد ریال اوراق سلف موازی بر پایه نفت خام (در آخرین حراج شهریورماه ۱۴۰۰) در بازار بین بانکی عرضه کرد که با تقاضای ۲۳۵/۶ هزار میلیارد ریالی بانکها و مؤسسات اعتباری غیربانکی در این مکانیزم مواجه شد و نهایتاً وزارت امور اقتصادی و دارایی به عنوان عامل اصلی تصمیم‌گیرنده، با ۲۳۳/۲ هزار میلیارد ریال آن موافقت کرد. علاوه بر این، در بازار سرمایه (سامانه مظنه‌گیری سازمان بورس و اوراق بهادار) و فرآیند پذیره‌نویسی، ۶۷۲/۸ هزار میلیارد ریال اوراق بدهی دولتی خریداری شد. بر این اساس، از خردادماه (شروع برگزاری حراج) تا انتهای سال ۱۴۰۰، کل اوراق بدهی دولتی معامله‌شده در بازار پول (حراج)، فرآیند مظنه‌گیری بازار سرمایه و پذیره‌نویسی معادل ۹۰۶/۰ هزار میلیارد ریال ثبت شد که در مقایسه با عملکرد سال ۱۳۹۹، کاهش ۲۷/۹ درصدی داشت.

در خصوص آمارهای مربوط به بخش خارجی و موازنه پرداخت‌های کشور، از یک سو کسری ۷۰۸ میلیون دلاری حساب جاری در سال ۱۳۹۹ به مازاد قابل توجه ۱۱/۱ میلیارد دلاری در سال ۱۴۰۰ تبدیل شد و از سوی دیگر کسری خالص حساب سرمایه با افزایش چشمگیر ۹۲/۸ درصدی (حدود دو برابر) به ۱۲/۲ میلیارد دلار بالغ شد. در واقع با وجود رشد قابل توجه ۵۹/۲ درصدی صادرات کشور (عمدتاً ناشی از رشد صادرات نفتی) در مقابل رشد ۳۶/۵ درصدی واردات کشور در سال ۱۴۰۰، به دلیل افزایش چشمگیر خالص خروج سرمایه، ذخایر خارجی کشور در این مدت افزایش چندانی را تجربه نکرد.

نرخ اسکناس دلار آمریکا در برابر ریال ایران در بازار آزاد در ابتدای سال ۱۴۰۰ روندی نزولی داشت، اگرچه از نیمه دوم اردیبهشت‌ماه تا اوایل آذرماه این روند معکوس شد. این نرخ پس از آن و تا پایان سال ۱۴۰۰ روند نزولی ملایمی را تجربه کرد. قیمت دلار آمریکا در بازار آزاد که در ابتدای سال ۱۴۰۰ معادل ۲۳۹/۶ هزار ریال بود، در ۱۸ فروردین به سطح ۲۰۶/۴ هزار ریال فروافتاد. پس از این تاریخ روند افزایشی این نرخ آغاز شد تا در ۶ شهریورماه به قله ۲۸۲/۰ هزار ریال برسد که پس از انتخابات اخیر ریاست جمهوری آمریکا بی‌سابقه بود. این نرخ البته مربوط به صرافی‌های مجاز بود و در میان صرافی‌های غیرمجاز نرخ دلار آمریکا در برابر ریال ایران فراتر از این ارقام به ثبت رسید. روند افزایشی نرخ دلار آمریکا در برابر ریال ایران در آخرین ماه تابستان برای مدت کوتاهی متوقف شد، اما در پاییز مجدداً این روند از سر گرفته شد تا این نرخ در ۸ آذرماه به قله ۲۹۱/۲ هزار ریال برسد. پس از آن نرخ دلار آمریکا اندکی کاهش یافت تا در آخرین روز کاری سال به ۲۶۲/۳ هزار ریال برسد. در نتیجه این تحولات، متوسط نرخ اسکناس دلار آمریکا در برابر ریال ایران (میانگین ساده) در مجموع سال ۱۴۰۰ معادل ۱۵/۸ درصد بیشتر از متوسط سال ۱۳۹۹ بود.

بازار پول کشور در سال ۱۴۰۰ با رشد ۳۱/۶ درصدی پایه پولی همراه بود. عوامل اصلی رشد پایه پولی در این مدت، رشد خالص سایر اقلام بانک مرکزی، افزایش مطالبات بانک مرکزی از بانکها و رشد دارایی‌های خارجی بانک مرکزی بودند. از طرف دیگر، خالص بدهی‌های بخش دولتی به بانک مرکزی در سال ۱۴۰۰ معادل ۲۸۵/۸ درصد منفی‌تر از سال ۱۳۹۹ رقم خورد که از افزایش قابل توجه سپرده‌های دولت نزد بانک مرکزی حکایت دارد. در پایان سال ۱۴۰۰ حجم نقدینگی در اقتصاد ایران با رشد ۳۹/۰ درصدی نسبت به پایان سال ۱۳۹۹ به ۴۸,۳۲۴/۴ هزار میلیارد ریال رسید. افزون بر این، حجم پول با رشد ۴۲/۸ درصدی نسبت به انتهای سال ۱۳۹۹ به ۹,۸۶۵/۸ هزار میلیارد ریال رسید تا سهم ۲۰/۴ درصدی از حجم نقدینگی را به خود اختصاص دهد. در این میان، شبه پول با رشد ۳۸/۱ درصدی نسبت به انتهای سال ۱۳۹۹، سهم ۷۹/۶ درصدی از کل حجم نقدینگی داشت و به ۳۸,۴۵۸/۶ هزار میلیارد ریال در انتهای سال ۱۴۰۰ رسید. مجموع دارایی‌های (بدهی‌های) بانکها و مؤسسات

با این حال پس از آن قیمت نفت ایران به تدریج رو به افزایش گذاشت و پس از حمله نظامی روسیه به اوکراین در اواخر سال ۱۴۰۰، این افزایش قیمت شدت بیشتری گرفت تا در اسفندماه ۱۴۰۰ به ۱۱۲/۴ دلار به ازای هر بشکه برسد.

نرخ بیکاری در سال ۱۴۰۰ به نسبت سال ۱۳۹۹ با کاهش ۰/۴ واحد درصدی مواجه شد و به ۹/۲ درصد رسید. در عین حال برآوردهای مرکز آمار از شاخص‌های بازار کار کشور از کاهش ۰/۴ واحد درصدی نرخ مشارکت در این سال نسبت به سال ۱۳۹۹ و رسیدن آن به سطح ۴۰/۹ درصد حکایت داشت. به عبارت دیگر، کاهش نرخ بیکاری در کشور در این سال مرهون کاهش نرخ مشارکت در پی خروج قابل توجه افراد از بازار و همچنین تغییر هرم سنی بوده است.

ارقام کلان لایحه و قانون بودجه سال ۱۴۰۰ در مقایسه با ارقام کلان قانون بودجه سال ۱۳۹۹ از بزرگ شدن اندازه نسبی دولت حکایت داشت. بودجه عمومی دولت در قانون بودجه سال ۱۴۰۰ معادل ۱۳,۷۳۷ هزار میلیارد ریال تصویب شد که رشد ۱۱/۴ درصدی را نسبت به قانون بودجه سال ۱۳۹۹ نشان می‌داد. همچنین، بودجه شرکت‌های دولتی، بانکها و مؤسسات انتفاعی وابسته به دولت با رشد ۹/۴ درصدی نسبت به قانون بودجه سال ۱۳۹۹ معادل ۱۵,۷۱۳ هزار میلیارد ریال برآورد گردید. به این ترتیب بودجه کل کشور در سال ۱۴۰۰ به ۲۸,۸۲۳ هزار میلیارد ریال بالغ شد که از رشد ۴۲/۲ درصدی نسبت به قانون بودجه سال ۱۳۹۹ حکایت داشت. قانون بودجه سال ۱۴۰۰ به صورت دو سقفی تنظیم شد، به این مفهوم که از مجموع ۱۲,۷۷۹/۲ هزار میلیارد ریال اعتبار مصوب برای منابع عمومی، اجازه تخصیص ۹,۳۷۹ هزار میلیارد ریال به دولت داده شد و قرار شد تخصیص ۳,۴۰۰ هزار میلیارد ریال باقی‌مانده، از شش ماهه دوم سال و صرفاً پس از اطمینان از تحقق منابع و متناسب با روند واریزی به خزانه در نیمه نخست سال امکان‌پذیر باشد. عملکرد منابع و مصارف عمومی دولت در نیمه اول سال ۱۴۰۰ به ترتیب برابر با ۳,۶۱۰/۷ هزار میلیارد ریال و ۴,۱۵۰/۱ هزار میلیارد ریال بوده است. نسبت عملکرد منابع عمومی به رقم مصوب شش ماهه قانون بودجه در سال ۱۴۰۰ معادل ۵۶/۵ درصد و نسبت عملکرد مصارف عمومی برابر با ۶۵/۰ درصد بوده است. اختلاف ۸/۴ واحد درصدی تحقق منابع و مصارف عمومی در نیمه اول سال ۱۴۰۰ منجر به برداشت ۵۳۹/۴ هزار میلیارد ریالی از تنخواه‌گردان بانک مرکزی شد. در این مدت، حدود ۱,۴۶۹/۲ هزار میلیارد ریال درآمدهای مالیاتی و گمرکی محقق شد که نشان‌دهنده تحقق ۹۰/۳ درصدی نسبت به مصوب شش ماهه قانون بودجه ۱۴۰۰ است و با توجه به هزینه‌کرد جاری دولت، کسری تراز عملیاتی در این دوره به ۱,۲۹۴/۶ هزار میلیارد ریال بالغ شد. در عین حال، واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای با توجه به تحریم‌های ایالات متحده آمریکا، شیوع ویروس کرونا در جهان (کاهش تقاضای نفت خام و میعانات گازی) و ناتوانی در واگذاری اموال منقول و غیر منقول، عملکرد ناچیز ۱۳/۴ درصدی نسبت به رقم مصوب شش ماهه قانون بودجه سال ۱۴۰۰ داشت. این در حالی است که تملک دارایی‌های سرمایه‌ای (اعتبارات عمرانی) با عملکرد ۶۶۶/۴ هزار میلیارد ریالی، تحقق ۷۵/۶ درصدی نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۰ را ثبت کرد. بدین ترتیب، تراز سرمایه‌ای (خالص واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای) کسری ۴۰/۱/۱ هزار میلیارد ریالی را تجربه کرد. علاوه بر این، در نیمه اول سال ۱۴۰۰، واگذاری دارایی‌های مالی با عملکرد ۶۵/۲ درصدی نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۰ به ۱,۳۹۴/۰ هزار میلیارد ریال رسید که سهم انتشار اوراق بدهی دولتی از کل واگذاری دارایی‌های مالی در این مدت حدود ۸۲ درصد بود. در نهایت، در نیمه نخست سال ۱۴۰۰، کسری بودجه از طریق خالص واگذاری دارایی‌های مالی و تنخواه‌گردان بانک مرکزی (به ترتیب ۱,۱۵۶/۲ هزار میلیارد ریال و ۵۳۹/۴ هزار میلیارد ریال) پوشش داده شد. افزون بر این، بنا بر آمارهای منتشرشده غیررسمی از عملکرد درآمدهای مالیاتی در ۱۱ ماهه نخست سال ۱۴۰۰، تحقق درآمدهای مالیاتی در این مدت معادل ۱۰۴/۳ درصد بوده است. در این مدت مالیات‌های مستقیم عملکردی ۱۲۴/۰ درصدی نسبت به رقم مصوب داشتند. در زیرمجموعه مالیات‌های مستقیم، مالیات بر اشخاص حقوقی بالاترین نسبت عملکرد به مصوب را (۱۸۸/۰ درصد) در ۱۱ ماهه نخست تجربه کرد. از طرفی، مالیات بر ثروت با نسبت عملکرد به مصوب ۳۹/۱ درصدی، پایین‌ترین عملکرد را در میان اجزای مالیات مستقیم در این مدت داشت. این

شاخص مزبور با لمس سطح ۱,۲۰۷/۹ هزار واحد، کاهش ۱۲/۹ درصدی را نسبت به انتهای تابستان ۱۴۰۰ تجربه کرد. ابلاغ تصمیمات ستاد هماهنگی اقتصادی دولت در حمایت از بازار توسط معاون اول رئیس جمهور و نیز افزایش قابل توجه قیمت جهانی نفت منجر به رشد ۱۳/۲ درصدی شاخص کل بورس از هفته دوم بهمن‌ماه تا انتهای اسفندماه ۱۴۰۰ شد و شاخص کل بورس در آخرین روز کاری اسفندماه برابر با ۱,۳۶۷/۳ هزار واحد ثبت شد که نسبت به اسفندماه ۱۳۹۹ رشد ۴/۶ درصدی داشت. در این سال ارزش کل معاملات در سال ۱۴۰۰ به ۱۲,۴۱۲/۵ هزار میلیارد ریال رسید که نسبت به سال ۱۳۹۹ ۵۴/۱ درصد کاهش داشته است. شاخص کل فرابورس در روندی مشابه در انتهای اسفند ۱۴۰۰ به ۱۸,۳۸۰/۹ واحد رسید که نسبت به ابتدای سال رشد اندک ۲/۲ درصدی را نشان می‌دهد. باید توجه داشت که به دلیل سهم قابل توجه ابزارهای سرمایه‌گذاری با درآمد ثابت در فرابورس، نوسان شاخص کل فرابورس از نوسان شاخص کل بورس اوراق بهادار تهران کمتر بوده است. ارزش کل معاملات در فرابورس با رشد ۱۶۳/۴ درصدی نسبت به سال ۱۳۹۹ به ۴۶,۶۵۵ هزار میلیارد ریال رسید. تأمین مالی شرکت‌های بورسی در سال ۱۴۰۰ معادل ۱,۴۱۴/۶ هزار میلیارد ریال بود که نسبت به سال ۱۳۹۹ از رشد ۵۰/۹ درصدی حکایت دارد. عمده این تأمین مالی با سهم ۸۴/۴ درصدی به افزایش سرمایه (به جز تجدید ارزیابی دارایی) مربوط می‌شود و کمترین سهم آن متعلق به انتشار اوراق اختیار فروش تبعی بود. تأمین مالی در فرابورس نیز در سال ۱۴۰۰ با رشد منفی ۲/۵ درصدی نسبت به سال ۱۳۹۹ به ۱,۸۹۸/۶ هزار میلیارد ریال رسید که عمده آن با سهم ۴۸/۶ درصدی و ۴۲/۲ درصدی مربوط به پذیره‌نویسی و اسناد خزانه اسلامی بود. بر خلاف شرکت‌های بورس، افزایش سرمایه (به جز تجدید ارزیابی دارایی) با سهم ۷/۱ درصدی پس از عرصه اولیه (با سهم ۲/۱ درصدی از کل) کمترین سهم را از تأمین مالی شرکت‌های فرابورسی در سال ۱۴۰۰ داشت.

عمده رتبه‌بندی‌های جهانی مربوط به محیط کسب و کار، از بدتر شدن وضعیت ایران در مقایسه با سایر کشورهای جهان در یک سال اخیر حکایت دارند. پایش محیط کسب و کار ایران از سوی اتاق‌های اصناف، تعاون و بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران نیز نتیجه‌ای نسبتاً مشابه داشته است. ارزیابی مؤسسه فریزر از شاخص آزادی اقتصادی، از نزول رتبه دو پله‌ای ایران در سال ۲۰۲۱ نسبت به سال ۲۰۲۰ و کسب رتبه ۱۶۰ در میان ۱۶۵ کشور مورد بررسی خبر می‌دهد. رتبه‌بندی شاخص آزادی اقتصادی مؤسسه هریتج برای سال ۲۰۲۲ ایران را در جایگاه ۱۷۰ در بین ۱۷۷ کشور مورد مطالعه قرار می‌دهد که از تنزل دو پله‌ای نسبت به سال قبل حکایت دارد. در هر دو شاخص‌های بین‌المللی حقوق مالکیت و ادراک فساد نیز افت یک پله‌ای برای رتبه ایران در سال ۲۰۲۱ نسبت به سال قبل از آن رقم خورده است.

اعتباری بدون محاسبه اقلام زیر خط در پایان سال ۱۴۰۰ به ۸۰,۷۴۶/۶ هزار میلیارد ریال رسید که نسبت به انتهای سال ۱۳۹۹ افزایش ۴۴/۰ درصدی را نشان می‌دهد. همچنین، نسبت تسهیلات به سپرده پس از کسر سپرده قانونی در انتهای اسفندماه ۱۴۰۰ به ۸۳/۲ درصد رسیده است که از افزایش ۳/۰ واحد درصدی نسبت به انتهای اسفندماه ۱۳۹۹ حکایت دارد. در طول سال ۱۴۰۰، در مجموع ۲۹,۶۸۱/۶ هزار میلیارد ریال تسهیلات توسط سیستم بانکی کشور به بخش‌های مختلف اقتصادی اعطا شد که در مقایسه با سال ۱۳۹۹ حدود ۵۶/۳ درصد رشد نشان می‌دهد.

رشد نقطه‌به‌نقطه سطح عمومی قیمت‌ها در ادامه روند صعودی سال ۱۳۹۹، در فروردین‌ماه ۱۴۰۰ به ۴۹/۵ درصد بالغ شد، اگرچه در ماه‌های بعد با شیبی ملایم روندی معکوس گرفت تا در اسفندماه سال ۱۴۰۰ به ۳۴/۷ درصد برسد. با این وجود نرخ تورم سالانه در نیمه ابتدایی سال ۱۴۰۰ روند صعودی را ثبت کرد و از حدود ۳۶/۴ درصد در انتهای اسفندماه ۱۳۹۹ به حدود ۴۵/۸ درصد در شهریورماه ۱۴۰۰ رسید. اما در نیمه دوم سال ۱۴۰۰ این روند معکوس شد تا نرخ تورم سالانه در انتهای اسفندماه با کاهش ۵/۶ واحد درصدی نسبت به شهریورماه، به ۴۰/۲ درصد برسد. در میان ۱۲ بخش اصلی سبد مصرفی خانوار نمونه کشور در محاسبات مرکز آمار برای اسفندماه سال ۱۴۰۰، بیشترین نرخ تورم سالانه با ۶۱/۶ درصد مربوط به گروه هتل و رستوران و کمترین آن با ۶/۴ درصد متعلق به گروه ارتباطات بوده است. اگرچه نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه گروه خوراکی‌ها و آشامیدنی در اسفندماه ۱۴۰۰ در مقدار ۴۰/۸ درصد ثبت شد، اما در سال ۱۴۰۰ این گروه به طور متوسط ۵/۹ درصد افزایش قیمت داشته‌اند.

شاخص کل بورس در سال ۱۴۰۰، در پی روند نزولی بازار در نیمه دوم سال ۱۳۹۹، با ریزش دوباره آغاز شد. با توجه به اعتماد از دست رفته مردم نسبت به بازار سرمایه و نااطمینانی در خصوص رفع تحریم‌ها و آینده بازار ارز و همچنین کاهش نقدشوندگی بازار، پایداری صف‌های فروش دنباله‌دار شد. بدین ترتیب، شاخص کل بورس در انتهای خردادماه سال ۱۴۰۰ با کاهش ۱۰/۶ درصدی نسبت به ابتدای این سال به ۱,۱۶۸/۷ هزار واحد رسید. از طرفی، در فصل تابستان با قرار گرفتن در فصل برگزاری مجامع سالانه و تقسیم سود، در کنار رشد نرخ ارز، عدم جذابیت بازار رمزارزها برخلاف ماه‌های پیش از آن، کاهش نرخ سود در بازار بین‌بانکی و اعلام نتایج انتخابات ریاست جمهوری ۱۴۰۰، روند شاخص کل صعودی شد. به طوریکه در انتهای فصل تابستان سال ۱۴۰۰ با رشد ۱۸/۶ درصدی نسبت به انتهای فصل بهار سال ۱۴۰۰ به مقدار ۱,۳۸۶/۵ هزار واحد رسید. در نیمه دوم سال روند نزولی شاخص کل به‌واسطه کاهش مقطعی نرخ ارز در بازار آزاد همراه با وعده آزاد سازی خودرو که از نیمه دوم شهریورماه شروع شد، تداوم و تشدید شد. به گونه‌ای که در پنجم بهمن‌ماه سال ۱۴۰۰،

فهرست مطالب

۷	بخش واقعی
۸	گروه کشاورزی
۸	گروه صنایع و معادن
۱۱	گروه خدمات
۱۲	بازار نیروی کار
۱۳	وضعیت مالی و بودجه دولت
۱۳	کلیات لایحه و قانون بودجه ۱۴۰۰
۱۷	عملکرد مالی دولت
۲۰	خصوصی سازی
۲۱	صندوق توسعه ملی
۲۱	طرح هدفمندی یارانه‌ها
۲۳	تراز پرداخت‌های خارجی
۲۴	صادرات و واردات کالا
۲۵	بازار ارز
۲۶	بخش پولی و اعتباری
۲۶	کل‌های پولی
۲۸	منابع و مصارف بانکی
۲۹	تورم
۳۱	بازار سرمایه
۳۲	بورس اوراق بهادار تهران
۳۳	فرا بورس ایران
۳۴	محیط کسب و کار
۳۵	بررسی محیط کسب و کار کشور از نظر آزادی اقتصادی و فساد
۳۶	نتایج پایش محیط کسب و کار از سوی اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران

۱. بخش واقعی

افزوده ایجادشده در اقتصاد کشور حدود ۶۵,۲۶۳ هزار میلیارد ریال بوده که به قیمت‌های ثابت از رشد اقتصادی مثبت ۴/۴ درصدی حکایت دارد. در واقع پس از تجربه رشدهای اقتصادی منفی ۵/۴ درصدی و منفی ۶/۵ درصدی به ترتیب در سال‌های ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸، سرانجام این روند در سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ متوقف شد. البته باید توجه داشت که بدون در نظر گرفتن بخش نفت، رشد اقتصادی به ۳/۹ درصد در سال ۱۴۰۰ تنزل می‌یابد. به عبارت دیگر به دلیل رشد قابل توجه ۱۰/۰ درصدی بخش نفت در سال ۱۴۰۰، ۰/۸ واحد درصد از رشد اقتصادی این سال مرهون این بخش بوده است. اطلاعات رسمی از تسهیل تحریم‌های آمریکا علیه ایران وجود ندارد، اما اطلاعات غیررسمی نشان می‌دهد که از نیمه دوم سال ۱۳۹۹ به این سو و به موازات تغییر دولت در آمریکا، صادرات نفتی ایران افزایش قابل توجهی را تجربه کرده است. نکته امیدوارکننده دیگر این است که در سال ۱۴۰۰ میزان تولید ناخالص داخلی غیرنفتی (بدون نفت) به قیمت‌های ثابت بیشتر از همه سال‌های گذشته بوده است. بررسی آمار نشان می‌دهد که ثبت این رشد تا حد زیادی به افزایش تولید در زیرمجموعه گروه خدمات مربوط می‌شود که با رفع محدودیت‌های ناشی از شیوع ویروس کرونا، در مسیر بازپایی بوده است. جدول ۱ جزئیات نرخ رشد اقتصادی سال‌های اخیر را برای گروه‌های اصلی اقتصاد کشور نشان می‌دهد.

در سال ۱۴۰۰ اگرچه مشکلات ساختاری اقتصادی کشور ادامه داشت، اما مشکلات ناشی از تحریم‌های آمریکا و بحران شیوع ویروس کرونا تا حدی تخفیف یافتند. کسری بودجه فزاینده، نوسان‌های گسترده در بازار ارز، فضای نااطمینانی در حوزه‌های مختلف، تداوم معضلات نظام بانکی، مراودات محدود بین‌المللی، محدودیت‌های استحصال درآمدهای نفتی، قوانین غیرشفاف و کم‌ثبات پیش روی فعالان اقتصادی و دخالت‌های بیش از حد دولت در امور مختلف بنگاه‌ها از جمله قیمت‌گذاری محصولات و تغییر مداوم مقررات تجاری، از جمله مشکلات اساسی اقتصاد ایران در سال‌های اخیر بوده‌اند. از سال ۱۳۸۶ به این سو رشد اقتصادی پایدار در اقتصاد ایران اجازه بروز نیافته و تنها در برخی سال‌ها - از جمله در سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ - به طور نامنظم و غیرمستمر، رشد مثبت اقتصادی به ثبت رسیده است. برای مقایسه، در بین سال‌های ۱۳۷۶ تا ۱۳۸۶ تولید ناخالص داخلی کشور به طور مداوم در حال بزرگتر شدن بوده و از ابتدا تا انتهای این دوره حدود ۵۰ درصد رشد داشته است. این در حالی است که تولید ناخالص داخلی به قیمت‌های ثابت در سال ۱۴۰۰ تنها اندکی (۸/۸ درصد) از رقم مشابه در سال ۱۳۹۰ بیشتر بوده است. باید توجه داشت که بر جمعیت ایران در این بازه ۱۰ ساله حدود ۹ میلیون نفر افزوده شده و به این ترتیب درآمد سرانه ایرانیان نه تنها در این سال‌ها بهبود نیافته، بلکه حدود ۳ درصد کمتر شده است.

برآوردهای مقدماتی بانک مرکزی نشان می‌دهد که در سال ۱۴۰۰، کل ارزش

جدول ۱- نرخ رشد اجزای تولید ناخالص داخلی و سهم از رشد آنها به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۵ و سهم آنها از کل تولید ناخالص داخلی به قیمت‌های جاری (درصد)

سهم از کل در سال ۱۴۰۰	سهم از رشد در سال ۱۴۰۰	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹	۱۴۰۰	
۱۲/۷	-۰/۳	۳/۲	-۰/۹	۸/۸	۳/۲	-۲/۶	گروه کشاورزی
۷/۰	۰/۸	۰/۹	-۱۸/۱	-۳۸/۷	۹/۶	۱۰/۱	گروه نفت
۳۱/۹	۰/۳	۵/۱	-۴/۳	۲/۳	۷/۳	۱/۱	گروه صنایع و معادن
۴۸/۴	۳/۶	۴/۴	-۰/۶	-۰/۲	۲/۲	۶/۵	گروه خدمات
۹۳/۰	-	۴/۶	-۱/۸	۱/۱	۳/۶	۳/۹	تولید ناخالص داخلی به قیمت پایه (بدون نفت)
۱۰۰/۰	۴/۴	۳/۷	-۵/۴	-۶/۵	۴/۱	۴/۴	تولید ناخالص داخلی به قیمت پایه

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، گزارش تحولات بخش واقعی اقتصاد ایران سال ۱۴۰۰ و سری زمانی حساب‌های ملی

در مقایسه با تشکیل سرمایه به شکل ساختمان دارد، اگرچه در سال ۱۴۰۰ رشد تشکیل سرمایه به شکل ماشین‌آلات مثبت و رشد تشکیل سرمایه به شکل ساختمان منفی بوده است.

در عین حال، برخلاف سال‌های گذشته، با تسهیل تحریم‌های آمریکا و رفع محدودیت‌های مربوط به کرونا در سراسر جهان، صادرات و واردات کالاها و خدمات در سال ۱۴۰۰ با رشد مثبت به قیمت‌های ثابت مواجه بودند. جدول ۲ نرخ رشد هزینه ناخالص داخلی را به تفکیک اجزای آن نشان می‌دهد.

جدول ۲- نرخ رشد هزینه ناخالص داخلی و اجزای آن به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۵ و سهم آنها از کل هزینه ناخالص داخلی به قیمت‌های جاری (درصد)

سهم از کل در ۱۴۰۰	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹	۱۴۰۰	
۴۳/۱	۱/۶	-۱/۷	-۴/۵	۰/۵	۳/۹	مصرف خصوصی
۱۴/۲	-۰/۸	-۱/۷	-۵/۷	-۰/۹	۸/۳	مصرف دولتی
۲۶/۸	-۰/۵	-۱۵/۴	-۷/۱	۳/۲	۰/۰	تشکیل سرمایه ثابت ناخالص
۱۰/۷	۲/۳	-۱۹/۶	-۱۴/۰	۳/۵	۱۲/۵	ماشین آلات
۱۵/۷	-۲/۶	-۱۱/۳	-۲/۵	۳/۸	-۷/۱	ساختمان
۰/۵	۳/۳	-۳۰/۹	-۱۱/۵	-۹/۶	۵/۸	سایر
۲۲/۸	۰/۵	-۴/۴	-۱۹/۰	-۱۲/۸	۵/۲	صادرات کالاها و خدمات
۲۱/۵	۶/۸	-۲۶/۳	-۳۳/۲	-۲۹/۷	۲۴/۱	واردات کالاها و خدمات
۱۰۰/۰	۲/۸	-۲/۳	-۱/۳	۳/۳	۴/۷	تولید ناخالص داخلی به قیمت بازار

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، گزارش تحولات بخش واقعی اقتصاد ایران سال ۱۴۰۰ و سری زمانی حساب‌های ملی

۱.۱. گروه کشاورزی

حساب‌های ملی ندارد، در سال ۱۴۰۰ به قیمت‌های ثابت معادل ۱۰/۳ درصد رشد داشته است، اما از آنجا که این زیربخش کمتر از ۵ درصد کل گروه کشاورزی را به خود اختصاص داده، تأثیر چندانی روی رشد کل گروه نداشته است. بنابراین انقباض ۴/۳ درصدی زیرگروه کشاورزی، شکار و جنگلداری به قیمت‌های ثابت، منجر به رشد منفی ۳/۷ درصدی کل گروه کشاورزی شده است. رشد اقتصادی گروه کشاورزی، چه در گزارش بانک مرکزی و چه در گزارش مرکز آمار، در هیچ یک از فصول سال ۱۴۰۰ مثبت نبوده است. طبق آمار سازمان توسعه تجارت ایران، صادرات محصولات کشاورزی و صنایع غذایی در سال ۱۴۰۰ معادل ۸/۴ میلیون تن به ارزش ۵/۲ میلیارد دلار بوده است که در مقایسه با سال ۱۳۹۹ از نظر وزنی ۴/۳ درصد و از نظر ارزشی ۱۵/۲ درصد کاهش داشته است.

در آمار حساب‌های ملی ایران، گروه کشاورزی علاوه بر کشاورزی شامل زراعت، باغداری، جنگلداری، شکار، دامداری، مرغ‌داری و ماهیگیری می‌شود. این در حالی است که در گزارش مقدماتی بانک مرکزی از تحولات بخش واقعی در سال ۱۴۰۰، به جزئیات زیرمجموعه‌های گروه کشاورزی اشاره‌ای نشده و صرفاً به طور خلاصه عنوان شده است که رشد تولید محصولات زراعی، باغی و محصولات اصلی دامی در این سال نسبت به سال ۱۳۹۹ به ترتیب معادل منفی ۷/۱ درصد، مثبت ۴/۸ درصد و منفی ۰/۴ درصد بوده است. در گزارش حساب‌های ملی مرکز آمار ایران نیز گروه کشاورزی صرفاً به دو زیرمجموعه با عناوین «کشاورزی، شکار و جنگلداری» و «ماهیگیری» دسته‌بندی می‌شود. زیرگروه ماهیگیری که سهم بسیار ناچیزی در تولید ناخالص داخلی دارد و ارزش افزوده آن معمولاً با نوسان زیاد همراه بوده و تغییرات آن وابستگی چندانی به تغییرات سایر بخش‌های

۱.۲. گروه صنایع و معادن

معادن، «تأمین برق، گاز، بخار و تهویه هوا»، «آبرسانی، مدیریت پسماند، فاضلاب و فعالیت‌های تصفیه» و «ساختمان» تقسیم می‌شود که به ترتیب رشد‌های ۳/۳ درصدی، منفی ۰/۴ درصدی، ۳/۱ درصدی، ۵/۲ درصدی و منفی

طبق گزارش بانک مرکزی، گروه صنایع و معادن ۳۱/۹ درصد از تولید ناخالص داخلی را در سال ۱۴۰۰ تشکیل داده است که ۱/۴ واحد درصد کمتر از سال ۱۳۹۹ محسوب می‌شود. این گروه به پنج زیرمجموعه «صنعت»، «استخراج

مصرفی برق و گاز جست و جو کرد. استدلال مشابهی را می‌توان در مورد رشد نسبتاً یکنواخت زیرگروه آبرسانی، مدیریت پسماند، فاضلاب و فعالیت‌های تصفیه به کار برد. رشد این زیرگروه در سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ به ترتیب معادل ۲/۶ درصد و ۵/۲ درصد بوده است. در زیرگروه ساختمان که شامل ساختمان‌های مسکونی و غیرمسکونی، جاده‌سازی، سدسازی و موارد مشابه دیگر می‌شود، عامل اصلی رشد منفی ۶/۹ درصدی در سال ۱۴۰۰، کاهش ۱۱/۲ درصدی سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در این بخش به قیمت‌های ثابت بوده است، اگرچه این سرمایه‌گذاری به قیمت‌های جاری ۴۰/۷ درصد بیشتر از سال ۱۳۹۹ رقم خورده است. در نتیجه این تغییر و تحولات، گروه صنایع و معادن با رشد اندک ۱/۱ درصدی در سال ۱۴۰۰ (۶/۲ واحد درصد کمتر از سال ۱۳۹۹)، سهم ناچیز ۰/۳ واحد درصدی از رشد اقتصادی ۴/۴ درصدی این سال داشته است. جدول ۳ جزئیات آمار رشد زیرمجموعه‌های گروه صنایع و معادن را نشان می‌دهد.

جدول ۳- نرخ رشد زیرمجموعه‌های گروه صنایع و معادن به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۵ (درصد)

۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹	۱۴۰۰	
۴/۳	-۳/۸	۲/۷	۷/۳	۱/۱	گروه صنایع و معادن
۹/۱	-۵/۷	۸/۵	۱۴/۴	-۰/۴	استخراج معدن
۵/۱	-۶/۶	۳/۲	۷/۲	۳/۳	صنعت
۴/۹	۲/۷	۴/۳	۵/۹	۳/۱	برق، گاز، بخار و تهویه هوا
۳/۶	۲/۳	۲/۳	۲/۶	۵/۲	آبرسانی، مدیریت پسماند، فاضلاب و فعالیت‌های تصفیه
۰/۸	-۰/۱	-۱/۱	۷/۲	-۶/۹	ساختمان

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، گزارش تحولات بخش واقعی اقتصاد ایران سال ۱۴۰۰ و سری زمانی حساب‌های ملی

در مورد خودروسازی، در سال ۱۴۰۰ معادل ۹۸۲/۸ هزار دستگاه انواع مختلف خودرو تولید شد که حدود ۳/۲ درصد کمتر از سال قبل از آن بود و به سطح تولید برنامه‌ریزی شده یک میلیون و ۲۰۰ هزار دستگاه در این سال نرسید. در این بین تولید انواع خودروی سواری کاهش ۴/۴ درصدی و تولید انواع وانت کاهش ۱/۵ درصدی داشت. در مقابل، تولید انواع کامیون و کشنده رشد ۱۰۲/۰ درصدی، تولید اتوبوس، مینی‌بوس و ون رشد ۴۴/۶ درصدی، تولید کمباین رشد ۳/۱ درصدی و تولید تراکتور رشد ۲/۹ درصدی داشت.

تولید فولاد نیز به عنوان یکی از مهمترین صنایع عمده کشور در سال ۱۴۰۰ نسبت به سال قبل از آن کاهش یافت. در این سال ۲۸/۱ میلیون تن فولاد خام (۱/۸ درصد کمتر از سال ۱۳۹۹) و ۲۵/۱ میلیون تن محصولات فولادی (۵/۳ درصد کمتر از سال ۱۳۹۹) تولید شدند. از سال ۱۳۹۵ به این سو، این برای اولین بار است که تولید سالانه فولاد خام کشور کاهش یافته، در حالی که حتی پس از خروج آمریکا از برجام این روند افزایشی بوده است. جدول ۴ حجم تولید این سه صنعت بزرگ کشور را در سال‌های اخیر با هم مقایسه می‌کند.

جدول ۴- حجم تولید برخی صنایع مهم کشور

۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹	۱۴۰۰	
۴۶/۹	۴۶/۶	۵۰/۷	۵۳/۵	۵۳/۵	۵۵/۷	۶۰/۸	۶۲/۱	محصولات پتروشیمی (میلیون تن)
۱۰/۷	-۰/۷	۹/۰	۵/۵	-۰/۰	۴/۱	۹/۲	۲/۱	درصد تغییر
۱۶,۸۱۰	۱۶,۵۳۹	۱۸,۷۶۹	۲۰,۸۳۳	۲۳,۶۰۶	۲۶,۴۴۱	۲۸,۶۴۵	۲۸,۱۱۶	فولاد خام (هزار تن)
۸/۶	-۱/۶	۱۳/۵	۱۱/۰	۱۳/۳	۱۲/۰	۸/۳	-۱/۸	درصد تغییر
۹۵۸/۳	۸۹۲/۳	۱,۲۵۴/۸	۱,۴۲۹/۰	۸۸۶/۳	۷۵۸/۹	۹۰۳/۹	۸۶۴/۴	انواع خودرو (هزار دستگاه)
۵۳/۴	-۶/۹	۴۰/۶	۱۳/۹	-۳۸/۰	-۱۴/۴	۱۹/۱	-۴/۴	درصد تغییر

مأخذ: گزارش‌های سالانه وزارت صنعت، معدن و تجارت

بخش نفت

شدید به بخش نفت کشور در اوایل سال ۱۳۹۷ و در پی اجرایی شدن دور جدید تحریم‌های ایالات متحده اتفاق افتاد که صادرات نفت ایران را بسیار محدود کرد.

۶/۹ درصدی را در سال ۱۴۰۰ تجربه کردند. زیرگروه صنعت که در سال ۱۳۹۹ رشد ۷/۲ درصدی را به ثبت رسانده بود، در فصل دوم سال ۱۴۰۰ حتی رشد منفی را تجربه کرد. در گزارش مرکز آمار اما وضعیت رشد زیربخش صنعت در سال ۱۴۰۰ بهتر از سال ۱۳۹۹ برآورد شده است.

در زیرگروه استخراج معدن و طبق گزارش بانک مرکزی، رشد منفی ۰/۴ درصدی در سال ۱۴۰۰ رقم خورده است. این در حالی است که رشد این زیربخش در سال ۱۳۹۹ چشمگیر و معادل ۱۴/۴ درصد بود. در زیرگروه برق، گاز، بخار و تهویه هوا نیز کاهش رشد نسبت به سال ۱۳۹۹ به چشم می‌خورد، به نحوی که رشد ۵/۹ درصدی این زیرگروه در سال ۱۳۹۹ به رشد ۳/۱ درصدی در سال ۱۴۰۰ تنزل یافته است. البته این بخش حداقل در دو دهه گذشته جزو معدود بخش‌های حساب‌های ملی بوده که حتی در دوره‌های رکودی نیز معمولاً به رشد خود ادامه داده است و دلیل این امر را می‌توان در رشد نسبتاً یکنواخت جمعیت و نیازهای

شاخص تولید کارگاه‌های بزرگ صنعتی که نماگر خوبی برای بررسی وضعیت بخش‌های مختلف صنعتی کشور است، از بهار ۱۳۹۷ به این سو به صورت رسمی از سوی بانک مرکزی منتشر نشده، اما طبق گزارش روابط عمومی این بانک، این شاخص در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۰ رشد ۳/۴ درصدی را نسبت به دوره مشابه سال ۱۳۹۹ تجربه کرد.

طبق گزارش وزارت صنعت، معدن و تجارت، تولید محصولات پتروشیمی به عنوان یکی از بزرگترین صنایع کشور در سال ۱۴۰۰ با رشد ۲/۱ درصدی به ۶۲/۱ میلیون تن رسید. مواد پایه و شیمیایی سهم حدوداً ۴۳ درصدی، خوراک و سوخت سهم حدوداً ۲۸ درصدی، مواد پلیمری سهم حدوداً ۱۲ درصدی، کود و سموم سهم حدوداً ۱۱ درصدی و آروماتیک‌ها سهم حدوداً ۶ درصدی از کل تولیدات پتروشیمی کشور داشته‌اند. فروش محصولات پتروشیمی (پلیمری و شیمیایی) در بورس‌های کالا و انرژی از ۴/۹ میلیون تن در سال ۱۳۹۸ به ۵/۴ میلیون تن در سال ۱۳۹۹ و ۵/۵ میلیون تن در سال ۱۴۰۰ افزایش یافت. عمده این معاملات (۳/۶ میلیون تن در سال ۱۴۰۰) مربوط به محصولات پلیمری می‌شود.

صنعت نفت که در نیم قرن اخیر همواره از ارکان اصلی اقتصاد کشور بود، در چند سال اخیر با فراز و فرودهای متعددی روبه‌رو شده است. آخرین شوک

پول، متوسط صادرات نفتی ایران در سال ۲۰۲۱ در بازه‌ای بین ۴۰۰ هزار بشکه تا ۷۰۰ هزار بشکه در روز برآورد می‌شود. به این ترتیب صادرات نفتی ایران در سال ۲۰۲۱ افزایشی حدود ۵۰ درصدی در مقایسه با سال ۲۰۲۰ داشته، اگرچه همچنان حدود نصف صادرات نفتی سال ۲۰۱۸ محسوب می‌شود. خبرگزاری رویترز به نقل از برخی منابع از جمله شرکت بین‌المللی انرژی اس‌وی‌بی^۱ و با استفاده از منابع غیررسمی مانند داده‌های شرکت اطلاعات انرژی و ردیابی کپلر (Kpler) معمولاً تخمینی از صادرات نفتی ایران اعلام می‌کند. بر این اساس، صادرات نفت خام ایران در ماه فوریه ۲۰۲۰ (تقریباً مطابق با بهمن ۱۳۹۸) به حدود ۱۴۰ هزار بشکه در روز فرو افتاده بود که این سطح نازل حتی در زمان جنگ ایران و عراق هم تجربه نشده بود. این وضعیت تا چند ماه به ویژه به دلیل همه‌گیری جهانی ویروس کرونا و کاهش تقاضای جهانی نفت ادامه داشت، اما پس از آن به مرور صادرات نفت ایران افزایش یافت تا در آوریل ۲۰۲۲ (تقریباً مطابق با فروردین ۱۴۰۱) به سطح حدودی ۷۵۰ هزار بشکه در روز برسد. البته برخی منابع دیگر صادرات نفتی ایران را در این بازه حتی بیشتر از یک میلیون بشکه در روز برآورد کرده‌اند.

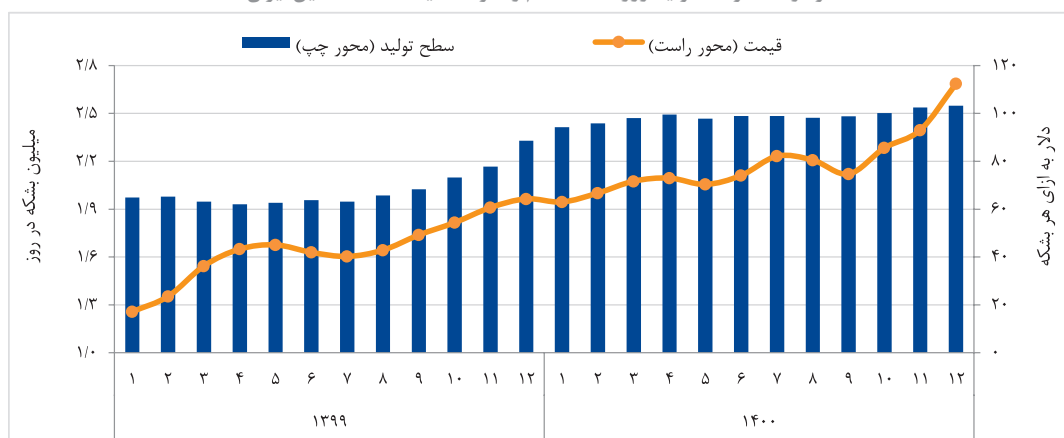
قیمت نفت خام سنگین ایران که در فروردین ۱۳۹۸ به ۶۸/۵ دلار به ازای هر بشکه رسیده بود و از خرداد تا دی این سال در محدوده ۶۱ تا ۶۴ دلار در نوسان بود، از بهمن‌ماه این سال کاهش شدیدی را تجربه کرد و در آخرین ماه سال ۱۳۹۸ به حدود ۲۹ دلار رسید. در هفته دوم ماه مارس (مطابق با نیمه دوم اسفندماه ۱۳۹۸) و در پی شیوع گسترده ویروس کرونا در سطح جهان، تقاضای نفت به شدت کاهش یافت و تصمیم اوپک پلاس در راستای عدم کاهش عرضه، افت شدیدی قیمت را حتی تا سطوح نزدیک به ۱۰ دلار در هر بشکه به دنبال داشت. در نتیجه، متوسط قیمت نفت سنگین ایران در فروردین ۱۳۹۹ به حدود بشکه‌ای ۱۷ دلار هم رسید. با این حال در ماه‌های بعدی قیمت نفت به تدریج رو به افزایش گذاشت. طبق گزارش اوپک قیمت نفت سنگین ایران در سال ۲۰۲۱ به طور متوسط معادل ۶۱/۹ دلار به ازای هر بشکه بوده که ۷/۷ درصد بیش از سال میلادی قبل از آن است. با حمله نظامی روسیه به اوکراین در بهمن‌ماه ۱۴۰۰ (تقریباً مطابق با فوریه ۲۰۲۲)، قیمت نفت سنگین ایران نیز همگام با رشد جهانی قیمت نفت افزایش یافت تا به ۱۱۲/۴ دلار به ازای هر بشکه در مارس ۲۰۲۲ (تقریباً مطابق با اسفند ۱۴۰۰) بالغ شود. نمودار ۱ قیمت و تولید نفت خام ایران را در دو سال ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ نشان می‌دهد.

این محدودیت‌ها به نحوی اجرا شد که کشورهای مختلف قادر باشند به مرور نیاز خود به نفت ایران را کاهش دهند و به همین علت ایالات متحده در ابتدا برخی کشورها را به طور موقت از این تحریم معاف کرد. در نتیجه صادرات و البته تولید نفت ایران هم به مرور روند کاهشی به خود گرفت و ارزش افزوده آن در اقتصاد افت کرد. پس از انتخابات اخیر ریاست جمهوری آمریکا و روی کار آمدن حزب دموکرات، تولید و صادرات نفت ایران نیز به موازات امیدواری به از سرگیری توافق هسته‌ای، به مرور افزایش یافت. با این حال با نزدیک شدن مذاکرات هسته‌ای به بن‌بست، رشد بخش نفت مجدداً متوقف شد. طبق گزارش بانک مرکزی، ارزش افزوده بخش نفت به قیمت‌های جاری در سال ۱۴۰۰ معادل ۷/۰ درصد از کل ارزش افزوده ایجادشده در اقتصاد کشور بوده است که اگرچه بیشتر از سهم ۳/۷ درصدی سال ۱۳۹۹ محسوب می‌شود، کمتر از سهم‌های به ترتیب ۱۳/۵ درصد، ۱۲/۰ درصد و ۷/۴ درصد در سال‌های ۱۳۹۶ تا ۱۳۹۸ رقم خورده است.

در پی شرایط خاص بخش نفت کشور در چند سال اخیر، آمار مربوط به تولید و صادرات این بخش به طور رسمی منتشر نشده است. در ارتباط با تولید نفت، بهترین آمار در دسترس مربوط به گزارش‌های اوپک و از منابع ثانویه است. بر اساس این آمار، تولید نفت خام کشور که در نیمه نخست سال ۲۰۱۸ در محدوده ۳/۸ میلیون بشکه در روز در نوسان بود، از نیمه دوم این سال و در پی اعمال تحریم‌های آمریکا به سرعت روندی نزولی به خود گرفت، به نحوی که در نیمه دوم سال ۲۰۲۰ به حدود ۱/۹ میلیون بشکه در روز فروافتاد. به این ترتیب میزان کل تولید نفت ایران پس از اعمال تحریم‌های آمریکا حتی از میزان صادرات نفتی کشور در دوره برقرار بودن برجام کمتر شد. صادرات نفتی کشور در سال ۱۳۹۶ به طور متوسط معادل ۲/۳ میلیون بشکه در روز بود. با این حال به مرور و به ویژه پس از انتخابات اخیر آمریکا و روی کار آمدن دولت جدید در این کشور، تولید نفت ایران نیز روندی نسبتاً صعودی در پیش گرفت، به نحوی که در ماه مارس ۲۰۲۲ (تقریباً مطابق با اسفند ۱۴۰۰) به سطح ۲/۵ میلیون بشکه در روز افزایش یافت. تولید نفت ایران در سال ۲۰۲۱ به طور متوسط معادل ۲/۴ میلیون بشکه در روز و ۲۰/۱ درصد بیشتر از سال میلادی قبل از آن بود.

آمار صادرات نفت ایران به طور کلی در چند سال اخیر محرمانه تلقی شده است. با این حال با توجه به مصرف داخلی نفت (نزدیک به ۲ میلیون بشکه در روز) و همچنین طبق برآوردهای برخی نهادهای بین‌المللی از قبیل صندوق بین‌المللی

نمودار ۱- متوسط تولید روزانه نفت خام و متوسط قیمت نفت سنگین ایران

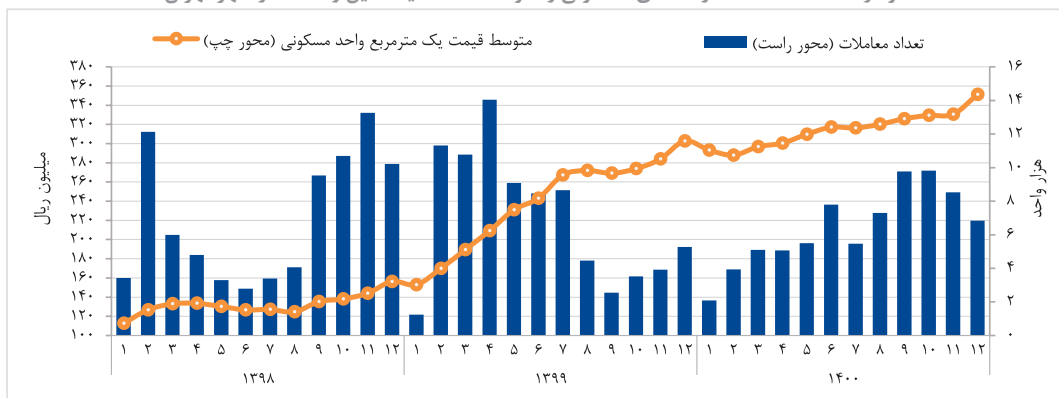
مأخذ: گزارش‌های ماهانه اوپک از بازار نفت، آمار تولید بر اساس منابع ثانویه
یادداشت: داده‌های موجود در گزارش اوپک بر اساس ماه‌های میلادی بوده که در اینجا به طور تقریبی با ماه‌های شمسی جایگزین شده است.

بخش مسکن

تعداد معاملات در آذرماه ۱۴۰۰ نزدیک به ۴ برابر حجم معاملات در ماه مشابه سال قبل از آن بود. تعداد معاملات ثبت شده در دی ماه ۱۴۰۰ معادل ۹ هزار و ۸۱۶ معامله بود که از تیرماه ۱۳۹۹ به این سو بی سابقه محسوب می شود. اما تعداد کل معاملات ثبت شده مسکن در شهر تهران در کل سال ۱۴۰۰ معادل ۷/۳ درصد کمتر از سال ۱۳۹۹ بود که یکی از عوامل توضیح دهنده کاهش قیمت واقعی مسکن در سال ۱۴۰۰ محسوب می شود. در سال ۱۴۰۰، متوسط قیمت یک متر مربع واحد مسکونی در تهران از ۲۹۳ میلیون ریال در فروردین ماه به ۳۵۱ میلیون ریال در ماه پایانی سال رسید. نمودار ۲ روند تغییرات قیمت و تعداد معاملات را در سال های ۱۳۹۸ تا ۱۴۰۰ نشان می دهد.

بازار مسکن در سال ۱۴۰۰ برخلاف سال قبل از آن با رشد قابل توجه قیمت ها مواجه نشد. سطح قیمت ها در دو ماه نخست این سال حتی اندکی کاهش یافت، اما پس از آن روند صعودی ملایمی را در پیش گرفت. حجم معاملات نیز از اردیبهشت تا مهرماه این سال کمتر از ماه های مشابه سال قبل از آن بود، اگرچه از آبان ماه به این سو معاملات رونق گرفت. متوسط قیمت مسکن در شهر تهران در سال ۱۴۰۰ حدود ۳۴ درصد نسبت به سال ۱۳۹۹ رشد داشت که اندکی کمتر از نرخ تورم ثبت شده در این سال بود. بیشترین نرخ رشد نقطه به نقطه قیمت مسکن در شهر تهران در سال ۱۴۰۰ در فروردین ماه (۹۱/۷ درصد) رقم خورد، اما با روند نزولی مستمر به ۱۶ درصد در اسفندماه رسید. با این وجود

نمودار ۲- تعداد معاملات واحدهای مسکونی و متوسط ماهانه قیمت این واحدها در شهر تهران

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، گزارش بازار مسکن شهر تهران، شماره های مختلف

۱.۳. گروه خدمات

رشد اقتصادی کشور در این سال بوده است. در بین زیرمجموعه های این گروه، دو بخش «فعالیت های مالی و بیمه» و «فعالیت های اداری و خدمات پشتیبانی» دارای رشدهای منفی به ترتیب ۲/۴ درصدی و ۲/۰ درصدی بوده اند. سایر زیرمجموعه های این بخش همگی رشدهای مثبت را تجربه کرده اند که بیشترین آن با ۲۸/۲ درصد به زیرمجموعه «فعالیت های مربوط به تأمین جا و غذا» تعلق داشته داشته است. جدول ۵ رشد زیرمجموعه های گروه خدمات را نشان می دهد.

گروه خدمات به عنوان بزرگترین بخش اقتصاد کشور که حدود نیمی از ارزش افزوده اقتصاد در آن ایجاد می شود، در سال ۱۴۰۰ از نظر ارزش افزوده ایجاد شده به قیمت های ثابت ۶/۵ درصد نسبت به سال قبل از آن رشد کرد. این رشد قابل توجه در شرایطی رقم خورد که این بخش در سه سال قبل از آن رشد چندانی نداشت و به این ترتیب ارزش افزوده آن به قیمت های ثابت در سال ۱۴۰۰ تنها حدود ۸/۶ درصد بیشتر از سال ۱۳۹۶ بود. در واقع در سال ۱۴۰۰ با کم رنگ شدن بحران شیوع کرونا، بخش خدمات به رونق برگشت و همین امر عامل اصلی

جدول ۵- نرخ رشد زیرمجموعه های گروه خدمات به قیمت های ثابت سال ۱۳۹۵ (درصد)

۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹	۱۴۰۰	گروه خدمات
۲/۱	-۰/۱	-۰/۶	۲/۲	۶/۵	عمده فروشی، خرده فروشی و تعمیر وسایل نقلیه موتوری
۳/۳	-۷/۱	-۲/۷	۴/۳	۳/۷	حمل و نقل و انبارداری
۶/۱	-۱/۴	۴/۵	-۱/۷	۶/۹	فعالیت های مربوط به تأمین جا و غذا
-۹/۱	-۱/۲	-۱۵/۲	-۴۰/۵	۲۸/۲	اطلاعات و ارتباطات
۳۴/۰	۲۵/۶	۱۹/۵	۳۴/۱	۱۳/۱	فعالیت های مالی و بیمه
۱۳/۰	۳/۰	۴/۴	۸/۳	-۲/۴	فعالیت های املاک و مستغلات
-۰/۴	۴/۳	۱/۶	۳/۲	۱/۱	فعالیت های حرفه ای، علمی و فنی
۴/۰	-۰/۸	-۲۹/۸	-۱۵/۷	۱۵/۸	فعالیت های اداری و خدمات پشتیبانی
-۰/۱	-۱۱/۹	-۱۳/۲	-۲/۵	-۲/۰	اداره عمومی، دفاع و تأمین اجتماعی
۳/۴	-۶/۳	-۵/۹	-۲/۰	۱۰/۷	آموزش
-۱۰/۸	۱۱/۵	۰/۷	-۶/۳	۱۴/۲	بهداشت و مددکاری اجتماعی
-۸/۷	-۵/۰	-۴/۴	-۰/۲	۱۵/۴	هنر، سرگرمی، تفریح، ورزش و سایر فعالیت های خدماتی
-۵/۹	۸/۰	-۹/۷	۰/۴	۱۴/۶	

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، گزارش تحولات بخش واقعی اقتصاد ایران سال ۱۴۰۰ و سری زمانی حساب های ملی

۲. بازار نیروی کار

غیرفعال بانوان از جمله مهمترین چالش‌های بازار کار کشور بوده است.

علاوه بر این، بیکاری جوانان و قشر تحصیلکرده دانشگاهی کشور نیز نگران‌کننده است. در سال ۱۴۰۰ حدود ۱/۷ میلیون نفر از جمعیت ۱۸ تا ۳۵ ساله کشور موفق به یافتن شغل مورد نظر خود نشدند که گویای نرخ بیکاری ۱۶/۵ درصدی برای این گروه سنی است. این نسبت برای زنان در این گروه سنی به ۲۸/۳ درصد می‌رسد. همچنین نرخ بیکاری در بین فارغ‌التحصیلان آموزش عالی ۱۳/۶ درصد بوده که در بین زنان این گروه به ۲۲/۸ درصد می‌رسد. حدود ۴۰/۳ درصد از کل جمعیت بیکار کشور در سال ۱۴۰۰ دارای تحصیلات عالی بوده‌اند. بالاتر بودن آمار بیکاری در بین جمعیت فارغ‌التحصیل دانشگاهی در مقایسه با متوسط کل جمعیت نشان می‌دهد که ادامه تحصیل در مقاطع تکمیلی نه تنها ورود به بازار کار را تسهیل نکرده، بلکه متناسب و سازگار با ظرفیت بازار کار نبوده و حتی احتمالاً جذب فارغ‌التحصیلان را سخت‌تر کرده است. بنابراین دوره‌های تحصیلات تکمیلی که یک سرمایه‌گذاری نسبتاً بزرگ هم برای دولت و هم خانوارها تلقی می‌شود، برای تعداد قابل توجهی از افراد و حداقل از جنبه ورود به بازار کار و کسب درآمد عایدی مثبتی نداشته است.

در سال ۱۴۰۰ نزدیک به ۲۳/۴ میلیون نفر از جمعیت بالای ۱۵ سال در کشور شاغل بوده‌اند که افزایش ۱۸۴ هزار نفری را در مقایسه با سال ۱۳۹۹ نشان می‌دهد. از این جمعیت حدود ۱۶/۳ درصد در بخش کشاورزی، ۳۳/۸ درصد در بخش صنعت و ۴۹/۸ درصد در بخش خدمات اشتغال داشته‌اند. اشتغال بخشی از این جمعیت به اصطلاح ناقص بوده است، به این معنی که به دلایل اقتصادی نظیر افت تولید یا ماندن آن، کمتر از ۴۴ ساعت در هفته کار کرده‌اند، در حالی که خواهان و آماده انجام کار بیشتر بوده‌اند. در سال ۱۴۰۰ حدود ۲/۴ میلیون نفر معادل ۱۰/۲ درصد از جمعیت شاغل، دارای اشتغال ناقص بوده‌اند که ۰/۷ واحد درصد نسبت به سال ۱۳۹۹ افزایش یافته است. جدول ۶ برخی شاخص‌های مهم بازار کار کشور را در سال ۱۴۰۰ نشان می‌دهد.

از گزارش تابستان ۱۳۹۸ به این سو، جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر مبنای اصلی محاسبات مرکز آمار برای بازار کار قرار گرفت، در حالی که پیش از این مبنای آمارگیری و گزارش شاخص‌های اصلی نیروی کار کشور جمعیت بالای ۱۰ سال بود. آمار منتشرشده از وضعیت بازار کار کشور در سال ۱۴۰۰ از نرخ مشارکت ۴۰/۹ درصدی و نرخ بیکاری ۹/۲ درصدی جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر در این سال حکایت دارد که نسبت به سال قبل از آن هر کدام ۰/۴ واحد درصد کاهش نشان می‌دهند. در سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۳۹۸ نیز کاهش توأمان نرخ بیکاری و نرخ مشارکت رقم خورده بود. کاهش نرخ بیکاری در این سه سال در حالی رخ داده است که وضعیت کلان اقتصادی کشور به نسبت سال‌های قبل تر به مراتب نامناسب‌تر بوده است. در واقع کاهش نرخ بیکاری در کشور نه از محل افزایش اشتغال، بلکه در پی خروج قابل توجه افراد از بازار کار و کاهش نرخ مشارکت رخ داده است. کاهش مشارکت اقتصادی در این سال‌ها به دلایل مختلف از جمله ناامیدی از یافتن شغل مناسب و همچنین تغییرات هرم سنی و افزایش افراد مشغول به تحصیل رخ داده است. در سال ۱۴۰۰ با وجود افزایش بیش از ۶۹۰ هزار نفری جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر، تنها ۸۵ هزار نفر به جمعیت فعال افزوده شد. البته نرخ پایین مشارکت در مقایسه با سایر کشورها یکی از شاخص‌های همیشگی اقتصاد ایران حداقل در چهار دهه اخیر بوده، اما این مهم در سال‌های اخیر تشدید شده است. این نرخ پایین عمدتاً از جانب جمعیت بانوان کشور ایجاد می‌شود، به طوری که از جمعیت ۳۱/۶ میلیون نفری زنان ۱۵ ساله و بیشتر در ایران، تنها ۴/۲ میلیون نفر قابلیت و تمایل انجام کار را در سال ۱۴۰۰ داشته و به عبارت دیگر مشارکت اقتصادی داشته‌اند. از همین جمعیت اندک نیز ۱۶/۰ درصد بیکار بوده‌اند، در حالی که نرخ بیکاری برای مردان در سال ۱۴۰۰ معادل ۷/۹ درصد رقم خورده است. این مهم نشان می‌دهد که فارغ از ضعف‌های ساختاری مهارت‌پروری در سیستم آموزشی کشور، فرهنگ، زیرساخت‌ها و موقعیت‌های موجود در بازار کار مناسب و پذیرای ورود زنان نبوده است. این تفاوت در نرخ بیکاری تقریباً در همه سال‌های چهار دهه اخیر تکرار شده و بالا بودن جمعیت

جدول ۶- شاخص‌های اصلی بازار کار ایران به تفکیک جنسیت برای جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر در سال ۱۴۰۰

زن	مرد	کل	
۱۳/۳	۶۸/۷	۴۰/۹	نرخ (درصد)
۴/۲	۲۱/۶	۲۵/۸	تعداد (میلیون نفر)
۱۱/۱	۶۳/۳	۳۷/۲	نسبت (درصد)
۳/۵	۱۹/۹	۲۳/۴	تعداد (میلیون نفر)
۱۶/۰	۷/۹	۹/۲	نرخ (درصد)
۰/۷	۱/۷	۲/۴	تعداد (میلیون نفر)
۲۸/۳	۱۳/۸	۱۶/۵	نرخ (درصد)
۰/۵	۱/۱	۱/۷	تعداد (میلیون نفر)
۲۲/۸	۹/۷	۱۳/۶	نرخ (درصد)
۰/۵	۰/۵	۱/۰	تعداد (میلیون نفر)
۴/۳	۱۱/۲	۱۰/۲	سهم جمعیت دارای اشتغال ناقص زمانی (درصد)

مأخذ: مرکز آمار ایران، چکیده نتایج طرح آمارگیری نیروی کار در سال ۱۴۰۰

۳. وضعیت مالی و بودجه دولت

مصارف جاری و عمرانی دولت بر سایر متغیرهای کلان اقتصادی، الگوی تأمین مالی ناترازی بودجه در مواجهه با شوک‌های خارجی همچون تحریم‌های اقتصادی و محدود شدن روابط تجاری با سایر کشورها اهمیت بسزایی دارد.

در دنیای امروز بودجه یکی از مهم‌ترین ابزارهای سیاست‌گذاری و جامع‌ترین بیان اولویت‌های عمومی است. قانون بودجه به دلیل نقش پررنگ دولت در اقتصاد ایران اهمیت مضاعفی دارد. فارغ از نقش منابع درآمدی (از قبیل مالیات) و

۳.۱. کلیات لایحه و قانون بودجه ۱۴۰۰

با رشد ۹/۴ درصدی نسبت به قانون بودجه سال ۱۳۹۹ معادل ۱۵,۷۱۳ هزار میلیارد ریال در نظر گرفته شد. به این ترتیب بودجه کل کشور در سال ۱۴۰۰ به ۲۸,۸۲۳ هزار میلیارد ریال بالغ شد که از رشد ۴۲/۲ درصدی نسبت به قانون بودجه سال ۱۳۹۹ حکایت داشت. صورت وضعیت ارقام کلان قانون بودجه سال ۱۴۰۰ در جدول ۷ نمایش داده شده است.

ارقام کلان لایحه و قانون بودجه سال ۱۴۰۰ در مقایسه با ارقام کلان قانون بودجه سال ۱۳۹۹ از بزرگ شدن اندازه نسبی دولت حکایت دارد. بودجه عمومی دولت در قانون بودجه سال ۱۴۰۰ معادل ۱۳,۷۳۷ هزار میلیارد ریال تصویب شد که از رشد ۱۱۱/۴ درصدی نسبت به قانون بودجه سال ۱۳۹۹ حکایت داشت. همچنین، بودجه شرکت‌های دولتی، بانک‌ها و مؤسسات انتفاعی وابسته به دولت

جدول ۷- زیربخش‌های اصلی قانون بودجه سال ۱۴۰۰ (هزار میلیارد ریال-درصد)

شرح	قانون بودجه ۱۴۰۰	لایحه بودجه ۱۴۰۰	قانون بودجه ۱۳۹۹	رشد قانون ۱۴۰۰ نسبت به لایحه ۱۴۰۰	رشد قانون ۱۴۰۰ نسبت به قانون ۱۳۹۹
بودجه کل کشور	۲۸,۸۲۳/۴	۲۴,۳۵۷/۱	۲۰,۲۶۷/۰	۱۸/۳	۴۲/۲
بودجه عمومی	۱۳,۷۳۷/۷	۹,۲۹۸/۲	۶,۴۹۸/۰	۴۷/۷	۱۱۱/۴
منابع عمومی	۱۲,۷۷۹/۲	۸,۴۱۳/۴	۵,۷۱۰/۰	۵۱/۹	۱۲۳/۸
درآمدهای اختصاصی	۹۵۸/۵	۸۸۴/۸	۷۸۸/۰	۸/۳	۲۱/۶
بودجه شرکت‌های دولتی، بانک‌ها و مؤسسات انتفاعی وابسته به دولت	۱۵,۷۱۳/۲	۱۵,۶۱۹/۶	۱۴,۳۶۳/۰	۰/۶	۹/۴

مآخذ: لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ و قوانین بودجه سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰

بودجه عمومی دولت

۱۴۰۰ و در نتیجه خوش‌بینی به رشد درآمدهای نفتی در پی تغییر دولت آمریکا، برخلاف سال ۱۳۹۹ که سهم درآمدهای نفتی از منابع عمومی تنها ۱۰ درصد در قانون بودجه در نظر گرفته شد، سهم درآمدهای نفتی از منابع عمومی معادل ۲۷/۳ درصد در نظر گرفته شد. جدول ۸ جزئیات منابع و مصارف عمومی را در لایحه و قانون بودجه سال ۱۴۰۰ به تصویر می‌کشد.

بودجه عمومی دولت از دو بخش منابع (یا مصارف) عمومی و درآمدهای اختصاصی (یا مصارف از محل درآمدهای اختصاصی) تشکیل می‌شود. در اجزای منابع عمومی دولت، درآمد حاصل از صادرات نفت خام و میعانات گازی، درآمد مالیاتی (به عنوان درآمدی پایدار) و در سال‌های اخیر انتشار اوراق بدهی دولتی، نقش قابل توجهی در تأمین مالی هزینه‌کرد دولت دارند. در قانون بودجه سال

جدول ۸- زیربخش‌های منابع و مصارف عمومی در لایحه و قانون بودجه سال ۱۴۰۰ (هزار میلیارد ریال-درصد)

سهم اجزا از مصارف عمومی در سقف دوم قانون	رشد سقف دوم قانون نسبت به لایحه	قانون			مصارف	سهم اجزا از منابع عمومی در سقف دوم قانون	رشد سقف دوم قانون نسبت به لایحه	قانون			منابع
		لایحه	سقف دوم	سقف اول				لایحه	سقف دوم	سقف اول	
۷۱/۹	۴۴/۳	۶,۳۷۰/۱	۹,۱۸۹/۲	۶,۹۹۱/۸	هزینه‌ها (جاری)	۳۵/۶	۴۳/۲	۳,۱۷۶/۰	۴,۵۴۹/۰	۴,۴۴۹/۰	درآمدها (عمومی)
۱۵/۹	-۲/۵	۲,۰۸۶/۳	۲,۰۳۵/۱	-	جبران خدمات کارکنان	۲۵/۵	۳۱/۲	۲,۴۷۹/۵	۳,۲۵۲/۴	۳,۲۵۲/۴	مالیاتی
۵/۸	۵۲/۰	۴۸۵/۷	۷۳۸/۲	-	استفاده از کالاها و خدمات	۳/۸	۵۵/۹	۳۱۱/۱	۴۸۵/۰	۴۸۵/۰	حاصل از مالکیت دولت
۰/۰	-۱/۲	۰/۱	۰/۱	-	هزینه اموال و دارایی	۱/۲	۱/۷	۱۴۵/۶	۱۴۸/۱	۱۴۸/۱	حاصل از فروش کالاها و خدمات
۲/۴	۵۵۰/۶	۴۷/۳	۳۰۷/۶	-	پارانه	۰/۸	۳۰/۰	۸۳/۲	۱۰۸/۲	۱۰۸/۲	حاصل از جرایم و خسارات
۱/۵	۷۸/۳	۱۰۷/۶	۱۹۱/۹	-	کمک‌های بلاعوض	۴/۳	۲۵۴/۶	۱۵۶/۶	۵۵۵/۳	۴۵۵/۳	متفرقه
۲۵/۸	۷۴/۰	۱,۸۹۱/۹	۳,۲۹۱/۹	-	رفاه اجتماعی	-	-	-	-	-	-
۲۰/۵	۴۹/۹	۱,۷۵۱/۴	۲,۶۲۴/۵	-	سایر هزینه‌ها	-	-	-	-	-	-
-۳۶/۳	۴۵/۳	-۳,۱۹۴/۲	-۴,۶۴۰/۲	-۲,۵۴۲/۸							تراز عملیاتی
۱۳/۸	۶۹/۴	۱,۰۴۰/۳	۱,۷۶۲/۶	۱,۴۶۰/۰	تملك دارایی‌های سرمایه‌ای (هزینه‌های عمرانی)	۳۱/۰	۷۵/۶	۲,۲۵۲/۷	۳,۹۵۵/۵	۲,۲۵۲/۷	واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای
۱۰/۲	۶۲/۸	۷۹۶/۷	۱,۲۹۷/۲	-	ساختمان و سایر مستحقات	۲۷/۳	۷۵/۳	۱,۹۹۲/۷	۳,۴۹۲/۷	۱,۹۹۲/۷	حاصل از نفت و فرآورده‌های نفتی
۲/۹	۱۵۱/۶	۱۴۶/۹	۳۶۹/۶	-	ماشین‌آلات و تجهیزات	۳/۵	۸۱/۱	۲۵۰/۰	۴۵۲/۸	۲۵۰/۰	حاصل از فروش و واگذاری اموال
۰/۰	۰/۸	۲/۷	۲/۷	-	سایر دارایی‌های ثابت	۰/۱	۰/۰	۱۰/۰	۱۰/۰	۱۰/۰	حاصل از واگذاری طرح‌های عمرانی
۰/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰	-	استفاده از موجودی انبار	-	-	-	-	-	-
۰/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰	-	اقلام گرانبها	-	-	-	-	-	-
۰/۰	۴/۶	۵/۴	۵/۷	-	زمین	-	-	-	-	-	-
۰/۷	-۱/۳	۸۸/۶	۸۷/۵	-	سایر دارایی‌های تولیدنشده	-	-	-	-	-	-
۱۷/۲	۸۰/۹	۱,۲۱۲/۴	۲,۱۹۲/۸	۷۹۲/۷							خالص واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای
۱۴/۳	۸۲/۲	۱,۰۰۳/۰	۱,۸۲۷/۴	۹۲۷/۴	تملك دارایی‌های مالی	۳۳/۵	۴۳/۳	۲,۹۸۴/۷	۴,۲۷۵/۷	۲,۶۷۵/۷	واگذاری دارایی‌های مالی
۰/۳	-۲/۷	۳۶/۸	۳۵/۸	۳۵/۸	اعتبارات موضوع واگذاری سهام	۱۰/۴	۶/۰	۱,۲۵۰/۰	۱,۳۲۵/۰	۱,۳۲۵/۰	فروش اوراق مالی اسلامی
۵/۵	-۱۳/۰	۸۰۶/۱	۷۰۱/۵	۷۰۱/۵	بازپرداخت اصل اوراق مالی اسلامی	۰/۰	۰/۰	۰/۵	۰/۵	۰/۵	استفاده از تسهیلات خارجی
۰/۳	۸۴۵/۸	۳/۵	۳۳/۵	۳۳/۵	بازپرداخت اصل تسهیلات بانکی تعهدات	۰/۱	۰/۰	۱۲/۲	۱۲/۲	۱۲/۲	دریافت اصل وام‌ها
۷/۱	۱۷,۷۸۶/۶	۵/۱	۹۰۵/۱	۵/۱	پرداخت‌نشده سال‌های قبل	۲۰/۰	۱۶۹/۴	۹۵۰/۰	۲,۵۵۹/۰	۹۵۹/۰	واگذاری شرکت‌های دولتی
۱/۲	۰/۰	۱۵۱/۵	۱۵۱/۵	۱۵۱/۵	بازپرداخت اصل وام‌های خارجی	۰/۱	۰/۰	۱۶/۰	۱۶/۰	۱۶/۰	برگشتی پرداخت‌های سال قبل
											منابع حاصل از استفاده از صندوق توسعه ملی
											سایر واگذاری‌ها
۱۹/۲	۲۳/۵	۱,۹۸۱/۷	۲,۴۴۸/۳	۱,۷۴۸/۳							خالص واگذاری دارایی‌های مالی
۱۰۰/۰	۵۱/۹	۸,۴۱۳/۴	۱۲,۷۷۹/۲	۹,۳۷۹/۲	جمع مصارف عمومی	۱۰۰/۰	۵۱/۹	۸,۴۱۳/۴	۱۲,۷۷۹/۲	۹,۳۷۹/۲	جمع منابع عمومی

مأخذ: لایحه و قانون بودجه سال ۱۴۰۰

برای تشدید شرایط رکودی و تضعیف بیشتر بخش خصوصی باشد. این در حالی است که مالیات عملکرد شرکت‌های دولتی در لایحه مزبور نسبت به قانون بودجه سال ۱۳۹۹ با کاهش چشمگیر ۴۱/۱ درصدی روبه‌رو شد. همچنین در بخش مالیات بر درآمد، مالیات بر حقوق کارکنان بخش عمومی و خصوصی به ترتیب با سهم ۳۲/۷ درصدی و ۲۹/۸ درصدی از مالیات بر درآمد، رشدهای ۱۲۴/۸ درصدی و ۷۴/۵ درصدی را نسبت به قانون بودجه سال ۱۳۹۹ تجربه کردند. افزون بر این، مالیات بر نقل و انتقال سهام از اجزای مالیات بر ثروت در پی رشد

در لایحه پیشنهادی دولت سهم درآمدهای مالیاتی از کل منابع عمومی برابر ۲۹/۵ درصد لحاظ شد که کاهش به ترتیب ۱۰/۷ واحد درصدی و ۶/۳ واحد درصدی در مقایسه با لایحه و قانون بودجه سال ۱۳۹۹ داشت. البته این درآمدها در لایحه بودجه ۱۴۰۰ رشد ۲۱/۲ درصدی نسبت به قانون بودجه سال ۱۳۹۹ داشتند. در میان اجزای مالیات اشخاص حقوقی در لایحه بودجه ۱۴۰۰، مالیات اشخاص حقوقی غیردولتی با سهم ۷۷/۷ درصدی از کل مالیات اشخاص حقوقی، رشد ۵۳/۷ درصدی را نسبت به قانون بودجه سال ۱۳۹۹ تجربه کرد تا عاملی

تیسره ردیفی تحت عنوان «سایر مصارف هدفمندی به شرح مندرج در جداول ۷ و ۹ این قانون» ایجاد شد و بخشی از مصارف این فصول به مصارف تبصره ۱۴ منتقل شد. در مجموع، اعتبارات هزینه‌ای در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ با سهم ۷۵/۷ درصدی از مصارف عمومی، رشد ۴۶/۱ درصدی را نسبت به قانون بودجه سال ۱۳۹۹ تجربه کرد. بر این اساس کسری تراز عملیاتی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ به ۳,۱۹۴/۲ هزار میلیارد ریال بالغ شد. این مهم نشان می‌دهد که بخش قابل توجهی از اعتبارات هزینه‌ای به وسیله درآمدهای عمومی پوشش داده نمی‌شود.

از طرف دیگر، درآمد حاصل از صادرات نفت و میعانات گازی و خالص صادرات گاز طبیعی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ نسبت به قانون بودجه سال ۱۳۹۹ با تغییر دولت آمریکا و خوشبینی در بهبود صادرات نفت، افزایش ۲۴۹/۹ درصدی را تجربه کرد. فروض ضمنی جهت محاسبات دلاری-ریالی منابع حاصل از این ردیف به شرح جدول ۹ قابل ارائه است.

جدول ۹- منابع حاصل از صادرات نفت و میعانات گازی

عنوان	قانون ۱۴۰۰	لایحه ۱۴۰۰	قانون ۱۳۹۹	لایحه ۱۳۹۹	رشد قانون به ۱۴۰۰ لایحه ۱۴۰۰	رشد قانون به ۱۴۰۰ لایحه ۱۴۰۰
میزان صادرات نفت و میعانات گازی (هزار بشکه در روز)	۲,۳۰۰/۰	۲,۳۰۰/۰	۱,۰۰۰/۰	۱,۰۰۰/۰	۰/۰	۰/۰
قیمت هر بشکه نفت خام (دلار)	۴۰/۰	۴۰/۰	۵۰/۰	۵۰/۰	-۲۰/۰	۰/۰
سهم شرکت نفت از صادرات نفت و میعانات گازی (درصد)	۱۴/۵	۱۴/۵	۱۴/۵	۱۴/۵	۰/۰	۰/۰
سهم شرکت گاز از درآمدهای ارزی (درصد)	۱۴/۵	۱۴/۵	۱۴/۵	۱۴/۵	۰/۰	۰/۰
سهم صندوق توسعه ملی از صادرات نفت و میعانات گازی و خالص صادرات گاز (درصد)	۲۸/۰	۲۸/۰	۳۶/۰	۳۶/۰	۵/۶	۰/۰
سهم دولت از صادرات نفت و میعانات گازی (درصد)	۴۷/۵	۴۷/۵	۴۹/۵	۴۹/۵	-۴/۰	۰/۰
سهم دولت از فروش خالص صادرات گاز طبیعی (درصد)	۴۲,۰۰۰/۰	۴۲,۰۰۰/۰	۴۲,۰۰۰/۰	۴۲,۰۰۰/۰	۰/۰	۰/۰
نرخ ارز ترجیحی در بودجه (ریال به ازای هر دلار)	۸۰	۸۰	۱۰۵	۱۰۵	-۲۳/۸	۰/۰
تخصیص ارز برای واردات کالاهای اساسی با نرخ رسمی (میلیارد دلار)	۱۷۷,۵۰۰/۰	۱۷۷,۵۰۰/۰	۸۵,۰۰۰/۰	۸۵,۰۰۰/۰	۱۰۸/۸	۰/۰
نرخ ارز در بازار دوم (ریال به ازای هر دلار)	۲/۹	۲/۹	۴/۰	۴/۰	-۲۶/۸	۰/۰
فروش خالص صادرات گاز (میلیارد دلار)	۳۳/۶	۳۳/۶	۱۸/۳	۱۸/۳	۸۴/۰	۰/۰
کل درآمد ارزی حاصل از صادرات نفت خام و میعانات گازی (میلیارد دلار)	۱۳/۹	۱۳/۹	۸/۰	۸/۰	۷۳/۴	۰/۰
سهم صندوق توسعه ملی از کل درآمدهای ارزی (میلیارد دلار)	۴/۹	۴/۹	۲/۶	۲/۶	۸۴/۰	۰/۰
سهم شرکت نفت از کل درآمدهای ارزی حاصل از صادرات نفت و میعانات گازی (میلیارد دلار)	۰/۴	۰/۴	۰/۶	۰/۶	-۲۶/۸	۰/۰
سهم شرکت گاز از درآمدهای ارزی خالص صادرات گاز (میلیارد دلار)	۱۶/۰	۱۶/۰	۹/۰	۹/۰	۷۶/۶	۰/۰
سهم دولت از کل درآمدهای ارزی صادرات نفت خام و میعانات گازی (میلیارد دلار)	۱/۴	۱/۴	۲/۰	۲/۰	-۲۹/۷	۰/۰
سهم دولت از کل درآمدهای ارزی خالص صادرات گاز (میلیارد دلار)	۱,۹۹۲/۷	۱,۹۹۲/۷	۴۸۳/۰	۴۸۳/۰	۳۱۲/۶	۰/۰
منابع حاصل از صادرات نفت خام و میعانات گازی و خالص صادرات گاز طبیعی (هزار میلیارد ریال)-سهم دولت	۶۰۰/۰	۶۰۰/۰	۰/۰	۰/۰	-	-
مازاد منابع حاصل از صادرات نفتی نسبت به منابع پیش‌بینی شده (هزار میلیارد ریال)	۹۰۰/۰	۹۰۰/۰	۸۶/۵	۸۶/۵	۹۴۱/۱	-
تحويل نفت خام به طلبکاران براساس قیمت بورس انرژی با قیمت‌های منطقه‌ای (هزار میلیارد ریال)	۳,۴۹۲/۷	۱,۹۹۲/۷	۵۶۹/۴	۵۶۹/۴	۵۱۳/۴	۷۵/۳
کل درآمد حاصل از صادرات نفت و میعانات گازی و خالص صادرات گاز (هزار میلیارد ریال)- سهم دولت						

مآخذ: فروض ضمنی لایحه و قانون بودجه سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ طبق گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی

خام و میعانات گازی و خالص صادرات گاز معادل ۱,۹۹۲/۷ هزار میلیارد ریال برآورد شد. شایان ذکر است فروش خوراک به واحدهای پتروشیمی که تا پیش از سال ۱۳۹۹ به عنوان منابع عمومی در ردیف منابع حاصل از صادرات نفت خام و میعانات گازی گنجانده می‌شد، در لایحه و قانون بودجه سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ به منابع تبصره ۱۴ تحت عنوان «خوراک میعانات گازی پتروشیمی‌ها» منتقل و از شمول بودجه عمومی خارج شد.

نکته دیگر در مورد استفاده دولت از منابع نفتی در لایحه، اعمال بند تبصره ۱ در ارتباط با پیش‌فروش نفت با اولویت پیش‌فروش داخلی و یا انتشار اوراق مالی اسلامی است که در جداول بودجه معادل ۷۰۰ هزار میلیارد ریال در زیرمجموعه واگذاری دارایی‌های مالی برای این منظور در نظر گرفته شد. در عین حال ذکر شد که اگر درآمدهای نفتی کمتر از میزان پیش‌بینی شده در لایحه تحقق یابند، دولت می‌تواند متناسب با این کاهش درآمدهای نفتی بر پیش‌فروش نفت بی‌افزاید. به این ترتیب در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ روی بخشی از درآمدهای نفتی دولت‌های آینده نیز حساب باز شده بود. علاوه بر این، در بخش واگذاری

قابل توجه قیمت‌ها در بازار سرمایه در نیمه نخست سال ۱۳۹۹، با رشد ۵۱۹/۳ درصدی نسبت به قانون بودجه سال ۱۳۹۹ در نظر گرفته شد.

در بخش اعتبارات هزینه‌ای در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰، فصل جبران خدمات کارکنان با رشد ۷۵/۸ درصدی (در نتیجه اعمال امتیازات فصل دهم قانون مدیریت خدمات کشوری) نسبت به قانون بودجه سال ۱۳۹۹ به ۲,۰۸۶/۳ هزار میلیارد ریال رسید که سهم ۳۲/۸ درصدی از اعتبارات هزینه‌ای داشت. افزون بر این، فصل رفاه اجتماعی که شامل انواع بیمه‌های اجتماعی کارکنان دولت، کمک‌های رفاهی کارمندان دولت و انواع کمک هزینه‌ها است، ۲۹/۷ درصد از اعتبارات هزینه‌ای را در بر گرفت. از طرفی، فصل یارانه‌ها نسبت به قانون بودجه سال ۱۳۹۹ رشد ۴۴/۱ درصدی را تجربه کرد، اگرچه این فصل در قانون بودجه سال ۱۳۹۹ رشد منفی ۷۳/۳ درصدی نسبت به قانون بودجه سال ۱۳۹۸ داشت. عمده این رشد منفی در آن سال، به انتقال منابع فروش خوراک به واحدهای پتروشیمی از منابع بودجه عمومی به منابع تبصره ۱۴ (تبصره مربوط به منابع و مصارف اجرای قانون هدفمندی یارانه‌ها) مربوط می‌شد. در بخش مصارف این

در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ سهم صندوق توسعه ملی از درآمدهای حاصل از صادرات نفتی معادل ۲۰ درصد قلمداد شد که ۱۸ واحد درصد کمتر از رقم تعیین‌شده در برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی است. این مابه‌التفاوت تحت عنوان استقراض دولت از صندوق توسعه ملی در زیرمجموعه واگذاری دارایی‌های مالی گنجانده شد و در زیرمجموعه درآمدهای حاصل از صادرات نفتی قرار نگرفت. به همین دلیل در محاسبه درآمدهای نفتی، سهم صندوق توسعه ملی همان ۳۸ درصد لحاظ شد. به این ترتیب، در بخش درآمدهای نفتی لایحه بودجه سال ۱۴۰۰، سهم دولت از منابع حاصل از صادرات نفتی پس از کسر سهم ۱۴/۵ درصدی شرکت‌های ملی نفت و گاز و همچنین کسر سهم ۳۸ درصدی صندوق توسعه ملی، معادل ۴۷/۵ درصد در نظر گرفته شد. علاوه بر این، میانگین نرخ ارز محاسباتی در بودجه جهت تسعیر درآمدهای نفتی برابر ۱۱۵ هزار ریال لحاظ گردید که در صورت تخصیص ۸ میلیارد دلار از منابع ارزی دولت (ناشی از صادرات نفتی) جهت تأمین کالاهای اساسی با نرخ رسمی ۴۲ هزار ریال، مابقی درآمدهای ارزی دولت با نرخ در حدود ۱۷۷/۵ هزار ریال به ازای هر دلار تسعیر شده است. بر این اساس، درآمد دولت از صادرات نفت

گردید. همچنین منابع حاصل از واگذاری شرکت‌های دولتی ۹۵۰/۰ هزار میلیارد ریال برآورد شد و رشد ۷۲۷/۰ درصدی را نسبت به قانون بودجه سال ۱۳۹۹ تجربه کرد. در مجموع، واگذاری دارایی‌های مالی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ با رشد ۷۰/۸ درصدی نسبت به قانون بودجه سال ۱۳۹۹ به ۲,۹۸۴/۸ هزار میلیارد ریال رسید و سهم ۳۵/۵ درصدی از منابع عمومی داشت.

در بخش تملک دارایی‌های مالی، با توجه به انتشار روزافزون اوراق بدهی دولتی از سال ۱۳۹۳ با این سو، بازپرداخت اصل اوراق مالی با سهم ۸۰/۴ درصدی از کل تملک دارایی‌های مالی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰، نسبت به قانون بودجه سال ۱۳۹۹ رشد ۱۰۱/۵ درصدی را تجربه کرد و کل تملک دارایی‌های مالی با رشد ۱۱۳/۴ درصدی نسبت به قانون بودجه سال ۱۳۹۹، از حدود ۴۷۰/۰ هزار میلیارد ریال به ۱,۰۰۳/۰ هزار میلیارد ریال افزایش یافت. بر این اساس، تراز مالی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ برابر با ۱,۹۸۱/۷ هزار میلیارد ریال شد.

لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ در آذرماه ۱۳۹۹ به مجلس شورای اسلامی ارسال شد. در این میان، رهبر انقلاب طی نامه‌ای به تاریخ ۱۳۹۹/۹/۲۳، کاهش سهم صندوق توسعه ملی از ۳۸ درصد به ۲۰ درصد در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ را مشروط به حجم صادرات نفتی کردند. به این ترتیب قرار شد سهم صندوق توسعه ملی از صادرات نفت و میعانات گازی مازاد بر یک میلیون بشکه در روز، معادل ۳۸ درصد لحاظ شود و علاوه بر آن، کلیه تسهیلات سررسید شده دولت از صندوق توسعه ملی از محل سهم دولت از مازاد مزبور (صادرات نفتی بیش از یک میلیون بشکه در روز) تسویه شود. افزون بر این طبق نامه رهبر مقرر شد که کلیه مصارف تأمین مالی شده در بودجه سال ۱۳۹۹ از محل منابع صندوق توسعه ملی (موضوع بند ه تبصره ۴ ماده واحده قانون بودجه سال ۱۳۹۹)، در بودجه سال ۱۴۰۰ از محل منابع بودجه عمومی تأمین مالی شود و برداشت از منابع صندوق توسعه ملی برای این مصارف در بودجه سال ۱۴۰۰ مجاز دانسته نشد. اعمال ملاحظات عنوان شده موجب تغییراتی در ارقام کلان لایحه بودجه ۱۴۰۰ شد. جدول ۱۰ تغییرات اعمال شده را به تصویر می‌کشد.

جدول ۱۰- تغییرات اعمال شده در سقف منابع و مصارف عمومی دولت با اعمال ملاحظات نامه رهبری (هزار میلیارد ریال)

عنوان	تغییرات
منابع	+۱۳۰/۰
افزایش فروش اوراق مالی اسلامی دولت	+۵۳۰/۰
کاهش منابع ناشی از مجوز استفاده از ۱۸ واحد درصد سهم صندوق توسعه ملی صرفاً در صادرات یک میلیون بشکه در روز	-۴۰۰/۰
مصارف	+۱۳۰/۰
بازپرداخت تعهدات دولت به صندوق توسعه ملی بابت اقساط تسهیلات ۱۷۵ میلیون یورویی به بیمه سلامت	+۳۰/۰
افزایش مصارف بابت جبران موارد مندرج در جدول بند ه تبصره ۴	+۵۰۰/۰
صرفه‌جویی حین اجرا و کاهش تخصیص مصارف توسط سازمان برنامه و بودجه کشور	-۴۰۰/۰

مأخذ: نامه‌های انتشار یافته رهبری به رئیس‌جمهور و رئیس‌جمهور به رئیس مجلس شورای اسلامی در خبرگزاری‌های مختلف

بر این اساس سقف منابع و مصارف عمومی بعد از اعمال تغییرات از ۸,۴۱۳/۴ هزار میلیارد ریال در لایحه اولیه دولت با رشد ۱/۵ درصدی به حدود ۸,۵۴۲/۴ هزار میلیارد ریال رسید. پس از اعمال تغییرات بر اساس ملاحظات نامه رهبر جمهوری اسلامی ایران، کلیات لایحه بودجه ۱۴۰۰ توسط نمایندگان مجلس یازدهم در جلسه علنی مورخ ۱۴ بهمن ماه رد شد. با توجه به آیین نامه داخلی مجلس، دولت دو هفته فرصت داشت تا اصلاحیه لایحه بودجه ۱۴۰۰ را به مجلس ارائه نماید. بر اساس ملاحظات کمیسیون تلفیق مجلس شورای اسلامی، دولت لایحه مذکور را اصلاح کرد، به طوری که سقف منابع و مصارف عمومی با رشد ۱/۶ درصدی از ۸,۴۱۳/۴ هزار میلیارد ریال در لایحه اولیه به ۸,۵۴۵/۹ هزار میلیارد ریال در اصلاحیه نهایی ارسالی به مجلس شورای اسلامی رسید. از میان اجزای منابع عمومی، رشد ۱۲/۷ درصدی (افزایش ۳۱۵ هزار میلیارد ریالی) درآمدهای مالیاتی و ۲۶ درصدی (افزایش ۱۷۸/۱ هزار میلیارد ریالی) سایر درآمدهای قبیل درآمدهای حاصل از مالکیت دولت، رشد ۱۵/۵ درصدی (افزایش ۴۹۳/۱ هزار میلیارد ریالی) درآمدهای عمومی را نسبت به لایحه بودجه ۱۴۰۰ رقم زدند. از طرفی، اعتبارات هزینه‌ای با افزایش ۱۳۲/۶ هزار میلیارد ریالی (معادل ۲/۵ درصد) نسبت به لایحه

همچنین ردیف واگذاری دارایی‌های مالی در اصلاحیه کاهش حدود ۱۲ درصدی را نسبت به لایحه ثبت کرد و از ۲,۹۸۴/۷ هزار میلیارد ریال در لایحه اولیه به ۲,۶۲۵/۷ هزار میلیارد ریال رسید. با توجه به ملاحظات رهبری در ارتباط با کاهش استقراض از صندوق توسعه ملی، عمده کاهش واگذاری دارایی‌های مالی به کاهش استقراض از این صندوق (۵۲/۱ درصد) مربوط بود. علاوه بر این، انتشار

دارایی‌های سرمایه‌ای، وجود انبارهای از دارایی‌های دولت سبب شد تا با کاهش درآمدهای نفتی، فروش اموال منقول و غیرمنقول دولت گزینه‌ای مناسب برای پوشش مصارف بودجه به حساب آید و در لایحه بودجه سال ۱۳۹۹ برای اولین بار سهم این ردیف درآمدی بیش از درآمدهای نفتی برآورد شد. دولت در حالی در لایحه بودجه سال ۱۳۹۹ معادل ۴۹۵/۵ هزار میلیارد ریال برای واگذاری اموال منقول و غیرمنقول در نظر گرفت که عملکرد قانون بودجه سال ۱۳۹۸ حکایت از تحقق ۴/۸ هزار میلیارد ریال برای این ردیف داشت. همچنین عملکرد این ردیف بنا به گزارش تفریح بودجه سال ۱۳۹۹، حدود ۳/۱ درصد عنوان شد. با این وجود در لایحه بودجه ۱۴۰۰ حدود ۲۵۰ هزار میلیارد ریال تأمین مالی مصارف عمومی دولت از این کانال برآورد شد. عملکرد ناچیز سال‌های گذشته این بند نشان از مقاومت سیستم اداری نسبت به واگذاری مالکیت دارایی‌ها دارد.

اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای (بودجه عمرانی) در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ نسبت به قانون بودجه سال ۱۳۹۹ رشد ۱۸/۲ درصدی داشت. همچنین سهم این اعتبارات از مصارف عمومی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ معادل ۱۲/۴ درصد بود. بدین ترتیب، تراز سرمایه‌ای در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ به ۱,۲۱۲/۴ هزار میلیارد ریال رسید. به بیان دیگر بخشی از هزینه‌های جاری از محل واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای پوشش داده شد.

در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ مطابق معمول تلاش شد تا بخشی از ناترازی بودجه از طریق واگذاری دارایی‌های مالی جبران شود. در این میان، انتشار اوراق بدهی دولت برابر با ۱,۲۵۰/۰ هزار میلیارد ریال در نظر گرفته شد که نسبت به قانون بودجه سال ۱۳۹۹ رشد ۴۱/۹ درصدی داشت و از سقف قانون برنامه ششم توسعه که مجوز انتشار ۵۵۰/۰ هزار میلیارد ریال اوراق بدهی به دولت داده بود، فراتر رفت. در این میان ۷۰۰ هزار میلیارد ریال از کل انتشار اوراق بدهی دولت تحت عنوان منابع حاصل از پیش‌فروش نفت خام قلمداد گردید. علاوه بر این، کاهش سهم صندوق توسعه ملی از منابع ناشی از صادرات نفت، گاز و میعانات گازی به عنوان استقراض دولت از صندوق و در زیرمجموعه واگذاری دارایی‌های مالی لحاظ شد و منابع ریالی حاصل از این ردیف ۷۵۵/۰ هزار میلیارد ریال برآورد

و رشد ۴۴/۳ درصدی را نسبت به لایحه ثبت کرد. در نهایت، کسری تراز عملیاتی با رشد ۴۵/۳ درصدی از ۳,۱۹۴/۲ هزار میلیارد ریال در لایحه اولیه به ۴,۶۴۰/۲ هزار میلیارد ریال در قانون بودجه ۱۴۰۰ رسید.

علاوه بر این در سقف دوم قانون بودجه و در زیرمجموعه واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای، منابعی معادل ۶۰۰/۰ هزار میلیارد ریال به عنوان مازاد منابع حاصل از صادرات نفت خام، میعانات گازی و خالص صادرات گاز طبیعی و منابعی معادل ۹۰۰/۰ هزار میلیارد ریال به عنوان تحویل نفت خام و میعانات گازی به طلبکاران دولت در قالب رد دیون در نظر گرفته شد تا درآمدهای نفتی در قانون بودجه سال ۱۴۰۰ (سقف دوم) رشد ۷۵/۳ درصدی را نسبت به لایحه تجربه کند. علاوه بر این، درآمد حاصل از فروش اموال منقول و غیرمنقول با رشد ۸۱/۱ درصدی از ۲۵۰/۰ هزار میلیارد ریال در لایحه به ۴۵۲/۸ هزار میلیارد ریال در قانون بودجه (سقف دوم) سال ۱۴۰۰ رسید. در این بخش معادل ۲۰۰ هزار میلیارد ریال از منابع حاصل از واگذاری اموال جهت تأمین بخشی از پاداش پایان خدمت کارکنان دستگاه‌های اجرایی، رتبه‌بندی معلمان، همسان‌سازی حقوق اعضای هیأت علمی دانشگاه‌های وابسته به وزارت بهداشت و موارد مشابه دیگر در سقف دوم گنجانده شد. در مقابل، تملک دارایی‌های سرمایه‌ای با رشد ۶۹/۴ درصدی از ۱,۰۴۰/۳ هزار میلیارد ریال در لایحه به ۱,۷۶۲/۶ هزار میلیارد ریال در قانون بودجه (سقف دوم) رسید. بدین ترتیب، خالص واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای با رشد ۸۰/۹ درصدی نسبت به لایحه به ۲,۱۹۲/۸ هزار میلیارد ریال بالغ شد.

واگذاری دارایی‌های مالی نیز با رشد ۴۳/۳ درصدی نسبت به لایحه به ۴,۲۷۵/۷ هزار میلیارد ریال در قانون بودجه سال ۱۴۰۰ (سقف دوم) رسید. یکی از عوامل اصلی این رشد، افزایش ۱,۶۰۹/۰ هزار میلیارد ریالی (معادل ۱۶۹/۴ درصد) ردیف واگذاری شرکت‌های دولتی بود. از این مبلغ معادل ۱,۳۰۰/۰ هزار میلیارد مربوط به فروش سهام متعلق به دولت و شرکت‌های دولتی جهت تقویت تأمین اجتماعی افراد تحت پوشش صندوق‌های بازنشستگی کشوری، لشکری، فولاد و همچنین تأدیه بخشی از دیون و ایفای تعهدات قانونی سازمان تأمین اجتماعی و معادل ۳۰۰/۰ هزار میلیارد ریال مربوط به فروش بنگاه‌ها، سهام، سهم‌الشرکه، اموال و دارایی‌های متعلق به دولت و مؤسسات و شرکت‌های دولتی برای اجرا و تکمیل طرح‌های عمرانی بود که هر دو در سقف دوم لحاظ شدند و اختلاف دو سقف قانون بودجه ۱۴۰۰ در بخش واگذاری دارایی‌های مالی را به ۱,۶۰۰/۰ هزار میلیارد ریال رساندند. همچنین در قانون ۷۵/۰ هزار میلیارد ریال به انتشار اوراق مالی دولتی افزوده شد. در مقابل، تملک دارایی‌های مالی در تبدیل لایحه به قانون بودجه سال ۱۴۰۰ افزایشی ۸۲۴/۴ هزار میلیارد ریالی داشت. اختلاف دو سقف بودجه در سر فصل تملک دارایی‌های مالی به افزایش ۹۰۰/۰ هزار میلیارد ریالی ردیف تعهدات پرداخت‌نشده در سقف دوم قانون بودجه ۱۴۰۰ برمی‌گردد. در نهایت، خالص واگذاری دارایی‌های مالی (ملازاد تراز مالی) با رشد ۲۳/۵ درصدی (معادل ۴۶۶/۶ هزار میلیارد ریال) نسبت به لایحه اولیه به ۲,۴۴۸/۳ هزار میلیارد ریال رسید.

اوراق مالی اسلامی با رشد اندک ۲/۰ درصدی به ۱,۲۷۵/۰ هزار میلیارد ریال در اصلاحیه رسید، اگرچه زیرمجموعه‌های آن (انتشار اسناد خزانه اسلامی و سایر اوراق مالی اسلامی) به دلیل حذف ردیف انتشار اوراق پیش‌فروش نفت، با افزایش قابل توجهی همراه بودند. تملک دارایی‌های مالی در این فرآیند با رشد منفی ۷/۰ درصد (کاهش ۷۰/۰ هزار میلیارد ریالی) مواجه شد. در این میان بازپرداخت اصل اوراق مالی کاهش ۱۰۰/۰ هزار میلیارد ریالی را ثبت کرد و ردیف تعهدات پرداخت‌نشده سال‌های قبل در راستای تحقق موارد مندرج در نامه رهبر جمهوری اسلامی ایران، ۳۰ هزار میلیارد ریال افزایش داشت. بر این اساس، تراز مالی در اصلاحیه نهایی با کاهش ۱۴/۲ درصدی از ۱,۹۸۱/۷ هزار میلیارد ریال در لایحه تقدیمی دولت به ۱,۶۹۲/۸ هزار میلیارد ریال در اصلاحیه نهایی رسید.

در نهایت، قانون بودجه سال ۱۴۰۰ پس از چندین مرحله ارجاع و اصلاح بین مجلس و دولت و بین شورای نگهبان و مجلس، نهایتاً در واپسین روز کاری سال ۱۳۹۹ به تصویب رسید و برای اجرا ابلاغ شد. قانون بودجه سال ۱۴۰۰ به صورت دو سقفی تنظیم شد، به این مفهوم که از مجموع ۱۲,۷۷۹/۲ هزار میلیارد ریال اعتبار مصوب برای منابع عمومی، اجازه تخصیص ۹,۳۷۹ هزار میلیارد ریال به دولت داده شد و قرار شد تخصیص ۳,۴۰۰ هزار میلیارد ریال باقی‌مانده، از شش ماهه دوم سال و صرفاً پس از اطمینان از تحقق منابع و متناسب با روند واریزی به خزانه در نیمه نخست سال امکان‌پذیر باشد. بدین ترتیب، منابع عمومی دولت از ۸,۴۱۳/۹ هزار میلیارد ریال در لایحه اولیه با رشد ۵۱/۹ درصدی به ۱۲,۷۷۹/۲ هزار میلیارد ریال در قانون بودجه (سقف دوم) سال ۱۴۰۰ افزایش یافت. در این میان، درآمدهای عمومی با افزایش ۴۳/۲ درصدی به ۴,۵۴۹/۰ هزار میلیارد ریال رسید. از جمله عوامل این رشد می‌توان به افزایش ۲۵/۰ هزار میلیارد ریالی مالیات بر حقوق کارکنان بخش خصوصی و عمومی، افزایش ۵/۰ هزار میلیارد ریالی مالیات بنگاه‌های نیروهای مسلح و ستاد اجرایی فرمان امام، افزایش ۲۱/۰ هزار میلیارد ریالی مالیات مستغلات، افزایش ۲۹/۳ هزار میلیارد ریالی مالیات بر نقل و انتقال سهام، رشد ۶۳۳/۳ درصدی (معادل ۵۷/۰ هزار میلیارد ریال) مالیات بر خودروهای گران‌قیمت، رشد ۹۰۰/۰ درصدی (معادل ۱۸۰/۰ هزار میلیارد ریال) مالیات بر خانه‌های خالی، رشد ۱۳۸/۰ درصدی (معادل ۳۱۶/۶ هزار میلیارد ریال) حقوق ورودی در نتیجه تغییر نرخ ارز محاسباتی کالاها و وارداتی به غیر از کالاها اساسی، دارو و تجهیزات مصرفی پزشکی به نرخ سامانه مبادله الکترونیکی^۱ (ETS)، افزایش ۲۶۶/۵ هزار میلیارد ریالی مالیات بر ارزش افزوده و افزایش ۳۸۶/۷ هزار میلیارد ریالی ردیف‌های متفرقه اشاره کرد. قابل بیان است که ردیفی تحت عنوان درآمد حاصل از دعاوی مطروحه از سوی وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح پذیرفته‌شده در محاکم بین‌المللی به زیرمجموعه ردیف‌های متفرقه در قانون بودجه ۱۴۰۰ اضافه شد و منابع برآوردی از این کانال برابر با ۲۰۰/۰ هزار میلیارد ریال ثبت گردید. در بخش درآمدهای عمومی تنها ۱۰۰/۰ هزار میلیارد ریال تحت عنوان درآمد حاصل از مابه‌التفاوت نرخ ارز ترجیحی با نرخ سامانه معاملات الکترونیکی در ردیف‌های متفرقه در سقف دوم لحاظ شد تا در صورت حذف ارز ترجیحی در این سال، منابع حاصله به این ردیف واریز شوند. در بخش مصارف نیز اعتبارات هزینه‌ای با افزایشی ۲,۸۱۹/۰ هزار میلیارد ریالی نسبت به لایحه بودجه، به رقم ۹,۱۸۹/۲ هزار میلیارد ریال بالغ شد

۳.۲. عملکرد مالی دولت

در هنگام تهیه این گزارش هیچ اطلاعات رسمی از صورت وضعیت عملکرد منابع و مصارف عمومی بودجه در سال ۱۴۰۰ منتشر نشده و آمار و اطلاعات استفاده‌شده به استناد انعکاس آمار در برخی از منابع غیررسمی است. بر این اساس، کل منابع و مصارف عمومی دولت در نیمه اول سال ۱۴۰۰ به ترتیب برابر با ۳,۶۱۰/۷ هزار میلیارد ریال و ۴,۱۵۰/۱ هزار میلیارد ریال بوده است. نسبت عملکرد منابع عمومی به رقم مصوب شش ماهه قانون بودجه در سال ۱۴۰۰ معادل ۵۶/۵ درصد و نسبت عملکرد مصارف عمومی برابر با ۶۵/۰ درصد است. اختلاف ۸/۴ واحد درصدی تحقق منابع و مصارف عمومی در نیمه اول

سال ۱۴۰۰ منجر به برداشت ۵۳۹/۴ هزار میلیارد ریالی از تنخواه‌گردان بانک مرکزی شده است. اگر سقف اول قانون بودجه ۱۴۰۰ را در نظر بگیریم، نسبت منابع و مصارف عمومی نسبت به مصوب شش ماهه به ترتیب برابر با ۷۷/۰ درصد و ۸۸/۵ درصد خواهد شد. در نیمه نخست سال ۱۴۰۰، حدود ۱,۴۶۹/۲ هزار میلیارد ریال درآمدهای مالیاتی و گمرکی محقق شده است که نشان‌دهنده تحقق ۹۰/۳ درصدی نسبت به مصوب شش ماهه قانون بودجه ۱۴۰۰ است (ارقام مصوب مالیاتی و گمرکی در سقف اول و دوم یکسان است) و با توجه به هزینه‌کرد جاری دولت، کسری تراز عملیاتی در این دوره به ۱,۲۹۴/۶ هزار میلیارد ریال بالغ

۱. متوسط نرخ سامانه‌های سنا و نیما. سامانه سنا مربوط به معاملات ارز به صورت اسکناس در صرافی‌های مجاز و سامانه نیما مربوط به حواله‌های ارزی است.

شده است. کسری تراز عملیاتی و سرمایه‌های (به عنوان یکی از معیارهای کسری بودجه) از طریق خالص واگذاری دارایی‌های مالی و تنخواه‌گردان بانک مرکزی (به ترتیب ۱,۱۵۶/۲ هزار میلیارد ریال و ۵۳۹/۴ هزار میلیارد ریال) پوشش داده شده است. بنا بر گزارش سازمان خصوصی‌سازی، واگذاری شرکت‌های دولتی در سال ۱۴۰۰ حدود ۱۷ هزار میلیارد ریال بوده است. با فرض توزیع یکسان عملکرد ۱۲ ماهه سال ۱۴۰۰، عملکرد شش ماهه آن برابر ۸/۵ هزار میلیارد ریال محاسبه می‌شود که از تحقق ۱/۸ درصدی نسبت به مصوب شش ماهه سقف اول و ۰/۷ درصدی نسبت به مصوب شش ماهه سقف دوم حکایت دارد. جدول ۱۱ وضعیت عملکرد مالی دولت در شش ماهه ابتدایی سال ۱۴۰۰ را به تصویر می‌کشد. با توجه به این که داده‌های در دسترس صرفاً بیانگر مجموع واگذاری دارایی‌های مالی و همچنین میزان انتشار اوراق بدهی دولتی‌اند، جهت محاسبه میزان استفاده از صندوق توسعه ملی، درآمدهای حاصل از دریافت اصل وام‌ها، استفاده از تسهیلات خارجی و برگشتی پرداخت‌های سال قبل معادل مصوب شش ماهه لحاظ شده‌اند.

جدول ۱۱- عملکرد مالی دولت در شش ماهه ابتدایی سال ۱۴۰۰ (هزار میلیارد ریال-درصد)

عنوان	عملکرد شش ماهه نخست ۱۴۰۰	شش دوازدهم مصوب ۱۴۰۰	برآورد عملکرد قانون بودجه ۱۴۰۰*	قانون بودجه سال ۱۴۰۰	نسبت عملکرد به مصوب شش ماهه ۱۴۰۰	سهم اجزا از عملکرد منابع و مصارف عمومی در نیمه نخست ۱۴۰۰
درآمدهای عمومی	۱,۹۵۱/۳	۲,۲۷۴/۵	۳,۹۹۰/۰	۴,۵۴۹/۰	۸۵/۸	۵۴/۰
مالیاتی و گمرکی	۱,۴۶۹/۲	۱,۶۲۶/۲	۳,۱۶۹/۰	۳,۲۵۲/۴	۹۰/۳	۴۰/۷
سایر درآمدها	۴۸۲/۲	۶۴۸/۳	۸۲۱/۰	۱,۲۹۶/۶	۷۴/۴	۱۳/۴
اعتبارات هزینه‌ای	۳,۲۴۵/۹	۴,۵۹۴/۶	۶,۵۴۰/۰	۹,۱۸۹/۲	۷۰/۶	۷۸/۲
تراز عملیاتی	-۱,۲۹۴/۶	-۲,۳۲۰/۱	-۲,۵۵۰/۰	-۴,۶۴۰/۲	۵۵/۸	-
واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای	۲۶۵/۴	۱,۹۷۷/۷	۶۰۰/۰	۳,۹۵۵/۵	۱۳/۴	۷/۳
نفت و فرآورده‌های نفتی	۲۵۸/۶	۱,۷۴۶/۴	-	۳,۴۹۲/۷	۱۴/۸	۷/۲
فروش و واگذاری اموال منقول و غیر منقول و طرح تملک دارایی‌های سرمایه‌ای	۶/۸	۲۳۱/۴	-	۴۶۲/۸	۲/۹	۰/۲
تملک دارایی‌های سرمایه‌ای	۶۶۶/۴	۸۸۱/۳	۸۰۰/۰	۱,۷۶۲/۶	۷۵/۶	۱۶/۱
خالص واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای	-۴۰/۱	۱,۰۹۶/۴	-۲۰۰/۰	۲,۱۹۲/۸	-۳۶/۶	-
واگذاری دارایی‌های مالی	۱,۳۹۴/۰	۲,۱۳۷/۴	۲,۳۸۰/۰	۴,۲۷۴/۷	۶۵/۲	۳۸/۶
فروش و واگذاری اوراق مالی اسلامی	۱,۱۴۰/۰	۶۶۲/۵	-	۱,۳۲۵/۰	۱۷۲/۱	۳۱/۶
واگذاری شرکت‌های دولتی	۸/۷	۱,۲۷۹/۵	-	۲,۵۵۹/۰	۰/۷	۰/۲
دریافت اصل وام‌ها و استفاده از تسهیلات خارجی	۶/۴	۶/۴	-	۱۲/۷	۱۰۰/۰	۰/۲
برگشتی پرداخت‌های سال قبل	۸/۰	۸/۰	-	۱۶/۰	۱۰۰/۰	۰/۲
استفاده از صندوق توسعه ملی	۲۳۰/۹	۱۸۱/۰	-	۳۶۲/۰	۱۲۷/۶	۶/۴
تملک دارایی مالی	۲۳۷/۸	۹۱۳/۷	۸۳۰/۰	۱,۸۲۷/۴	۲۶/۰	۵/۷
خالص واگذاری دارایی‌های مالی	۱,۱۵۶/۲	۱,۲۲۳/۷	۱,۵۵۰/۰	۲,۴۴۷/۳	۹۴/۵	-
کل منابع	۳,۶۱۰/۷	۶,۳۸۹/۶	۶,۹۷۰/۰	۱۲,۷۷۹/۲	۵۶/۵	۱۰۰/۰
کل مصارف	۴,۱۵۰/۱	۶,۳۸۹/۶	۸,۱۷۰/۰	۱۲,۷۷۹/۲	۶۵/۰	۱۰۰/۰
تراز شکلی بودجه	-۵۳۹/۴	۰/۰	-۱,۲۰۰/۰	۰/۰	-	-
استفاده از تنخواه‌گردان خزانه	۵۳۹/۴	۰/۰	-	۰/۰	-	-

مأخذ: قانون بودجه سال ۱۴۰۰؛ خبرگزاری فارس، دخل و خرج دولت در نیمه اسفند چگونه گذشت؟
* برآورد عملکرد سال ۱۴۰۰ بر اساس گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی لحاظ شده است.

نظر گرفته شد. بنا بر آمارهای منتشرشده در خبرگزاری‌ها، مجموع درآمدهای مالیاتی محقق شده حکایت از تحقق ۱۰۴/۳ درصدی برای ۱۱ ماهه نخست سال ۱۴۰۰ دارد. در این مدت مالیات‌های مستقیم نسبت عملکرد به مصوب ۱۲۴/۰ درصدی داشت. در زیرمجموعه مالیات‌های مستقیم، مالیات بر اشخاص حقوقی بالاترین نسبت عملکرد به مصوب ۱۱ ماهه نخست (۱۸۸/۰ درصد) را تجربه کرد. از طرفی، مالیات بر ثروت با نسبت عملکرد به مصوب ۳۹/۱ درصدی، پایین‌ترین عملکرد را در میان اجزای مالیات مستقیم در این مدت داشت. این نسبت پایین عمدتاً ناشی از عملکرد ضعیف بازار سرمایه در ۱۱ ماهه نخست سال ۱۴۰۰ بود. علاوه بر این، مالیات بر کالاها و خدمات نیز سهم قابل توجه ۳۵/۳ درصدی از کل درآمدهای مالیاتی داشت. جدول ۱۲ عملکرد درآمدهای مالیاتی را به تصویر می‌کشد.

شده است. در این میان نسبت عملکرد اعتبارات هزینه‌ای به مصوب شش ماهه سقف اول قانون بودجه ۱۴۰۰ حدود ۹۱/۷ درصد بوده که نشان‌دهنده درصد تحقق بالای مخارج جاری در سقف اول قانون بودجه است. در عین حال، واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای با توجه به تحریم‌های ایالات متحده آمریکا، شیوع ویروس کرونا در جهان (کاهش تقاضای نفت خام و میعانات گازی) و ناتوانی در واگذاری اموال منقول و غیر منقول، عملکرد ناچیز به ترتیب ۱۳/۴ درصدی و ۲۳/۵ درصدی نسبت به رقم مصوب شش ماهه سقف دوم و سقف اول قانون بودجه داشته است. این در حالی است که تملک دارایی‌های سرمایه‌ای (اعتبارات عمرانی) با عملکرد ۶۶۶/۴ هزار میلیارد ریالی، تحقق ۷۵/۶ درصدی نسبت به سقف دوم و ۹۷/۳ درصدی نسبت به سقف اول داشته است. تحقق عملکرد بالای تملک دارایی‌های سرمایه‌ای موهون انتشار گسترده اسناد خزانه اسلامی و تخصیص به پیمانکاران در نیمه اول سال ۱۴۰۰ بوده است. بر این اساس، تراز سرمایه‌ای (خالص واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای) دچار کسری ۴۰/۱/۱ هزار میلیارد ریالی

سقف استفاده دولت از تنخواه‌گردان خزانه در سال ۱۴۰۰ که بر اساس قوانین و مقررات رقمی حدود ۴۱۲ هزار میلیارد ریال بود، بر اساس مصوبه مورخ ۲۹ خردادماه ۱۴۰۰ هیأت دولت، به حدود ۵۴۹ هزار میلیارد ریال افزایش یافت. دولت با استفاده از ظرفیت همین مصوبه توانست بخشی از کسری بودجه نیمه نخست سال ۱۴۰۰ را جبران کند.

در قانون بودجه سال ۱۴۰۰ کل درآمدهای مالیاتی برابر با ۳,۲۵۲/۴ هزار میلیارد ریال برآورد شد که ۵۴/۶ درصد آن را مالیات غیرمستقیم (مالیات بر کالاها و خدمات و مالیات بر واردات) و ۴۵/۴ درصد را مالیات مستقیم (مالیات بر اشخاص حقوقی، مالیات بر درآمدها و مالیات بر ثروت) تشکیل می‌دهد. به این ترتیب برای یازده ماهه نخست سال ۱۴۰۰ کل درآمد مالیاتی حدود ۲,۹۸۱/۴ هزار میلیارد ریال در قانون بودجه در

جدول ۱۲- عملکرد درآمدهای مالیاتی در ۱۱ ماهه نخست سال ۱۴۰۰ (هزار میلیارد ریال-درصد)

عنوان	عملکرد یازده ماهه نخست	یازده دوازدهم مصوب	قانون بودجه سال ۱۴۰۰	نسبت عملکرد به مصوب یازده ماهه	سهم اجزا از کل درآمد مالیاتی (عملکرد ۱۱ ماهه)
درآمدهای مالیاتی	۳,۱۰۹/۱	۲,۹۸۱/۴	۳,۲۵۲/۴	۱۰۴/۳	۱۰۰/۰
مالیات مستقیم	۱,۶۷۸/۸	۱,۳۵۳/۸	۱,۴۷۶/۹	۱۲۴/۰	۵۴/۰
مالیات اشخاص حقوقی	۱,۰۲۴/۶	۵۴۲/۸	۵۹۲/۱	۱۸۸/۸	۳۳/۰
مالیات بر درآمد	۵۳۱/۳	۴۹۷/۳	۵۴۲/۵	۱۰۶/۸	۱۷/۱
مالیات بر ثروت	۱۲۲/۸	۳۱۳/۸	۳۴۲/۳	۳۹/۱	۴/۰
مالیات غیرمستقیم	۱,۴۳۰/۳	۱,۶۲۷/۶	۱,۷۷۵/۵	۸۷/۹	۴۶/۰
مالیات بر کالاها و خدمات	۱,۰۹۷/۵	۱,۱۲۷/۰	۱,۲۲۹/۵	۹۷/۴	۳۵/۳
مالیات بر واردات	۳۳۲/۸	۵۰۰/۵	۵۴۶/۰	۶۶/۵	۱۰/۷

مأخذ: قانون بودجه سال ۱۴۰۰؛ خیرگزاری تسنیم، ترکیب درآمدهای مالیاتی در ۱۱ ماهه سال ۱۴۰۰.

علاوه بر این، در بازار سرمایه (سامانه مظنه‌گیری سازمان بورس و اوراق بهادار) و فرآیند پذیرهنویسی، ۶۷۲/۸ هزار میلیارد ریال اوراق بدهی دولتی خریداری شد. بر این اساس، از خردادماه (شروع برگزاری حراج) تا انتهای سال ۱۴۰۰، کل اوراق بدهی دولتی معامله‌شده در بازار پول (حراج)، فرآیند مظنه‌گیری بازار سرمایه و پذیرهنویسی معادل ۹۰۶/۰ هزار میلیارد ریال ثبت شد. در مقام مقایسه، در سال ۱۳۹۹، مجموع خرید اوراق بدهی دولتی در سامانه حراج، مظنه‌گیری و پذیرهنویسی معادل ۱,۲۵۷/۱ هزار میلیارد ریال ثبت شد که ۲۷/۹ درصد بیشتر از عملکرد سال ۱۴۰۰ است. افزون بر این، حدود ۸۶۰/۰ هزار میلیارد ریال اسناد خزانه اسلامی در سال ۱۴۰۰ منتشر شد که نسبت به سال ۱۳۹۹ با رشد ۱۹/۱ درصد همراه بود. شایان ذکر است تمام اسناد خزانه‌های منتشرشده در سال ۱۴۰۰ در بازار ثانویه اوراق بدهی در فرابورس ایران عرضه اولیه شدند. جدول ۱۳ وضعیت عرضه، تقاضا و معاملات ثبت‌شده اوراق بدهی دولتی را در حراج‌های بانک مرکزی از شروع به کار این فرآیند تا انتهای سال ۱۴۰۰ نشان می‌دهد.

انتشار اوراق بدهی در قانون بودجه سال ۱۴۰۰ با رشد ۵۰/۵ درصدی (به دلیل حذف ردیف پیش‌فروش نفت و اضافه شدن مبلغ معادل آن به سایر ردیف‌های زیرمجموعه انتشار اوراق مالی دولتی اعم از اسناد خزانه اسلامی و سایر اوراق نقدی) نسبت به قانون بودجه سال ۱۳۹۹ به ۱,۳۲۵/۰ هزار میلیارد ریال رسید. بر این اساس، بانک مرکزی با همکاری وزارت امور اقتصادی و دارایی از خردادماه سال ۱۴۰۰ شروع به برگزاری حراج هفتگی اوراق بدهی دولتی در بازار بین بانکی (بازار پول) و بازار سرمایه کرد که تا انتهای اسفندماه ۱۴۰۰، معادل ۳۶ مرحله حراج برگزار شد. این بانک تا انتهای اسفندماه سال ۱۴۰۰ حدود ۴,۳۷۸/۹ هزار میلیارد ریال اوراق مزایای بر پایه نفت خام (در آخرین حراج شهریورماه ۱۴۰۰) در بازار بین بانکی عرضه کرد که با تقاضای ۲۳۵/۶ هزار میلیارد ریالی بانکها و مؤسسات اعتباری غیربانکی در این مکانیزم مواجه شد و نهایتاً وزارت امور اقتصادی و دارایی به عنوان عامل اصلی تصمیم‌گیرنده، با ۲۳۳/۲ هزار میلیارد ریال آن موافقت کرد.

جدول ۱۳- صورت وضعیت انتشار اوراق بدهی نقدی دولت در بازار پول و سرمایه در سال ۱۴۰۰ (هزار میلیارد ریال-درصد)

ماه	۱۴۰۰			۱۳۹۹			رشد نقطه‌به‌نقطه میزان معاملات اوراق در بازار سرمایه و پذیرهنویسی	رشد نقطه‌به‌نقطه میزان معاملات حراج بازار پول	رشد نقطه‌به‌نقطه میزان معاملات اوراق در بازار سرمایه و پذیرهنویسی
	میزان عرضه در حراج بازار پول	میزان تقاضا در حراج بازار پول	میزان معاملات حراج بازار پول	میزان عرضه در حراج بازار پول	میزان تقاضا در حراج بازار پول	میزان معاملات حراج بازار پول			
خرداد	۹۳۶/۵	۱۷/۵	۱۶/۱	۰/۰	۰/۰	۰/۰	-	-	-
تیر	۸۴۴/۱	۲۱/۵	۲۱/۵	۶۵/۶	۴۷۷/۶	۲۴۹/۶	-۹۶/۸	-۹۱/۴	-۹۶/۸
مرداد	۷۲۲/۱	۳۶/۳	۳۶/۳	۱۰/۱۰	۴۶/۵	۱۴۰/۶	-۲۴/۳	-۲۲/۰	-۲۴/۳
شهریور	۶۲۱/۹	۶۳/۱	۶۳/۱	۶۹/۶	۵۶/۷	۸۸/۵	۱۹۷/۴	۱۱/۴	۱۹۷/۴
مهر	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۶/۴	۱۱/۰	۱۱/۸	-	-	-
آبان	۱۰۰/۰	۹/۲	۹/۲	۰/۷	۱۶/۸	۵۲/۴	-	-۴۵/۳	-
آذر	۳۲۴/۵	۲۵/۶	۲۵/۶	۶۵/۴	۴۵/۴	۴۶/۴	۰/۹	-۴۳/۷	۰/۹
دی	۲۷۸/۴	۲۰/۶	۲۰/۶	۹۶/۵	۴۶/۸	۴۶/۹	-۵۶/۶	-۵۸/۲	-۵۶/۶
بهمن	۲۴۹/۸	۵/۷	۵/۷	۷۴/۷	۲۹/۰	۲۹/۰	۱۹/۰	-۸۰/۳	۱۹/۰
اسفند	۳۰۱/۶	۳۶/۲	۳۶/۲	۱۰۶/۲	۶۰/۲	۶۳/۶	۷/۷	-۳۹/۹	۷/۷
جمع	۴,۳۷۸/۹	۲۳۵/۶	۲۳۳/۲	۵۸۶/۱	۱,۵۸۹/۱	۶۷۱/۰	۱۴/۸	-۶۵/۲	۱۴/۸

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، گزارش هفتگی حراج اوراق بدهی دولتی

حدود منفی ۵۵۶/۳ هزار میلیارد ریال بوده است. ترکیب اطلاعات حراج‌های برگزارشده توسط بانک مرکزی در کنار معاملات اوراق بدهی در بازار ثانویه حکایت از آن دارد که بانکها در بازار اولیه در سال ۱۴۰۰ تمایلی به خرید اوراق بدهی نداشته و از طرفی در بازار ثانویه، از فروشندگان اصلی اوراق بدهی بوده‌اند. بازخرید بخش عمده اوراق بدهی دولتی توسط بانک مرکزی در بازار ثانویه، موجب افزایش پایه پولی و تورم خواهد شد.

علاوه بر این، از نیمه دوم مردادماه سال ۱۴۰۰ به این سو، معاملات بازار اوراق بدهی به تفکیک فعالان اصلی این بازار (بانک مرکزی، بانکها، صندوقها و سایر) توسط شرکت فرابورس منتشر می‌شود. بر این اساس، از نیمه دوم مردادماه تا انتهای سال ۱۴۰۰، خالص خرید اوراق بدهی دولتی از سوی بانک مرکزی و صندوقها به ترتیب حدود ۹۶۷/۲ هزار میلیارد ریال و ۵۴۸/۱ هزار میلیارد ریال در بستر بازار ثانویه گزارش شده است و بانکها در این مدت بیشتر به عنوان فروشنده اوراق بدهی ایفای نقش کرده‌اند. خالص خرید بانکها در بازار ثانویه

۳.۳. خصوصی سازی

روش های واگذاری در بازه سال های ۱۳۸۰-۱۴۰۰ به قیمت های جاری نشان می دهد. از سال ۱۳۹۶ تا ۱۳۹۸، واگذاری بنگاه های دولتی به شیوه نامناسب انتقال مستقیم بابت رد دیون و بابت سهام عدالت متوقف شده بود و واگذاری ها به عموم متقاضیان صورت می گرفت. این در حالی است که در سال های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ دوباره انتقال مستقیم بابت رد دیون احیا و در دستور کار قرار گرفت که به ترتیب حدود ۶۱ درصد و ۱۰۰ درصد از مجموع کل واگذاری ها در این دو سال را به خود اختصاص داد.

سازمان خصوصی سازی که از سال ۱۳۸۰ واگذاری های شرکت های دولتی را آغاز کرده بود، از ابتدای واگذاری ها تا پایان سال ۱۴۰۰ نزدیک به ۴۲/۴ درصد از کل واگذاری ها را از طریق بورس، ۷/۹ درصد را از طریق فرابورس، ۴۸/۶ درصد را از طریق مزایده و ۰/۱ درصد را از طریق مذاکره به انجام رساند. همچنین ۵۲/۹ درصد از کل واگذاری ها بابت رد دیون دولت و تسویه بدهی دولت به طلبکاران اختصاص یافت و به این ترتیب این حجم از واگذاری ها از طریق سازوکار بازار صورت نگرفت. سهام عدالت نیز در این مدت ۷/۵ درصد از کل واگذاری ها را به خود اختصاص داد. جدول ۱۴ عملکرد سازمان خصوصی سازی را به تفکیک انواع

جدول ۱۴- عملکرد سازمان خصوصی سازی در انواع روش های واگذاری سهام بنگاه های دولتی (هزار میلیارد ریال)

عنوان / سال	۱۴۰۰	۱۳۹۹	۱۳۹۸	۱۳۹۷	۱۳۹۶	۱۳۹۵	۱۳۹۴	۱۳۹۳-۱۳۸۰
فروش سهام یا دارایی به عموم	۰/۰	۴۷۱/۸	۳۲/۲	۳۸/۹	۱۹/۴	۳۰/۲	۳۰/۱	۷۹۱/۲
انتقال مستقیم بابت رد دیون	۸۲۳/۹	۷۵۳/۶	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۱۹/۰	۱/۲	۲۸۹/۲
انتقال مستقیم بابت سهام عدالت	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۲۶۶/۴
مجموع ارزش فروش	۸۲۳/۹	۱،۲۲۵/۳	۳۲/۲	۳۸/۹	۱۹/۴	۴۹/۲	۳۱/۲	۱،۳۴۶/۸
درصد از کل واگذاری ها	۲۳/۱	۳۴/۴	۰/۹	۱/۱	۰/۵	۱/۴	۰/۹	۳۷/۸

مأخذ: سازمان خصوصی سازی، آمار عملکرد سالانه ارزش واگذاری سهام و دارایی بنگاه های مشمول واگذاری

عملکرد سازمان خصوصی سازی را به تفکیک بازارهای عرضه به قیمت های جاری نشان می دهد.

برخلاف سال ۱۳۹۹ که عمده واگذاری های انجام شده از طریق بورس و فرابورس انجام شد، در سال ۱۴۰۰، کلیه واگذاری های از طریق مزایده صورت گرفت. بورس، فرابورس و مذاکره هیچ نقشی در واگذاری های این سال نداشتند. جدول ۱۵

جدول ۱۵- عملکرد سازمان خصوصی سازی به تفکیک بازارهای عرضه (هزار میلیارد ریال-درصد)

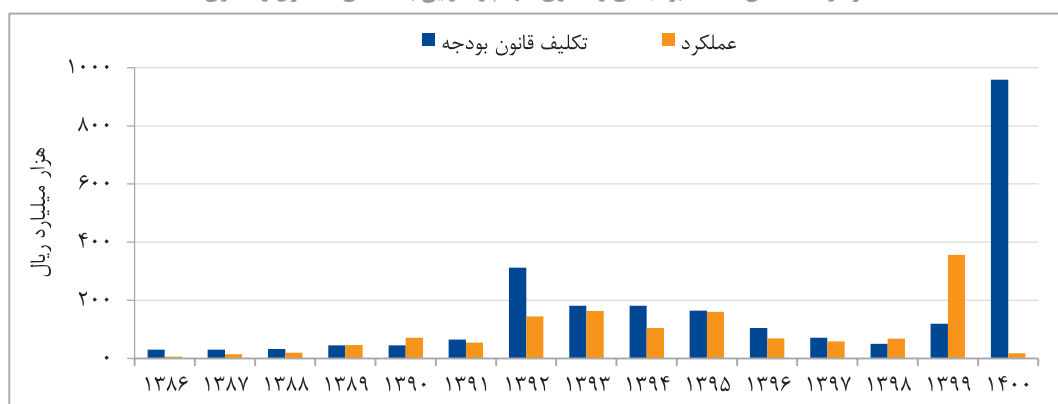
عنوان/سال	۱۴۰۰	۱۳۹۹	۱۳۹۸	۱۳۹۷	۱۳۹۶	۱۳۹۵	۱۳۹۴	۱۳۹۳-۱۳۸۰	سهام از واگذاری در سال ۱۴۰۰
بورس	۰/۰	۷۵۴/۰	۲/۳	۰/۱	۱/۱	۵/۳	۲۰/۹	۷۶۴/۶	۰/۰
فرابورس	۰/۰	۱۳/۸	۲۹/۹	۰/۲	۰/۰	۰/۵	۳/۰	۱۷۸/۳	۰/۰
مذاکره	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۲	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۳/۰	۰/۰
مزایده	۸۲۳/۹	۴۰۱/۹	۰/۰	۳۸/۴	۱۸/۳	۴۳/۴	۷/۴	۴۰۰/۹	۱۰۰/۰
مجموع ارزش فروش	۸۲۳/۹	۱،۲۲۵/۳	۳۲/۲	۳۸/۹	۱۹/۴	۴۹/۲	۳۱/۲	۱،۳۴۶/۸	۱۰۰/۰

مأخذ: سازمان خصوصی سازی، آمار تفکیکی واگذاری

از تکلیف قانون بودجه و عملکرد ۲۹۶/۸ درصدی آن، عمدتاً ناشی از واگذاری این شرکت ها در قالب صندوق های قابل معامله در بازار سرمایه بود که در سال ۱۴۰۰ با توجه به شرایط کلان اقتصادی و ریزش قابل توجه قیمت ها در بازار سرمایه، تحقق این امر امکان پذیر نبود. نمودار ۳ تحقق صورت وضعیت تکلیف قانون بودجه و عملکرد واگذاری سهام و بنگاه های مشمول واگذاری را به تصویر می کشد.

طبق گزارش سازمان خصوصی سازی، در سال ۱۴۰۰ مجموعاً ۱۷/۸ هزار میلیارد ریال بابت واگذاری شرکت های دولتی به خزانه واریز شد که کاهش ۹۵/۰ درصدی نسبت به سال ۱۳۹۹ دارد. البته حدود ۱۷/۰ هزار میلیارد ریال از این رقم به حساب درآمد عمومی خزانه واریز شده و مابقی آن به حساب های خاص خزانه تعلق داشته است. قابل بیان است که در این سال، واگذاری به صورت تهاجر با اشخاص صورت نگرفت. فراتر رفتن واگذاری شرکت های دولتی در سال ۱۳۹۹

نمودار ۳- تحقق اهداف بودجه ای واگذاری سهام و دارایی بنگاه های مشمول واگذاری

مأخذ: سازمان خصوصی سازی، آمار تحقق اهداف بودجه ای واگذاری سهام و بنگاه ها توسط سازمان خصوصی سازی

۳.۴. صندوق توسعه ملی

نخست سال ۱۴۰۰ مبلغ ۳/۰ میلیارد دلار سهمیه برای بانک‌های عامل تصویب و قراردادهای عملیاتی به ۹ بانک ارسال شده است. از محل منابع قراردادهای عملیاتی ارزی از ابتدای تأسیس تا پایان خردادماه سال ۱۴۰۰، تعداد ۳۱۵ طرح ارزی به مبلغ ۳۴/۱ میلیارد دلار تأمین مالی شده که از این میزان، تعداد ۳۱۵ طرح با مبلغ مسدودی بالغ بر ۳۴/۰ میلیارد دلار فعال بوده و سه طرح نیز به مبلغ ۱۳۹ میلیون دلار تسهیلات دریافتی خود را تسویه کرده‌اند. از این تعداد طرح تأمین مالی شده، ۳۱۴ طرح تا پایان خردادماه سال ۱۴۰۰ موفق به گشایش اعتبار اسنادی به مبلغ ۲۹/۷ میلیارد دلار شده و به ۳۰۹ طرح نیز مبلغی معادل ۲۲/۷ میلیارد دلار با همکاری بانک‌های عامل و بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران پرداخت قطعی صورت گرفته است. علاوه بر این، بخش دیگری از منابع ارزی صندوق توسعه ملی در راستای اجرای تکالیف بودجه‌های سنوالتی کل کشور به سپرده‌گذاری ارزی در بانک‌های سپرده‌پذیر اختصاص یافته است تا این بانک‌ها از طریق اعطای تسهیلات، این منابع را به طرح‌ها و فعالیت‌های مرتبط از جمله بخش نفت، گاز، پتروشیمی، صنعت و معدن تخصیص دهند. بر این اساس، مبلغ سپرده‌گذاری ارزی انجام شده در بانک‌های سپرده‌پذیر از سال ۱۳۹۱ تا پایان سال ۱۳۹۶ بالغ بر ۷/۲ میلیارد دلار بوده که از این مقدار معادل ۵/۵ میلیارد دلار در قالب ۴۶ طرح به مرحله تخصیص ارز رسیده است. شایان ذکر است که در سال‌های ۱۳۹۷، ۱۳۹۸، ۱۳۹۹ و سه‌ماهه نخست سال ۱۴۰۰ به دلیل عدم درخواست بانک‌ها، هیچ‌گونه قرارداد سپرده‌گذاری ارزی از محل منابع صندوق با بانک‌ها منعقد نگردیده است.

صندوق توسعه ملی طبق قوانین بودجه سالانه، «قانون الحاق برخی مواد به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت ۲» و همچنین «قانون حمایت از توسعه و اشتغال پایدار در مناطق روستایی و عشایری با استفاده از منابع صندوق توسعه ملی»، تسهیلات ریالی نیز پرداخت کرده است. این تسهیلات از ابتدای سال ۱۳۹۰ تا انتهای سال ۱۳۹۳ در چارچوب قراردادهای عملیاتی با بانک‌ها بوده و از محل آن مبلغ ۱۱۸/۸ هزار میلیارد ریال به طرح‌ها و پروژه‌های معرفی شده پرداخت شده است. از ابتدای سال ۱۳۹۴ طبق قانون الحاق برخی مواد به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (۲)، صندوق توسعه ملی تسهیلات ریالی را در چارچوب قراردادهای سپرده‌گذاری ریالی در بانک‌ها اعطا کرده است. در این راستا صندوق تا پایان خردادماه ۱۴۰۰ مجموعاً ۶۶۳ هزار میلیارد ریال در بانک‌ها سپرده‌گذاری کرده است. افزون بر این، مطابق بند الف تبصره ۱۸ ماده واحده قانون بودجه سال‌های ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸ کل کشور، مبلغ ۱۳۹/۶ هزار میلیارد ریال در بانک‌های متقاضی سپرده‌گذاری شده است و حدود ۷۷ درصد آن تاکنون توسط بانک‌های عامل به متقاضیان تخصیص داده شده است.

در اواخر سال ۱۳۸۷ و پس از قریب به یک دهه تجربه حساب ذخیره ارزی، ایجاد صندوق توسعه ملی با هدف تبدیل بخشی از عواید ناشی از فروش نفت و گاز و میعانات گازی و فرآورده‌های نفتی به ثروت‌های ماندگار، مولد و سرمایه‌های زاینده اقتصادی و همچنین حفظ سهم نسل‌های آینده از منابع نفت و گاز و فرآورده‌های نفتی از طریق اعطای تسهیلات ارزی به طرح‌های دارای بازده بخش‌های خصوصی و تعاونی و بنگاه‌های بخش عمومی غیردولتی مطرح شد. بر این اساس، در قانون بودجه سال ۱۳۸۹ کل کشور، ۲۰ درصد از صادرات نفت خام و میعانات گازی به عنوان منابع ورودی صندوق توسعه ملی لحاظ شد. در اساسنامه صندوق توسعه ملی، مصارف این صندوق به صورت شفاف شرح داده شده و در هیچ‌کدام از آنها اجازه استفاده از این منابع برای مصارف دولتی داده نشده است. با وجود این، در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ نیز همچون سنوات گذشته، دولت دریافت منابع از این صندوق را برای خود در نظر گرفت. در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ اگرچه سهم صندوق توسعه ملی از عواید نفتی و گازی بر اساس قانون برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ۳۸ درصد لحاظ شد، اما با توجه به شرایط کشور و ناترازی بودجه عمومی دولت، ۱۸ واحد درصد از آن به عنوان استقراض دولت از صندوق توسعه ملی و به صورت برگشت از منابع در زیرمجموعه واگذاری دارایی‌های مالی آورده شد تا سهم صندوق توسعه ملی در عمل به ۲۰ درصد تنزل یابد. با این حال بنا به ملاحظات رهبر انقلاب اسلامی، این کاهش سهم صندوق توسعه ملی از ۳۸ درصد به ۲۰ درصد در فرآیند تصویب بودجه سال ۱۴۰۰ مشروط به حجم صادرات نفتی شد، به طوری که سهم صندوق توسعه ملی از صادرات نفت و میعانات گازی مازاد بر یک میلیون بشکه در روز، معادل ۳۸ درصد در نظر گرفته شد و همچنین قرار شد کلیه مطالبات سررسید شده صندوق توسعه ملی از دولت از محل سهم دولت از مازاد مزبور تسویه شود. افزون بر این، مقرر شد کلیه مصارف تأمین مالی شده در بودجه سال ۱۳۹۹ از محل منابع صندوق توسعه ملی (موضوع بند ه تبصره ۴ ماده واحده قانون بودجه سال ۱۳۹۹ معادل ۲ میلیارد و ۷۹۵ میلیون یورو مصارف بودجه‌ای در مواردی از قبیل تقویت بنیه دفاعی)، در بودجه سال ۱۴۰۰ از محل منابع بودجه عمومی تأمین مالی شود و برداشت از منابع صندوق توسعه ملی برای این مصارف در بودجه سال ۱۴۰۰ مجاز برشمرده نشد. بدین ترتیب، استقراض از صندوق توسعه ملی با کاهش حدود ۵۲ درصدی از ۷۵۵/۰ هزار میلیارد ریال در لایحه بودجه ۱۴۰۰ به ۳۶۲/۰ هزار میلیارد ریال در قانون بودجه سال ۱۴۰۰ رسید.

طبق گزارش جمعیتی عملکرد تسهیلات ارزی و ریالی از محل منابع صندوق توسعه ملی از ابتدای تأسیس تا پایان خرداد ۱۴۰۰، کل قراردادهای عملیاتی ارزی منعقد با بانک‌های عامل مبلغ ۱۱۶/۱ میلیارد دلار بوده است. در سه‌ماهه

۳.۵. طرح هدفمندی یارانه‌ها

کسر می‌شود و سازمان هدفمندسازی یارانه‌ها منابع باقی‌مانده را به مصارفی از قبیل پرداخت یارانه نقدی و غیرنقدی به خانوارها، کاهش فقر مطلق، کمک به بخش سلامت و یارانه نان و خرید تضمینی گندم اختصاص می‌دهد. جدول ۱۶ منابع و مصارف هدفمندی یارانه‌ها در قانون بودجه سال ۱۴۰۰ و رشد آن نسبت به قانون بودجه ۱۳۹۹ را نشان می‌دهد.

در قانون بودجه سال ۱۴۰۰، برای چهارمین سال پیاپی کل منابع و مصارف طرح هدفمندی یارانه‌ها در قالب یک جدول منعکس شد، در حالی که در قوانین بودجه سال‌های قبل از آن تنها به منابع و مصارف سازمان هدفمندی یارانه‌ها اشاره می‌شد. در واقع از محل فروش فرآورده‌های نفتی، گاز طبیعی، برق و آب، مصارفی از قبیل سهم شرکت ملی نفت از فروش و صادرات فرآورده‌های نفتی، هزینه‌های توزیع و فروش حامل‌های انرژی و واردات فرآورده‌های نفتی و برق

جدول ۱۶- منابع و مصارف هدفمندی یارانه‌ها در قوانین بودجه ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ (هزار میلیارد ریال-درصد)

دریافتی‌ها (منابع)	قانون بودجه سال ۱۴۰۰	رشد قانون بودجه نسبت به قانون ۱۳۹۹	پرداختی‌ها (مصارف)	
			بخش مربوطه	عنوان
دریافتی حاصل از فروش داخلی فرآورده‌های نفتی	۷۷۰/۰	-۰/۱	بخش دارایی کل کشور و سایر بخش‌ها	عوارض و مالیات بر ارزش افزوده فروش داخلی فرآورده‌های نفتی
	۱,۴۰۲/۳	۵۷/۹		عوارض و مالیات بر ارزش افزوده گاز طبیعی
	۴۰۱/۱	۲۷/۸		اجرای طرح ایمن‌سازی و هوشمندسازی جایگاه‌های سی‌ان‌جی
	۲۳۲/۰	۲۴/۳		بازپرداخت تعهدات طرح‌های بهینه‌سازی مصرف انرژی، حمایت از حمل‌ونقل عمومی، گازرسانی و جمع‌آوری گازهای همراه و مشعل
	۱۶۳/۵	-		بازپرداخت تعهدات وزارت نیرو بابت نیروگاه‌های سیکل ترکیبی (خصوصی و دولتی) از محل سوخت نیروگاهها
	۲۰۰/۰	-		عوارض گازرسانی گاز مصرفی - سهم ۵۰ درصدی بابت گرمایش مدارس
	۱۵/۰	-		عوارض گازرسانی سوخت نیروگاهها - سهم ۵۰ درصدی شرکت ملی گاز ایران
	۱۴۰/۵	-		عوارض گازرسانی سوخت نیروگاهها - سهم ۵۰ درصدی بابت گرمایش مدارس
	۲۳۲/۰	-		عوارض گازرسانی گاز مصرفی - سهم ۵۰ درصدی شرکت ملی گاز ایران
	۲۰۰/۰	-		اجرای معافیت مدارس از پرداخت هزینه‌های گاز مصرفی
۷۴۶/۰	۱۷۱/۵	پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی	هزینه حمل‌ونقل و توزیع فرآورده‌های نفتی	
۳۱۳/۰	۲۸/۴	شرکت ملی نفت ایران	عوارض توسعه و نگهداشت و نوسازی شبکه خطوط لوله انتقال نفت خام، میعانات گازی و فرآورده‌های نفتی، تأسیسات و ابزارهای فرآورده‌های نفتی و پالایشگاه‌های دولتی	
۴۰۰/۰	-	شرکت ملی نفت ایران	سهم ۱۴/۵ درصد شرکت ملی نفت ایران از محل فروش فرآورده‌های نفتی	
۲۳/۰	۶/۵	وزارت نفت - شرکت تابعه گاز	سهم ۱۴/۵ درصد شرکت ملی نفت ایران از خوراک میعانات گازی پتروشیمی‌ها	
۳۱۳/۰	۱۸/۵	وزارت نفت - شرکت تابعه گاز	هزینه‌های تولید، انتقال، توزیع و فروش گاز طبیعی	
۴۰۰/۰	-	وزارت نفت - شرکت تابعه گاز	پارانه خرید گاز مایع برای خانوارهای ساکن در مناطق فاقد لوله‌کشی گاز طبیعی	
۲۳/۰	۱۰/۰	وزارت نفت - شرکت تابعه گاز	توسعه زیرساخت استفاده از گاز مایع در ناوگان حمل‌ونقل	
۷۹۷/۶	۱۳/۰	جمع پرداختی‌ها	جمع پرداختی‌ها	
۴۲۸/۰	۰/۰	پرداخت یارانه نقدی و غیرنقدی خانوارها	پرداخت یارانه نقدی و غیرنقدی خانوارها	
۳۱۰/۰	۰/۰	طرح حمایت معیشتی	طرح حمایت معیشتی	
۱۶۴/۷	۵/۹	کاهش فقر مطلق	کاهش فقر مطلق	
۵۲/۰	۰/۰	بخش سلامت	بخش سلامت	
۶۰/۰	-۶/۸	سایر اهداف قانون برنامه ششم و قانون هدفمند کردن یارانه‌ها	سایر اهداف قانون برنامه ششم و قانون هدفمند کردن یارانه‌ها	
۲۲۰/۰	۸/۸	یارانه نان و خرید تضمینی گندم	یارانه نان و خرید تضمینی گندم	
۱۱۵/۰	-	کمیته امداد امام خمینی (ره) - پرداخت مستمری و سایر خدمات حمایتی مددجویان	کمیته امداد امام خمینی (ره) - پرداخت مستمری و سایر خدمات حمایتی مددجویان	
۱۹/۶	-	حوزه‌های علمی و مرکز خدمات	حوزه‌های علمی و مرکز خدمات	
۲/۵	-	یارانه کاذب کتب درسی	یارانه کاذب کتب درسی	
۲۵۰/۰	-	وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی - بیمه سلامت پزشک خانواده یارانه دارو و شیر خشک، درمان بیماران خاص و صعب‌العلاج، سیاست‌های جمعیتی کشور، هیأت امنای صرفه‌جویی ارزی در معالجه و خرید و تولید واکسن کرونا	وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی - بیمه سلامت پزشک خانواده یارانه دارو و شیر خشک، درمان بیماران خاص و صعب‌العلاج، سیاست‌های جمعیتی کشور، هیأت امنای صرفه‌جویی ارزی در معالجه و خرید و تولید واکسن کرونا	
۷۵/۰	-	سازمان بهزیستی کشور - پرداخت مستمری و سایر خدمات حمایتی مددجویان	سازمان بهزیستی کشور - پرداخت مستمری و سایر خدمات حمایتی مددجویان	
۵۱/۲	-	بنیاد شهید و امور ایثارگران - بیمه تکمیلی درمان ایثارگران	بنیاد شهید و امور ایثارگران - بیمه تکمیلی درمان ایثارگران	
۱۳/۰	-	فعالیت‌های اجتماعی و تقویت فرهنگی	فعالیت‌های اجتماعی و تقویت فرهنگی	
۵/۰	-	تأمین کسری خوراک زندانیان	تأمین کسری خوراک زندانیان	
۲/۰	-	کمک به خانواده نیروهای مسلح (طرح حکمت)	کمک به خانواده نیروهای مسلح (طرح حکمت)	
۱,۷۶۸/۱	۴۴/۵	جمع پرداختی‌ها	جمع پرداختی‌ها	
۳۴/۵	-	پرداخت یارانه نهاده‌ها، عوامل تولید، خرید تضمینی محصولات بخش کشاورزی	پرداخت یارانه نهاده‌ها، عوامل تولید، خرید تضمینی محصولات بخش کشاورزی	
۲/۰	-	خرید تضمین جای مسکن محرومین (کمیته امداد امام خمینی (ره) و سازمان بهزیستی کشور) و مسکن شهدای مقاومت	خرید تضمین جای مسکن محرومین (کمیته امداد امام خمینی (ره) و سازمان بهزیستی کشور) و مسکن شهدای مقاومت	
۴۵/۰	-	امور رفاهی و تغذیه دانشجویان	امور رفاهی و تغذیه دانشجویان	
۹/۰	-	تولید و اشتغال (بند الف تبصره ۱۸) بر اساس احکام	تولید و اشتغال (بند الف تبصره ۱۸) بر اساس احکام	
۳۲۰/۰	-	خرید تضمینی آب استحصالی و پساب تصفیه شده از بخش غیردولتی و تأمین و خرید برق جزایر جنوب کشور	خرید تضمینی آب استحصالی و پساب تصفیه شده از بخش غیردولتی و تأمین و خرید برق جزایر جنوب کشور	
۱۸/۸	-	صندوق بیمه اجتماعی کشاورزان، روستاییان و عشایر	صندوق بیمه اجتماعی کشاورزان، روستاییان و عشایر	
۱۰/۷	-	جمع پرداختی‌ها	جمع پرداختی‌ها	
۴۴۰/۰	-	جمع پرداختی‌ها	جمع پرداختی‌ها	
۸/۵	-	تنظیم بازار کالاهای اساسی و ضروری و تأدیه تعهدات مربوطه و یارانه شیر مدارس	تنظیم بازار کالاهای اساسی و ضروری و تأدیه تعهدات مربوطه و یارانه شیر مدارس	
۵/۲	-	خرید واکسن دام و یارانه سود تسهیلات سرمایه در گردش واحدهای پرورش نژاد آریز	خرید واکسن دام و یارانه سود تسهیلات سرمایه در گردش واحدهای پرورش نژاد آریز	
۴/۸	-	وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی - حمایت از نشر کتاب و مطبوعات	وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی - حمایت از نشر کتاب و مطبوعات	
۱۹۳/۱	-	رفع محرومیت از مناطق کم‌برخوردار	رفع محرومیت از مناطق کم‌برخوردار	
۳۰/۰	-	حقوق سربازان	حقوق سربازان	
۲۶/۸	-	غذا، البسه و ایاب و ذهاب سربازان	غذا، البسه و ایاب و ذهاب سربازان	
۵/۰	-	پیش‌بینی و پیش‌گیری از حواش غیرمترقبه	پیش‌بینی و پیش‌گیری از حواش غیرمترقبه	
۲۰/۰	-	آموزش و پرورش	آموزش و پرورش	
۳۲/۰	-	کاهش آسیب‌های فرهنگی و اجتماعی	کاهش آسیب‌های فرهنگی و اجتماعی	
۵/۰	-	حمایت از زنان سرپرست خانوار	حمایت از زنان سرپرست خانوار	
۴/۰	-	حمایت از خانواده زندانیان	حمایت از خانواده زندانیان	
۵/۰	-	کمک به تأمین سوخت ناجا و نهاجا	کمک به تأمین سوخت ناجا و نهاجا	
۲۳۹/۳	۱۶/۰	جمع پرداختی‌ها	جمع پرداختی‌ها	
۲,۵۰۷/۳	۷۸/۱	جمع کل دریافتی‌ها	جمع کل پرداختی‌ها	

ماخذ: قوانین بودجه سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰

حدود ۵۶/۴ درصدی را در مقایسه با قانون بودجه سال ۱۳۹۹ تجربه کردند. علاوه بر این، نسبت به قانون بودجه سال ۱۳۹۹، سهم مصارف هدفمندی از ۵۴/۸ درصد به حدود ۵۲/۹ درصد کاهش یافت تا سهم مصارف غیرهدفمندی با افزایش ۲/۰ واحد درصدی مواجه شود. قابل بیان است که جدول تبصره ۱۴ در قانون بودجه سال ۱۴۰۰ نسبت به سال ۱۳۹۹ علاوه بر خارج کردن ردیف‌های جمعی-خرجی از سقف منابع و مصارف این تبصره، تغییرات شکلی قابل توجهی نیز داشته است. در قانون بودجه سال ۱۳۹۹ سایر مصارف هدفمندی در جداول (۷) و (۹) قانون بودجه آن سال جزء مصارف هدفمندی قلمداد شد (با توجه به اضافه شدن منابع حاصل از خوراک پتروشیمی‌ها به منابع تبصره ۱۴ در قانون بودجه سال ۱۳۹۹، ردیفی تحت عنوان «سایر مصارف هدفمندی به شرح مندرج در جداول ۷ و ۹ این قانون» به مصارف این تبصره اضافه شد که از نظر کارکرد مشابه مصارف بودجه عمومی دولت است، اگرچه با این روش از سرجمع ارقام بودجه عمومی خارج شده است). این در حالی است که در قانون بودجه سال ۱۴۰۰ این ردیف از مصارف هدفمندی تفکیک شد و ردیف جداگانه‌ای تحت عنوان اعتبارات هزینه‌ای و تملک دارایی‌های سرمایه‌ای به آن اختصاص یافت.

افزون بر این، در ارتباط با پرداخت یارانه نقدی و غیرنقدی به خانوارها، اعتبار این ردیف رشدی را نسبت به قانون بودجه سال ۱۳۹۹ تجربه نکرد و در مقدار ۴۲۸/۰ هزار میلیارد ریال باقی ماند. علاوه بر این، با توجه به افزایش قیمت بنزین در آبان‌ماه سال ۱۳۹۸، ردیف جدیدی در سال ۱۳۹۹ تحت عنوان طرح حمایت معیشتی خانوار به مصارف هدفمندی یارانه‌ها اضافه شد که ۳۱۰/۰ هزار میلیارد ریال معادل ۲۵/۳ درصد از کل مصارف هدفمندی و ۱۲/۹ درصد از مجموع مصارف هدفمندی و غیرهدفمندی را به خود اختصاص می‌داد. این ردیف در قانون بودجه سال ۱۴۰۰ رشدی را ثبت نکرد و در همان مقدار برآوردی سال ۱۳۹۹ باقی ماند که از مصارف هدفمندی سهم ۱۷/۵ درصدی و از مجموع مصارف هدفمندی و غیرهدفمندی سهم ۹/۳ درصدی دارد.

۴. تراز پرداخت‌های خارجی

است. علاوه بر تسهیل محدودیت‌های مربوط به کرونا در سطح جهان، عامل اصلی این مهم را باید به بهبود قابل توجه صادرات نفتی ایران مربوط دانست. ارزش واردات کالا در سال ۱۴۰۰ معادل ۶۳/۶ میلیارد دلار و ۳۶/۵ درصد بیشتر از سال ۱۳۹۹ بوده، در حالی که ارزش صادرات کالا در همین مدت با رشد ۵۹/۲ درصدی به ۷۹/۴ میلیارد دلار بالغ شده است. در سال ۱۴۰۰ ارزش صادرات نفتی^۱ ۸۴/۰ درصد و ارزش صادرات غیرنفتی ۴۱/۱ درصد افزایش یافته است. به این ترتیب صادرات نفتی که در پی تحریم‌های جدید آمریکا به سطوحی بسیار کمتر از صادرات غیرنفتی تنزل یافته بود، در سال ۱۴۰۰ به سطح صادرات غیرنفتی نزدیک شده و به ۳۸/۷ میلیارد دلار رسیده است. صادرات غیرنفتی در همین مدت ۴۰/۷ میلیارد دلار بوده است.

از سوی دیگر، واردات نفتی و گازی^۲ کشور در سال ۱۴۰۰ نزدیک به صفر (حدود ۱۷۵ هزار دلار) بوده و تقریباً کل واردات ۶۳/۶ میلیارد دلاری کالا در این مدت مربوط به کالاهای غیرنفتی بوده است. در نتیجه این تحولات، مازاد تراز بازرگانی نفتی در مقایسه با سال ۱۳۹۹ با افزایش ۸۴/۰ درصدی به ۳۸/۷ میلیارد دلار رسیده و کسری تراز بازرگانی غیرنفتی با افزایش ۲۹/۰ درصدی به ۲۳/۰ میلیارد دلار در سال ۱۴۰۰ بالغ شده است. کسری حساب خدمات نیز در این مدت بیشتر شده و به ۵/۴ میلیارد دلار در سال ۱۴۰۰ رسیده، در حالی که کسری

میزان کل دریافتی‌های طرح هدفمندی در قانون بودجه سال ۱۴۰۰ معادل ۳,۳۴۵/۰ هزار میلیارد ریال برآورد شد که تمامی اقلام آن مربوط به درآمدهای حاصل از فروش حامل‌های انرژی و ردیفی تحت عنوان مازاد درآمد است. این منابع رشد ۴۹/۸ درصدی نسبت به قانون بودجه سال قبل از آن داشت. در میان منابع مختلف این تبصره، دریافتی حاصل از فروش فرآورده‌های نفتی داخلی و صادراتی به ترتیب رشد منفی ۰/۱ درصدی و ۵۷/۹ درصدی را نسبت به قانون بودجه سال ۱۳۹۹ ثبت کرد. منابع حاصل از فروش خوراک به واحدهای پتروشیمی در سال ۱۳۹۹ برای نخستین بار به منابع طرح هدفمندی اضافه شد، در حالی که پیش از این بخشی از منابع عمومی دولت بود. این منبع در قانون بودجه سال ۱۴۰۰ رشد ۲۴/۳ درصدی را تجربه کرد. شایان ذکر است در قانون بودجه سال ۱۴۰۰ منابع حاصل از فروش برق به مشترکین با احتساب عوارض و مالیات بر ارزش افزوده، منابع و مصارف حاصل از فروش آب و فروش داخلی و صادراتی اتان، پروپان، بوتان، ال‌پی‌جی و گوگرد در اختیار وزارت نفت (شرکت تابعه ذی‌ربط گاز) به عنوان ردیف‌های جمعی-خرجی منعکس شده و از سقف منابع و مصارف تبصره ۱۴ قانون بودجه سال ۱۴۰۰ (برخلاف سال‌های اخیر) حذف شده‌اند. در صورت اضافه کردن ردیف‌های جمعی-خرجی عنوان شده، سقف منابع و مصارف این تبصره در سال ۱۴۰۰ به حدود ۴,۰۹۰ هزار میلیارد ریال افزایش خواهد یافت. در این حالت، رشد منابع و مصارف تبصره مزبور نسبت به قانون بودجه سال ۱۳۹۹ به حدود ۶۳/۲ درصد بالغ خواهد شد.

مصارف قانون هدفمندسازی یارانه‌ها در قانون بودجه سال ۱۴۰۰ از دو بخش اصلی مصارف غیرهدفمندی و هدفمندی تشکیل شده است. بخش مصارف غیرهدفمندی به زیربخش‌هایی از جمله خزانه‌داری کل کشور و سایر بخش‌ها، پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی، نفت، گاز، حمایت از تولید و اشتغال و اعتبارات هزینه‌ای و تملک دارایی‌های سرمایه‌ای تقسیم شده است. مصارف هدفمندی در قانون بودجه سال ۱۴۰۰ رشد ۴۴/۵ درصدی و مصارف غیرهدفمندی رشدی

موازنه پرداخت‌ها که از حاصل جمع سه جزء حساب جاری، خالص حساب سرمایه و اشتباهات و از قلم افتادگی‌های محاسباتی به دست می‌آید، در سال ۱۴۰۰ معادل مثبت ۰/۹ میلیارد دلار بوده است. این در حالی است که در سال ۱۳۹۹ این رقم معادل منفی ۲/۶ میلیارد دلار گزارش شده بود. بررسی اجزای مربوطه نشان می‌دهد که از یک سو کسری ۷۰۸ میلیون دلاری حساب جاری در سال ۱۳۹۹ به مازاد قابل توجه ۱۱/۱ میلیارد دلاری در سال ۱۴۰۰ تبدیل شده و از سوی دیگر کسری خالص حساب سرمایه^۱ با افزایش چشمگیر ۹۲/۸ درصدی (حدود دو برابر) به ۱۲/۲ میلیارد دلار بالغ شده است. در عین حال، اشتباهات و از قلم افتادگی‌ها با کاهش قابل توجه از ۴/۴ میلیارد دلار در سال ۱۳۹۹ به سطح ۲ میلیارد دلار در سال ۱۴۰۰ رسیده است.

حساب جاری از چهار جزء حساب کالا، حساب خدمات، حساب درآمد و حساب انتقالات جاری تشکیل شده است. حساب کالا (تراز بازرگانی کالایی) که اختلاف ارزش صادرات و واردات کالاها را منعکس می‌کند، با افزایشی حدوداً ۵ برابری از ۳/۲ میلیارد دلار در سال ۱۳۹۹ به ۱۵/۸ میلیارد دلار در سال ۱۴۰۰ بالغ شده است. در مجموع، تجارت کالایی کشور (مجموع ارزش صادرات و واردات) در این مدت ۴۸/۲ درصد بیشتر از سال ۱۳۹۹ رقم خورده، اما رشد صادرات شدیدتر از رشد واردات بوده است و همین امر منجر به افزایش قابل توجه حساب کالا شده

۱. انتقالات سرمایه‌ای نظیر بخشش بدهی‌های خارجی، کمک‌های سرمایه‌گذاری، انتقالات سرمایه‌ای مهاجران، معاملات دارایی‌های نامشهود، خرید و فروش زمین برای سفارتخانه‌ها و سایر نمایندگی‌های خارجی، سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، سرمایه‌گذاری در سبب مالی و سایر سرمایه‌گذاری‌ها (تغییر مالکیت در دارایی‌ها و بدهی‌های خارجی یک اقتصاد)
 ۲. شامل صادرات گمرکی و غیرگمرکی نفت خام، فرآورده‌های نفتی، گاز طبیعی، میعانات و مایعات گازی
 ۳. شامل واردات گمرکی و غیرگمرکی فرآورده‌های نفتی، گاز طبیعی، میعانات و مایعات گازی

۱۷ جزئیات موازنه پرداخت‌ها را نشان می‌دهد. برآورد می‌شود با توجه به تغییر ذخایر خارجی در سال ۱۴۰۰، مانده ذخایر خارجی کشور به حدود ۱۲۲ میلیارد دلار بالغ شده باشد.

حساب درآمد^۱ با کاهشی ۲۲/۳ درصدی مواجه شده و به ۴۶۶ میلیون دلار تنزل یافته است. مازاد حساب انتقالات جاری^۲ با رشد قابل توجه ۷۶/۲ درصدی نسبت به سال ۱۳۹۹، معادل ۱/۲ میلیارد دلار در سال ۱۴۰۰ ثبت شده است. جدول

جدول ۱۷- جزئیات موازنه پرداخت‌ها (میلیون دلار)

سال	۱۴۰۰	۱۳۹۹	درصد تغییر
حساب جاری	۱۱,۰۸۸	-۷۰۸	-
حساب کالا	۱۵,۷۶۰	۳,۲۳۶	۳۸۷/۰
صادرات کالا (فوب)	۷۹,۳۷۳	۴۹,۸۴۸	۵۹/۲
صادرات نفتی	۳۸,۷۲۳	۲۱,۰۴۳	۸۴/۰
صادرات غیرنفتی	۴۰,۶۵۱	۲۸,۸۰۵	۴۱/۱
واردات کالا (فوب)	۶۳,۶۱۳	۴۶,۶۱۲	۳۶/۵
گاز و فرآورده‌های نفتی	۰/۲	۰/۱	۱۴۱/۷
سایر کالاها	۶۳,۶۱۳	۴۶,۶۱۲	۳۶/۵
حساب خدمات	-۵,۳۵۹	-۳,۹۹۹	۳۴/۰
حساب درآمد	-۴۶۶	-۵۹۹	-۲۲/۳
حساب انتقالات جاری	۱,۱۵۳	۶۵۵	۷۶/۲
خالص حساب سرمایه	-۱۲,۱۸۲	-۶,۳۱۸	۹۲/۸
اشتیاقات و از قلم افتادگی	۱,۹۹۰	۴,۳۸۵	-۵۴/۶
موازنه کل	۸۹۵	-۲,۶۴۱	-

مأخذ: بانک مرکزی ایران، گزیده آمارهای اقتصادی، اسفند ۱۴۰۰

۴.۱. صادرات و واردات کالا

(۱۴/۳ میلیارد دلار و سهم ۲۹/۵ درصدی از کل صادرات کالا)، عراق (۸/۹ میلیارد دلار و سهم ۱۸/۳ درصدی از کل صادرات کالا)، ترکیه (۶/۱ میلیارد دلار و سهم ۱۲/۵ درصدی از کل صادرات کالا)، امارات متحده عربی (۴/۹ میلیارد دلار و سهم ۱۰/۱ درصدی از کل صادرات کالا) و افغانستان (۱/۸ میلیارد دلار و سهم ۳/۸ درصدی از کل صادرات کالا) صورت گرفت. این پنج کشور در مجموع ۷۴/۲ درصد از ارزش صادرات ایران را در سال ۱۴۰۰ به خود اختصاص دادند، در حالی که این رقم در سال ۱۳۹۹ معادل ۷۴/۴ درصد، در سال ۱۳۹۸ معادل ۷۳/۵ درصد و در سال ۱۳۹۷ معادل ۶۶/۸ درصد بود. به عبارت دیگر، تمرکز ایران بر چند شریک عمده صادراتی خود که پس از خروج آمریکا از برجام به طور مستمر افزایش یافته بود، در سال ۱۴۰۰ حتی اندکی کاهش یافت تا ریسک تجاری کشور بیش از این افزایش نیابد. در بین این پنج کشور، سهم چین و ترکیه از کل صادرات ایران نسبت به سال ۱۳۹۹ افزایش یافته و سهم سایرین کاهشی بوده است. ترکیه که در جایگاه سوم مقاصد صادراتی ایران در سال ۱۴۰۰ قرار گرفته، در سال ۱۳۹۹ جایگاه چهارم را داشت

مطابق آمار گمرک که در جدول ۱۸ نشان داده شده است، صادرات گمرکی کشور در سال ۱۴۰۰ نسبت به سال قبل از آن از نظر ارزشی و وزنی به ترتیب ۳۹/۶ درصد و ۸/۶ درصد افزایش یافت. از سال ۱۳۹۷ به این سو برای اولین بار است که ارزش صادرات کالا نسبت به سال قبل از آن افزایش یافته است. در واقع پس از اعمال دور جدید تحریم‌های آمریکا پس از خروج یکجانبه از برجام، حتی با وجود کاهش ارزش ریال ایران در برابر سایر ارزهای بین‌المللی، صادرات غیرنفتی ایران روندی نزولی را تجربه کرد و پس از آن بحران کرونا نیز به تشدید این روند کمک کرد. با این حال در سال ۱۴۰۰، صادرات کشور تحت تأثیر رفع نسبی محدودیت‌های ناشی از شیوع ویروس کرونا و گسترش واکسیناسیون در مقابله با این بیماری در بسیاری از کشورهای جهان، افزایش یافت. به نظر می‌رسد که رویه سختگیرانه دولت آمریکا در اعمال تحریم‌ها علیه ایران نیز پس از انتخابات اخیر این کشور تا حدی تعدیل شده و این مهم کمک شایانی به رشد تجارت ایران کرده است.

عمده صادرات کشور در سال ۱۴۰۰ از نظر ارزشی به ترتیب به کشورهای چین

جدول ۱۸- آمار صادرات و واردات گمرکی کشور*

درصد تغییرات	۱۳۹۹		۱۴۰۰	
	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)
صادرات	۳۸,۸۸۵	۳۳,۷۲۶	۵۳,۰۱۳	۴۱,۱۹۹
واردات	۳۴,۸۲۰	۱۱۳,۰۵۶	۴۸,۶۱۹	۱۲۲,۷۷۵
تراز بازرگانی غیرنفتی	-۴,۰۶۵	۷۹,۳۳۰	-۴,۳۹۴	۸۱,۵۷۶

مأخذ: گمرک ایران، آمار مقدماتی تجارت خارجی ایران در سال ۱۴۰۰
* بدون احتساب نفت و تجارت چمدانی

۱. عمدتاً شامل دریافت و پرداخت‌های مربوط به جبران خدمات کارگران و درآمدها و هزینه‌های سرمایه‌گذاری
۲. شامل انتقالات دولتی، پرداخت مالیات‌های جاری مربوط به درآمد و ثروت و سایر انتقالات مانند وجوه ارسالی کارگران غیرمقیم به کشور مادر، ارسال هدایا برای اشخاص غیرمقیم و کارمزد مطالبات مربوط به بیمه‌های غیرمقیم

اختصاص دادند که تغییری نسبت به سال ۱۳۹۹ نداشته، در حالی که این رقم در سال ۱۳۹۸ معادل ۷۰/۷ درصد و در سال ۱۳۹۷ معادل ۵۷/۷ درصد بوده است. بنابراین در سال ۱۴۰۰ همانند صادرات، روند تمرکز بیشتر بر شرکای اصلی وارداتی کشور نیز متوقف شده است. چین پس از مدت‌ها جایگاه بزرگترین صادرکننده به ایران را در سال ۱۴۰۰ از دست داده و امارات با ۶/۱ واحد درصد افزایش سهم از کل واردات ایران جای آن را گرفته است. شایان ذکر است که در پی ممنوعیت واردات خودرو از سال ۱۳۹۷ به این سو، کره جنوبی از لیست پنج کشور عمده شریک وارداتی ایران حذف شده است.

۵. بازار ارز

امنیت ملی به بانک مرکزی اجازه تخصیص بیش از این مقدار داده شد. در عمل و طبق گزارش بانک مرکزی، در این سال ۱۶/۳ میلیارد دلار ارز با نرخ رسمی برای واردات کالاهای اساسی، دارو، تجهیزات پزشکی و نیز واکسن کرونا تخصیص یافت که ۶/۸ میلیارد دلار بیشتر از ارز تأمین شده با نرخ رسمی در سال ۱۳۹۹ بوده است. به عبارت دیگر رانت توزیع‌شده از این محل در سال ۱۴۰۰ حدود ۳،۶۰۰ هزار میلیارد ریال ارزیابی می‌شود.

همچنین در نیمه دوم فصل پاییز سال ۱۴۰۰، بانک مرکزی اجازه خرید سالانه ۲ هزار یورو از سوی هر فرد را حذف کرد تا افراد صرفاً با مدارک هویتی خود، اجازه خرید هیچ گونه و هیچ مقدار ارزی را نداشته باشند. به این ترتیب با وجود افزایش درآمدهای ارزی و با وجود افزایش تخصیص ارز با نرخ رسمی، اجازه خرید ارز از عامه مردم گرفته شد تا منابع ارزی بیشتری نصیب رانت‌داران شود.

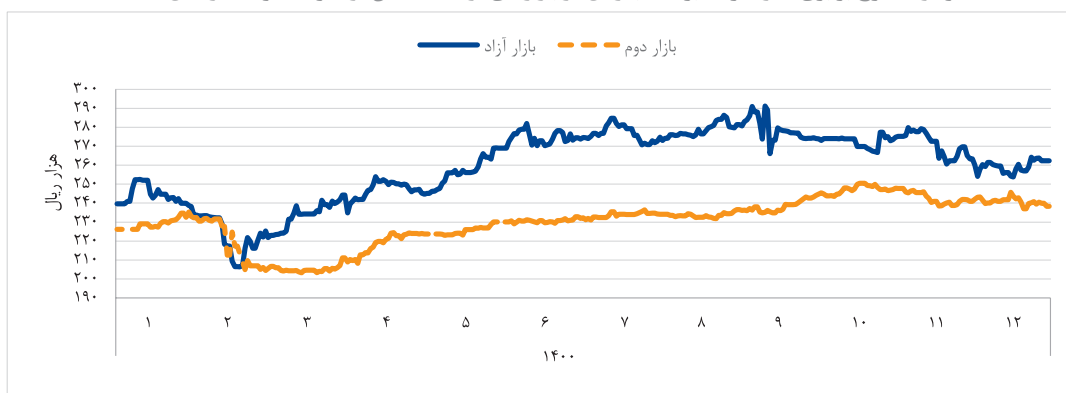
علاوه بر تخصیص ارز با نرخ رسمی، رویکرد مداخله دولتی در بازار دوم (سامانه نیما) نیز وجود دارد. اگرچه مقامات بانک مرکزی بر عدم مداخله در این بازار و برقراری سازوکار عرضه و تقاضا در آن تأکید دارند. برای مثال طبق اذعان معاون اداره صادرات بانک مرکزی، صادرکنندگان در صورت عدم تمایل به فروش ارز خود به قیمت‌های موجود در سامانه نیما، می‌توانند ارز خود را از طریق واردات در مقابل صادرات خود، یا از طریق واگذاری پروانه صادراتی خارج از سامانه نیما و به قیمت توافقی به فروش برسانند. این در حالی است که خود الزام صادرکنندگان به بازگشت ارز حاصل از صادرات یک مداخله دولتی است. علاوه بر آن، طبق بسته سیاستی برگشت ارز حاصل از صادرات سال‌های ۱۴۰۰-۱۳۹۷ مصوب فروردین‌ماه ۱۴۰۰، صادرکنندگان محصولات پتروشیمی، فولادی و فرآورده های نفتی (این محصولات سهم قابل توجهی در صادرات غیرنفتی کشور دارند) مکلف‌اند کل ارز حاصل از صادرات خود را در سامانه نیما عرضه کنند. به این ترتیب بروز مجدد شکاف بین بازار آزاد و سامانه نیما را نمی‌توان ناشی از سازوکار بازار دانست، چرا که طبیعتاً در سازوکار بازار به دلیل قانون قیمت واحد و مکانیزم آربیتراژ، این شکاف به حداقل خواهد رسید. تداوم رویکرد مداخله فعلی و برقراری سامانه نیما، حتی با وجود حذف تخصیص ارز با نرخ رسمی، تداوم معضل عدم بازگشت ارز حاصل از صادرات به کشور و تشدید بحران ارزی را در پی خواهد داشت. به گفته رییس کل بانک مرکزی، کل ارز تأمین‌شده در سال ۱۴۰۰ حدود ۵۷ میلیارد دلار بوده است که تنها ۲۹/۳ میلیارد دلار آن از محل عرضه ارز صادرکنندگان در سامانه نیما تأمین شده است. نمودار ۴ نرخ برابری دلار آمریکا بر حسب ریال در سال ۱۴۰۰ در بازار آزاد و بازار دوم را نشان می‌دهد.

واردات گمرکی کشور در سال ۱۴۰۰ از نظر ارزشی و وزنی به ترتیب ۳۶/۳ درصد و ۲۲/۲ درصد نسبت به سال قبل از آن افزایش یافت. عمده واردات کشور از نظر ارزشی به ترتیب از کشورهای امارات متحده عربی (۱۶/۵ میلیارد دلار و سهم ۳۱/۲ درصدی از کل واردات کالا)، چین (۱۲/۷ میلیارد دلار و سهم ۲۴/۰ درصدی از کل واردات کالا)، ترکیه (۵/۳ میلیارد دلار و سهم ۱۰/۰ درصدی از کل واردات کالا)، آلمان (۱/۹ میلیارد دلار و سهم ۳/۶ درصدی از کل واردات کالا) و روسیه (۱/۷ میلیارد دلار و سهم ۳/۱ درصدی از کل واردات کالا) انجام شد. این پنج کشور در مجموع حدود ۷۲/۰ درصد ارزش واردات کشور را به خود

نرخ اسکناس دلار آمریکا در برابر ریال ایران در بازار آزاد در ابتدای سال ۱۴۰۰ روندی نزولی داشت، اگرچه از نیمه دوم اردیبهشت‌ماه به این سو این روند معکوس شد. قیمت دلار آمریکا در بازار آزاد که در ابتدای سال ۱۴۰۰ معادل ۲۳۹/۶ هزار ریال بود، در ۱۸ فروردین به سطح ۲۰۶/۴ هزار ریال فروافتاد. پس از این تاریخ روند افزایشی این نرخ آغاز شد تا در ۶ شهریورماه به قله ۲۸۲/۰ هزار ریال برسد که پس از انتخابات اخیر ریاست جمهوری آمریکا بی‌سابقه بود. این نرخ البته مربوط به صرافی‌های مجاز بود و در میان صرافی‌های غیرمجاز نرخ دلار آمریکا در برابر ریال ایران فراتر از این ارقام به ثبت رسید. روند افزایشی نرخ دلار آمریکا در برابر ریال ایران در آخرین ماه تابستان برای مدت کوتاهی متوقف شد، اما در پاییز مجدداً این روند از سر گرفته شد تا این نرخ در ۸ آذرماه به قله ۲۹۱/۲ هزار ریال برسد. پس از آن نرخ دلار آمریکا اندکی کاهش یافت تا در آخرین روز کاری سال به ۲۶۲/۳ هزار ریال برسد. در نتیجه این تحولات، متوسط نرخ اسکناس دلار آمریکا در برابر ریال ایران (میانگین ساده) در مجموع سال ۱۴۰۰ معادل ۱۵/۸ درصد بیشتر از متوسط سال ۱۳۹۹ بود.

نرخ حواله دلار آمریکا در برابر ریال ایران در بازار دوم (سامانه نیما) که از نیمه دوم سال ۱۳۹۹ تا ماه‌های ابتدایی سال ۱۴۰۰ فاصله خود را با نرخ دلار در بازار آزاد بسیار کم کرده بود تا شکاف میان این دو نرخ حذف شود، از خردادماه سال ۱۴۰۰ به این سو با پیشروی نرخ دلار آمریکا در بازار آزاد، مجدداً از نرخ بازار آزاد فاصله گرفت، به نحوی که در ۸ آذرماه سال جاری این اختلاف به ۲۳/۸ درصد رسید. در زمستان ۱۴۰۰ اما با افت تدریجی نرخ دلار در بازار آزاد و ثبات نسبی نرخ حواله دلار در سامانه نیما، این شکاف مجدداً کاهش یافت تا در پایان سال به ۱۰/۱ درصد برسد. در مجموع سال ۱۴۰۰ به طور متوسط نرخ اسکناس دلار آمریکا در بازار آزاد حدود ۱۲/۸ درصد بیشتر از متوسط نرخ حواله این ارز در بازار دوم بود که ۳/۶ واحد درصد بیشتر از رقم متناظر در سال ۱۳۹۹ محسوب می‌شود. این در حالی است که ثبات نرخ رسمی دلار در سطح ۴۲ هزار ریال منجر به ثبت شکاف قابل توجه ۵۱۹/۲ درصدی این نرخ و متوسط نرخ اسکناس دلار در بازار آزاد در سال ۱۴۰۰ شد که ۸۴/۷ واحد درصد بیشتر از شکاف متناظر در سال ۱۳۹۹ است. در واقع توزیع رانت از این محل برای چهارمین سال متوالی ادامه داشت و با وجود انتقاد مقامات دولت جدید ایران از سیاست چند نرخی ارز و توزیع رانت از این محل، دولت جدید بر شکاف‌های موجود افزود. البته صرفاً اختلاف نرخ‌ها در سال ۱۴۰۰ بیشتر نشد، بلکه میزان ارز تخصیص یافته با نرخ رسمی نیز افزایش قابل توجهی داشت. بهبود نسبی درآمدهای نفتی و بروز کمبود در برخی نهاده‌ها و کالاهای اساسی، مشوق دولت برای تشدید این شیوه تخصیص ارز بودند. در قانون بودجه سال ۱۴۰۰، بانک مرکزی از تخصیص بیش از ۸ میلیارد دلار ارز با نرخ رسمی منع شده بود، اما با مصوبه شورای عالی

نمودار ۴- نرخ برابری دلار آمریکا بر حسب ریال در بازارهای آزاد (اسکناس) و ثانویه (حواله) در سال ۱۴۰۰

مأخذ: شبکه اطلاع رسانی طلا، سکه و ارز؛ پایگاه اینترنتی <https://www.sanarate.ir>

یافت و ضریب تغییرات آن که از تقسیم انحراف معیار بر میانگین به دست می‌آید، کاهش ۶۲/۵ درصدی را تجربه کرد. جدول ۱۹ نرخ برابری اسمی دلار آمریکا در برابر ریال را در بازار آزاد در سال‌های ۱۴۰۰-۱۳۹۲ نشان می‌دهد.

در مجموع در سال ۱۴۰۰ بازار ارز شاهد نوسان کمتری نسبت به سال قبل از آن بود، کما این که در کنار افت ۵۹/۳ واحد درصدی رشد متوسط نرخ اسکناس دلار آمریکا در بازار آزاد در برابر ریال، انحراف معیار نرخ دلار آمریکا در برابر ریال ایران در بازار آزاد در سال ۱۴۰۰، ۵۶/۶ درصد در مقایسه با سال قبل از آن کاهش

جدول ۱۹- نرخ اسمی دلار آمریکا در بازار آزاد در سال‌های ۱۴۰۰-۱۳۹۲ (ریال)

درصد تغییر ۱۴۰۰ به ۱۳۹۹	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹	۱۴۰۰	
۱۵/۸	۳۱,۸۳۸	۳۲,۷۸۵	۳۴,۴۸۴	۳۶,۴۸۷	۴۰,۵۵۲	۱۰۳,۸۷۵	۱۲۸,۲۱۴	۲۲۴,۵۰۶	۲۵۹,۸۷۴	میانگین
-۸/۶	۳۶,۸۲۷	۳۵,۷۰۰	۳۷,۳۰۰	۴۱,۴۵۰	۴۸,۷۷۰	۱۸۹,۰۰۰	۱۵۷,۴۵۰	۳۱۸,۵۶۰	۲۹۱,۲۰۰	حداکثر
۳۸/۵	۲۸,۹۵۰	۳۰,۳۵۴	۳۲,۱۰۰	۳۴,۴۰۰	۳۷,۲۲۰	۴۲,۰۰۰	۱۱۱,۰۰۰	۱۴۸,۹۶۰	۲۰۶,۳۷۰	حداقل
-۵۶/۶	۲,۳۴۶	۱,۳۵۱	۱,۳۳۵	۱,۶۶۲	۳,۳۵۱	۳۰,۷۰۱	۱۱,۷۹۸	۴۳,۵۵۲	۱۸,۹۱۸	انحراف معیار
-۶۲/۵	۰/۰۷	۰/۰۴	۰/۰۴	۰/۰۵	۰/۰۸	۰/۳۰	۰/۰۹	۰/۱۹	۰/۰۷	ضریب تغییرات

مأخذ: شبکه اطلاع رسانی طلا، سکه و ارز تهران؛ محاسبات تحقیق

۶. بخش پولی و اعتباری

۶.۱. کل‌های پولی

می‌رود این سیاست به کنترل تورم کمک کند. بنابراین نتیجه سیاست‌های پولی را می‌توان در متغیرهایی از جمله رشد پایه پولی و نقدینگی دید و لذا پایش دقیق این متغیرها از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. البته بانک مرکزی این آمار را به‌روز و با جزئیات کامل در اختیار عموم کارشناسان قرار نمی‌دهد.

ترازنامه منتشرشده سیستم بانکی حکایت از رشد ۳۱/۶ درصدی پایه پولی و ۳۹/۰ درصدی نقدینگی در انتهای اسفندماه ۱۴۰۰ نسبت به زمان مشابه سال قبل از آن دارد. بدین ترتیب، پایه پولی به ۶,۰۳۹/۷ هزار میلیارد ریال و حجم نقدینگی به ۴۸,۳۲۴/۴ هزار میلیارد ریال در انتهای سال ۱۴۰۰ رسیده است. بنابراین هر واحد پول پر قدرت در انتهای اسفندماه ۱۴۰۰ با ضریب فزاینده‌ای معادل ۸/۰ واحد به نقدینگی تبدیل شده که در طول سال ۱۴۰۰، رشد ۵/۶ درصدی را تجربه کرده است. جدول ۲۰ جزئیات رشد پایه پولی و نقدینگی را از انتهای سال ۱۳۹۷ تا انتهای سال ۱۴۰۰ به تصویر می‌کشد.

سیاست پولی، سیاست اقتصادی است که به منظور مدیریت اندازه و رشد عرضه پول در یک اقتصاد اعمال می‌شود و ابزار قدرتمندی در راستای تنظیم متغیرهای کلان اقتصادی همچون تورم و بیکاری است. این سیاست از طریق ابزارهای مختلفی چون تعدیل نرخ بهره، خرید و فروش اوراق بدهی دولتی و تغییر گردش میزان نقدینگی در اقتصاد توسط بانک مرکزی اجرا می‌شود و بسته به اهداف، می‌تواند به صورت انبساطی یا انقباضی اعمال گردد. هدف از سیاست‌های انبساطی افزایش عرضه پول در اقتصاد از طریق کاهش نرخ بهره، خرید اوراق دولتی به وسیله بانک مرکزی و کاهش نرخ ذخیره قانونی بانک‌ها است. انتظار می‌رود اعمال سیاست انبساطی پولی موجب کاهش نرخ بیکاری، تحریک فعالیت‌های اقتصادی و افزایش مخارج مصرفی در کوتاه‌مدت شود. از طرف دیگر، هدف از سیاست انقباضی پولی کاهش عرضه پول در اقتصاد از طریق افزایش نرخ بهره، فروش اوراق بدهی دولتی و افزایش نرخ ذخیره قانونی بانک‌ها است و انتظار

جدول ۲۰- جزییات نقدینگی و پایه پولی و نرخ رشد اجزای آنها (هزار میلیارد ریال-درصد)

سهم مانده اجزاء از مانده نقدینگی در سال ۱۳۹۹	سهم مانده اجزاء از مانده نقدینگی در سال ۱۴۰۰	رشد سال ۱۳۹۸ به ۱۴۰۰	رشد سال ۱۳۹۹ به ۱۴۰۰	مانده در پایان دوره			
				۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹	۱۴۰۰
							نقدینگی
۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۹۵/۵	۳۹/۰	۱۸,۸۲۸/۹	۲۴,۷۲۱/۵	۳۴,۷۶۱/۷	۴۸,۳۲۴/۴
۱۹/۹	۲۰/۴	۱۳۰/۹	۴۲/۸	۲,۸۵۲/۳	۴,۲۷۳/۰	۶,۹۰۹/۶	۹,۸۶۵/۸
۲/۱	۱/۸	۴۱/۴	۱۷/۶	۵۴۷/۵	۶۱۱/۴	۷۳۵/۰	۸۶۴/۳
۱۷/۸	۱۸/۶	۱۴۵/۸	۴۵/۸	۲,۳۰۴/۸	۳,۶۶۱/۶	۶,۱۷۴/۶	۹,۰۰۱/۵
۸۰/۱	۷۹/۶	۸۸/۱	۳۸/۱	۱۵,۹۷۶/۶	۲۰,۴۴۸/۵	۲۷,۸۵۲/۱	۳۸,۴۵۸/۶
۶/۵	۶/۷	۱۲۵/۲	۴۳/۸	۱,۰۲۶/۵	۱,۴۴۸/۱	۲,۲۶۸/۲	۳,۲۶۱/۷
۷۱/۸	۷۰/۳	۸۳/۱	۳۶/۳	۱۴,۶۴۶/۰	۱۸,۵۶۸/۰	۲۴,۹۴۵/۰	۳۳,۹۸۹/۵
۲۹/۲	۲۸/۲	۹۲/۶	۳۴/۳	۵,۸۴۸/۹	۷,۰۸۱/۱	۱۰,۱۴۹/۲	۱۳,۶۳۴/۷
۴۲/۶	۴۲/۱	۷۷/۲	۳۷/۶	۸,۷۹۷/۱	۱۱,۴۸۶/۹	۱۴,۷۹۵/۸	۲۰,۳۵۴/۸
۳۱/۶	۲۲/۱	-۵/۸	-۲/۹	۸,۵۷۶/۴	۱۱,۳۴۸/۳	۱۱,۰۰۱/۴	۱۰,۶۸۷/۵
۱۰/۷	۱۹/۹	-	۱۵۷/۶	۳۱/۴	۳۸/۹	۳,۷۲۷/۳	۹,۶۰۲/۱
۰/۰	۰/۰	-۸۳/۳	-۶۶/۷	۰/۸	۰/۶	۰/۳	۰/۱
۰/۰	۰/۰	-۱۴/۰	-۷/۵	۴/۹	۴/۳	۴/۰	۳/۷
۰/۲	۰/۱	-۳۵/۲	-۲/۲	۱۸۳/۶	۹۴/۸	۶۲/۸	۶۱/۴
۱/۸	۲/۵	۱۷۹/۲	۸۹/۰	۳۰۴/۱	۴۳۲/۴	۶۳۸/۹	۱,۲۰۷/۴
							پایه پولی
۱۳/۲	-	۷۱/۲	۳۱/۶	۲,۶۵۶/۹	۲,۵۲۸/۵	۴,۵۸۸/۹	۶,۰۳۹/۷
-	-	۶۳/۵	۲۰/۸	۲,۴۱۶/۵	۳,۴۷۵/۷	۴,۷۰۳/۷	۵,۶۸۲/۰
-	-	-۶۵۴/۸	۲۸۵/۸	۲۹۲/۰	۱۵۶/۳	-۲۲۴/۸	-۸۶۷/۲
-	-	۳۲/۱	۲۴/۹	۱,۳۸۱/۷	۱,۱۰۶/۹	۱,۱۷۱/۴	۱,۴۶۲/۷
-	-	-۸۰/۴	-۷۷/۶	-۱,۴۳۳/۳	-۱,۲۱۰/۴	-۱,۰۶۱/۴	-۲۳۷/۸
۸۶/۸	-	۱۴/۲	۵/۶	۷/۰۹	۷/۰۱	۷/۵۸	۸/۰۰

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، گزیده آمارهای اقتصادی

رشد ۴۵/۸ درصدی همراه بوده و سهم آن از پول معادل ۹۱/۲ درصد و از کل نقدینگی ۱۸/۶ درصد در انتهای سال ۱۴۰۰ بوده است. در مقابل، سهم اسکناس و مسکوک در دست اشخاص از پول در پایان این سال معادل ۸/۸ درصد و از کل نقدینگی معادل ۱/۸ درصد رقم خورده است. از طرف دیگر، احیای سپرده‌های دو ساله به عنوان تنها گزینه سرمایه‌گذاری بلندمدت در بازار پول و شکاف حدود ۲/۰ واحد درصدی نرخ سود سپرده یک ساله و دو ساله سبب رشد حدوداً ۱۰۰ برابری حجم این سپرده‌های بلندمدت در سال ۱۳۹۹ شد تا سهم ۱۳/۴ درصدی از شبه پول داشته باشد. این در حالی است که در سال ۱۴۰۰ رشد ۱۵۷/۶ درصدی برای سپرده‌های دو ساله رقم خورد و سهم آن از شبه پول در انتهای سال ۱۴۰۰ به ۲۵/۰ درصد رسید. براساس آمار پایه پولی استخراج شده از ترازنامه بانک مرکزی، مهمترین عوامل رشد ۳۱/۶ درصدی پایه پولی در طول سال ۱۴۰۰ به ترتیب شامل رشد خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی (عمدتاً متأثر از استفاده دولت از منابع غیرقابل دسترسی صندوق توسعه ملی و تسعیر منابع ارزی با نرخ برابری بالاتر) با سهم از رشدی معادل ۲۱/۳ واحد درصد، خالص سایر اقلام با سهم از رشد ۱۸/۰ واحد درصدی و مطالبات بانک مرکزی از بانک‌ها با سهم از رشد ۶/۳ واحد درصدی بوده‌اند. از طرفی، خالص مطالبات بانک مرکزی از بخش دولتی با سهم از رشد منفی ۱۴/۰ واحد درصدی، اثر کاهش بر رشد پایه پولی داشته است. دلیل اصلی کاهش قابل توجه خالص مطالبات بانک مرکزی از بخش دولتی در سال ۱۴۰۰، رشد ۵۴/۵ درصدی سپرده بخش دولتی نزد بانک مرکزی، با وجود افزایش ۱۹/۶ درصدی بدهی بخش دولتی به بانک مرکزی بوده است. این موضوع، کاهش ۲۸۵/۸ درصدی خالص مطالبات بانک مرکزی از بخش دولتی را در طول دوره به دنبال داشته است. در واقع از سال ۱۳۹۹ به این سو، برای اولین بار حداقل در سال‌های اخیر، سپرده‌های بخش دولتی نزد بانک مرکزی از بدهی بخش دولتی به این بانک پیشی گرفته است. در نهایت، ضریب فزاینده نقدینگی در سال ۱۴۰۰ مجدداً با افزایش روبرو شد و به ۸/۰ واحد رسید که نسبت به انتهای سال ۱۳۹۹ رشد ۵/۶ درصدی را تجربه کرده است.

برای بررسی آمار نقدینگی باید به ترازنامه کل سیستم بانکی پرداخت. این ترازنامه از رشد ۴۲/۸ درصدی حجم پول (شامل اسکناس و مسکوک در دست اشخاص و سپرده‌های دیداری) و ۳۸/۱ درصدی شبه پول در سال ۱۴۰۰ حکایت دارد تا سهم آنها از نقدینگی به ترتیب به ۲۰/۴ درصد و ۷۹/۶ درصد برسد. شایان ذکر است بازدهی بالاتر بازارهای موازی بازار پول (همچون بازار سرمایه و بازار ارز و طلا) در سال‌های اخیر باعث شده است که افراد انگیزه کمتری برای نگهداری سپرده‌های بلندمدت بانکی (شبه پول) داشته باشند و منابع مالی خود را با نقدشوندگی بالاتری نگه دارند تا در زمان لازم به راحتی بتوانند در بازارهای دیگر به خرید و فروش بپردازند. همین امر موجب قدرت تورمزایی بیشتر نقدینگی می‌شود. به بیان دیگر، با توجه به نقدشوندگی بالاتر پول نسبت به شبه پول، هر چه سهم پول از نقدینگی بیشتر باشد، رشد سطح عمومی قیمت‌ها به نسبت بالاتر خواهد بود. سهم پول از کل نقدینگی در انتهای سال ۱۳۹۶ برابر با ۱۲/۷ درصد ثبت شد، اما پس از آن به دلیل چشم‌انداز تورمی اقتصاد ایران، افزایش انتظارات تورمی و ثبات نسبی نرخ سود بانکی، سهم پول از کل نقدینگی روندی صعودی در پیش گرفت تا در انتهای سال ۱۳۹۷ به ۱۵/۱ درصد بالغ شود. پس از اعمال مجدد تحریم‌ها و افزایش شدید نااطمینانی، سهم پول از نقدینگی به ۱۷/۳ درصد در انتهای اسفندماه ۱۳۹۸ رسید. در ادامه روند صعودی در سال ۱۳۹۹، این سهم در مهرماه آن سال به ۲۰/۸ درصد رسید که در سال‌های اخیر بی‌سابقه بوده است. از فصل سوم سال ۱۳۹۹ به دلیل مشخص شدن نتیجه انتخابات آمریکا و افت نسبی انتظارات تورمی سهم مبرور تعدیل شد، به گونه‌ای که در اسفندماه سال ۱۳۹۹ به ۱۹/۹ درصد تنزل یافت. در طول سال ۱۴۰۰، سهم پول از نقدینگی با رشد ۰/۵ واحد درصدی نسبت به انتهای سال ۱۳۹۹ مجدداً افزایش یافت و به مقدار ۲۰/۴ درصد رسید که تا حدی ناشی از افزایش تدریجی تبادلات مالی افراد در پی افت نسبی شیوع کرونا و رفع محدودیت‌های مربوطه و همچنین تداوم منفی بودن شدید نرخ بهره حقیقی (بالا بودن نرخ تورم نسبت به نرخ سپرده بانکی) در اقتصاد ایران بوده است.

افزون بر این، سپرده‌های دیداری در یک سال منتهی به اسفندماه ۱۴۰۰ با

۶.۲. منابع و مصارف بانکی

است که در طول یک سال منتهی به اسفندماه ۱۴۰۰ رشد ۳۹/۵ درصدی داشته است. علاوه بر این، وام و سپرده‌های ارزی با سهم ۱۶/۷ درصدی، رشد ۶۸/۵ درصدی را نسبت به انتهای سال ۱۳۹۹ ثبت کرده است. در این میان وام و سپرده‌های بخش دولتی با رشد ۳۷/۶ درصدی در سال ۱۴۰۰، از میان اجزای بدهی سهم ۰/۶ درصدی دارد. از طرفی، حساب سرمایه سیستم بانکی از رقم منفی ۶۹/۸ هزار میلیارد ریال در پایان سال ۱۳۹۹ به منفی ۱۶۴/۸ هزار میلیارد ریال در انتهای سال ۱۴۰۰ بالغ شد که نشان از تشدید زیان سیستم بانکی در دوره مذکور دارد. این در حالی است که در سال‌های اخیر نرخ تسعیر دارایی‌های خارجی سیستم بانکی به طور پیوسته افزایش یافته است و همین موضوع تا حدی از زیان خالص آنها کاسته است. اما سوء مدیریت منابع بانکی، تحمیل هزینه‌های سنگین به بانک‌ها به دلیل وجود تسهیلات تکلیفی در بودجه‌های سنواتی و اثر سوء تحریم‌های خارجی و بی‌ثباتی اقتصاد کلان، موجب کاهش کفایت سرمایه سیستم بانکی شده که نشان از تشدید ناسلامتی نظام بانکی در سال‌های اخیر دارد. جدول ۲۱ خلاصه دارایی‌ها و بدهی‌های بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیربانکی در پایان سال ۱۴۰۰ به تصویر می‌کشد.

مجموع دارایی‌های (بدهی‌های) بانک‌ها و مؤسسات اعتباری بدون محاسبه اقلام زیر خط در پایان ۱۴۰۰ به ۸۰,۷۴۶/۶ هزار میلیارد ریال رسیده که نسبت به سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۳۹۸ به ترتیب رشدهای ۴۴/۰ درصدی و ۱۰۴/۶ درصدی را ثبت کرده است. بخش عمده این دارایی‌ها (بدهی‌ها) با سهم ۶۲/۶ درصدی مربوط به بانک‌های غیردولتی و مؤسسات اعتباری غیربانکی بوده و مابقی آن متعلق به بانک‌های تجاری دولتی (با سهم ۲۲/۴ درصدی) و تخصصی دولتی (با سهم ۱۵/۰ درصدی) است. بیشترین سهم از مانده دارایی‌های بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیربانکی به بدهی بخش غیردولتی به آنها (مانده تسهیلات) اختصاص داشته که ۴۴/۳ درصد دارایی بانک‌ها را تشکیل می‌دهد و در یک سال منتهی به پایان اسفندماه ۱۴۰۰ معادل ۴۸/۶ درصد افزایش یافته است. پس از آن (بدون در نظر گرفتن ردیف سایر دارایی‌ها) دارایی‌های خارجی با سهم ۲۰/۱ درصدی قرار دارد که رشد قابل توجه ۷۷/۰ درصدی را در این مدت به ثبت رسانده است و بالاترین رشد سالانه در سمت دارایی‌ها را به خود اختصاص داده است. اسکناس و مسکوک نیز که کمترین سهم را از کل دارایی‌های بانک‌ها شامل می‌شود (سهم ۰/۱ درصدی)، در این مدت ۶۴/۳ درصد افزایش داشته است. در سمت بدهی‌ها نیز بزرگترین جزء (با سهم ۵۸/۸ درصد) مربوط به سپرده‌های بخش غیردولتی

جدول ۲۱- خلاصه دارایی‌ها و بدهی‌های بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیربانکی (هزار میلیارد ریال)

شرح	مانده در پایان دوره				سهم بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیربانکی در پایان سال ۱۴۰۰			درصد تغییر ۱۴۰۰ به
	۱۴۰۰	۱۳۹۹	۱۳۹۸	۱۳۹۷	تجاری دولتی	تخصصی دولتی	غیردولتی و غیربانکی	
دارایی‌ها (به غیر از اقلام زیر خط)	۸۰,۷۴۶/۶	۵۶,۰۶۱/۱	۳۹,۴۷۰/۳	۳۱,۵۰۴/۸	۱۸,۰۸۶/۱	۱۲,۱۰۱/۴	۵۰,۵۵۹/۱	۴۴/۰
دارایی‌های خارجی	۱۶,۲۶۷/۵	۹,۱۹۲/۸	۶,۲۱۵/۸	۴,۵۲۰/۱	۲,۴۱۲/۸	۳,۹۱۸/۸	۹,۹۳۵/۹	۷۷/۰
اسکناس و مسکوک	۱۱۱/۱	۶۷/۶	۹۰/۰	۸۸/۴	۴۳/۶	۱۱/۴	۵۶/۱	۶۴/۳
سپرده نزد بانک مرکزی	۵,۰۶۴/۳	۳,۷۸۶/۳	۲,۸۲۷/۱	۲,۰۲۱/۰	۱,۲۲۳/۵	۳,۵۹/۰	۳,۴۸۱/۸	۳۳/۸
بدهی بخش دولتی	۴,۷۷۱/۸	۴,۱۱۶/۵	۳,۰۰۶/۴	۲,۳۶۷/۳	۱,۴۰۷/۲	۸۳۴/۸	۲,۵۲۹/۸	۱۵/۹
بدهی بخش غیردولتی	۳۵,۷۵۸/۴	۲۴,۰۶۵/۴	۱۶,۲۲۰/۲	۱۳,۱۲۶/۱	۷,۵۸۴/۳	۵,۰۲۱/۹	۲۳,۱۵۲/۲	۴۸/۶
سایر دارایی‌ها	۱۸,۷۷۳/۵	۱۴,۸۳۲/۵	۱۱,۱۱۰/۸	۹,۳۸۱/۹	۵,۴۱۴/۷	۱,۹۵۵/۵	۱۱,۴۰۲/۳	۲۶/۶
بدهی‌ها (به غیر از اقلام زیر خط)	۸۰,۷۴۶/۶	۵۶,۰۶۱/۱	۳۹,۴۷۰/۳	۳۱,۵۰۴/۸	۱۸,۰۸۶/۱	۱۲,۱۰۱/۴	۵۰,۵۵۹/۱	۴۴/۰
سپرده‌های بخش غیردولتی	۴۷,۴۶۰/۱	۳۴,۰۲۶/۷	۲۴,۱۱۰/۱	۱۸,۲۸۱/۴	۱۲,۳۵۵/۸	۴,۲۸۳/۷	۳۰,۸۲۰/۶	۳۹/۵
بدهی به بانک مرکزی	۱,۴۶۲/۷	۱,۱۷۱/۴	۱,۱۰۶/۹	۱,۳۸۱/۷	۴۹۶/۱	۴۹۲/۳	۴۷۴/۳	۲۴/۹
وام‌ها و سپرده‌های بخش دولتی	۴۶۳/۰	۳۳۶/۵	۳۶۴/۷	۲۴۹/۷	۲۴۱/۲	۱۶۹/۰	۵۲/۸	۳۷/۶
حساب سرمایه	-۱۶۴/۸	-۶۹/۸	-۵۵۵/۲	۳۷۰/۶	-۱,۵۲۰/۴	۹۴۶/۰	۴۰۹/۶	۱۳۶/۱
وام‌ها و سپرده‌های ارزی	۱۳,۵۱۱/۵	۸,۰۱۹/۰	۵,۰۵۹/۲	۳,۶۸۴/۰	۲,۲۱۴/۳	۳,۳۴۱/۲	۷,۹۵۶/۰	۶۸/۵
سایر بدهی‌ها	۱۸,۰۱۴/۱	۱۲,۵۷۷/۳	۹,۳۸۴/۶	۷,۵۳۷/۴	۴,۲۹۹/۱	۲,۸۶۹/۲	۱۰,۸۴۵/۸	۴۳/۲

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، گزیده آمارهای اقتصادی

۸۰/۲ درصد در انتهای اسفندماه ۱۳۹۹ به ۸۳/۲ درصد در انتهای اسفند ۱۴۰۰ رسید. علاوه بر این، نسبت ذخیره قانونی در یک سال منتهی به پایان اسفندماه ۱۴۰۰ کاهشی اندک داشت و از ۱۰/۱۴ درصد در اسفندماه ۱۳۹۹ به ۱۰/۰۵ درصد در انتهای اسفندماه ۱۴۰۰ رسید. جدول ۲۲ جزئیات این آمار را نشان می‌دهد.

مانده کل تسهیلات اعطاشده سیستم بانکی در پایان اسفندماه ۱۴۰۰ با ۴۸/۳ درصد رشد نسبت به اسفندماه سال ۱۳۹۹ به ۴۱,۴۱۸/۲ هزار میلیارد ریال رسید. رشد مانده سپرده‌های بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیربانکی طی این مدت کمتر از رشد مانده تسهیلات پرداختی و معادل ۴۲/۷ درصد بود و به رقم ۵۵,۳۱۵/۶ هزار میلیارد ریال رسید. در نتیجه، نسبت تسهیلات به سپرده (پس از کسر سپرده قانونی) از

جدول ۲۲- مانده تسهیلات و سپرده‌های ریالی و ارزی بانک‌ها و مؤسسات اعتباری در پایان دوره

شرح	درصد تغییر ۱۴۰۰ نسبت به				
	۱۴۰۰	۱۳۹۹	۱۳۹۸	۱۳۹۷	۱۳۹۶
تسهیلات (هزار میلیارد ریال)	۴۱,۴۱۸/۲	۲۷,۹۲۲/۷	۱۹,۳۵۵/۸	۱۵,۰۹۰/۲	۴۸/۳
سپرده‌ها (هزار میلیارد ریال)	۵۵,۳۱۵/۶	۳۸,۷۵۴/۶	۲۷,۱۶۲/۸	۲۰,۶۷۳/۴	۴۲/۷
سپرده‌ها پس از کسر سپرده قانونی (هزار میلیارد ریال)	۴۹,۷۵۴/۱	۳۴,۸۲۴/۰	۲۴,۳۸۱/۱	۱۸,۵۶۸/۳	۴۲/۹
نسبت ذخیره قانونی (درصد)	۱۰/۰۵	۱۰/۱۴	۱۰/۲۴	۱۰/۱۸	-
نسبت تسهیلات به سپرده‌ها پس از کسر سپرده قانونی (درصد)	۸۳/۲	۸۰/۲	۷۹/۴	۸۱/۳	-

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، آمارهای بانکی

در گردش، سهم ۶۵/۳ درصدی از کل این تسهیلات داشت که ۷۹/۶ درصد از آن به بخش‌های صنعت و معدن و خدمات اختصاص یافت. پس از سرمایه در گردش، ایجاد، توسعه و خرید کالای شخصی سه هدف بعدی پرداخت تسهیلات در این سال بودند که به ترتیب ۱۱/۷ درصد، ۸/۳ درصد و ۷/۱ درصد از مجموع کل تسهیلات اعطایی را به خود اختصاص دادند. جدول ۲۳ جزئیات تسهیلات پرداختی به تفکیک بخش‌های اقتصادی و سهم اهداف مختلف از دریافت آنها را در سال ۱۴۰۰ نشان می‌دهد.

در طول سال ۱۴۰۰، در مجموع ۲۹,۶۸۱/۶ هزار میلیارد ریال تسهیلات توسط سیستم بانکی کشور به بخش‌های مختلف اقتصادی اعطا شد که در مقایسه با سال ۱۳۹۹ حدود ۵۶/۳ درصد رشد نشان می‌دهد. دو بخش خدمات و صنعت و معدن به ترتیب با ۴۱/۸ درصد و ۳۰/۳ درصد، بیشترین سهم را از دریافت این تسهیلات داشتند. بخش بازرگانی نیز با دریافت حدود ۱۵/۱ درصد از این تسهیلات در رتبه سوم قرار گرفت. در بین اهدافی که برای پرداخت این تسهیلات عنوان می‌شود، تسهیلات ۱۹,۳۷۸/۶ هزار میلیارد ریالی تأمین سرمایه

جدول ۲۳- تسهیلات پرداختی به تفکیک بخش‌های اقتصادی و سهم اهداف مختلف از دریافت آنها در سال ۱۴۰۰

هدف از دریافت/بخش اقتصادی	۱۴۰۰			۱۳۹۹			درصد تغییر ۱۴۰۰ به ۱۳۹۹ (کل بخش‌ها)
	کشاورزی	صنعت و معدن	مسکن و ساختمان	بازرگانی	خدمات	متفرقه	
مجموع کل (هزار میلیارد ریال)	۱۹۸۹/۸	۸۹۷۹/۶	۱۸۳۴/۵	۴۴۷۲/۲	۱۲۰۲۹۴/۲	۱۱/۳	۱۸,۹۸۹/۲
سهم اهداف در هر بخش (درصد)							
ایجاد	۱۹/۳	۱۳/۹	۲۴/۰	۳/۲	۱۰/۲	۵/۰	۱۲/۸
تأمین سرمایه در گردش	۶۹/۴	۷۷/۴	۲۷/۶	۴۶/۲	۶۸/۳	۸۵/۸	۶۱/۳
تعمیر	۰/۳	۰/۹	۱۷/۰	۰/۲	۱/۶	۰/۵	۲/۲
توسعه	۶/۷	۷/۱	۹/۴	۵/۷	۱۰/۳	۷/۳	۱۱/۲
خرید کالای شخصی	۱/۲	۰/۴	۰/۰	۴۴/۴	۰/۵	۰/۰	۷/۹
خرید مسکن	۰/۱	۰/۲	۲۰/۵	۰/۲	۰/۷	۰/۱	۱/۵
سایر	۲/۹	۰/۱	۱/۵	۰/۱	۸/۴	۱/۳	۳/۱

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، گزارش تسهیلات پرداختی به تفکیک بخش‌های اقتصادی و هدف از دریافت در سال ۱۴۰۰

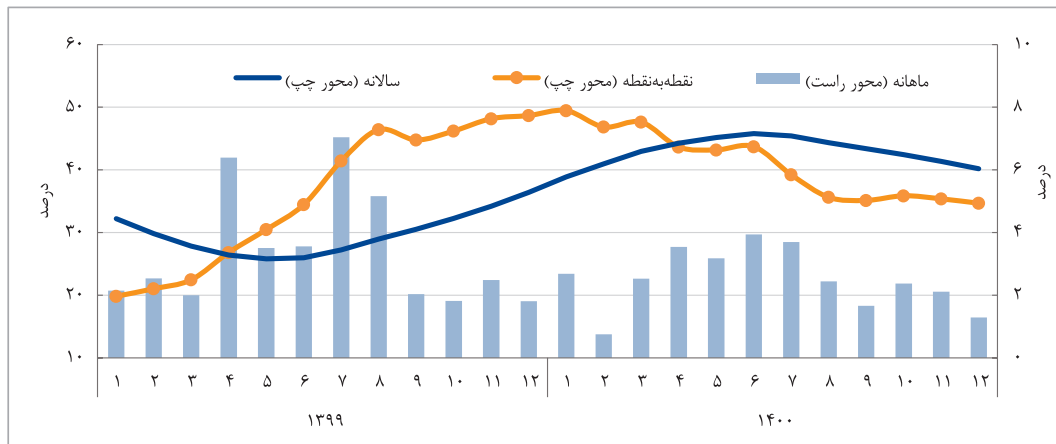
۷. تورم

و اعلام آمادگی برای مذاکره با ایران و در نتیجه آن، کاهش انتظارات تورمی، از عوامل موثر بر روند نرخ‌های تورم در سال ۱۳۹۹ بودند. نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه در فروردین‌ماه ۱۴۰۰ به روند صعودی خود ادامه داد و با افزایش ۰/۸ واحد درصدی نسبت به اسفندماه ۱۳۹۹ به ۴۹/۵ درصد بالغ شد، اگرچه در ماه‌های بعد با شیبهی ملایم روندی معکوس گرفت تا در اسفندماه سال ۱۴۰۰ به ۳۴/۷ درصد برسد. با این وجود نرخ تورم سالانه در نیمه ابتدایی سال ۱۴۰۰ روند صعودی را ثبت کرد و از حدود ۳۶/۴ درصد در انتهای اسفندماه ۱۳۹۹ به حدود ۴۵/۸ درصد در شهریورماه ۱۴۰۰ رسید. اما در نیمه دوم سال ۱۴۰۰ این روند معکوس شد تا نرخ تورم سالانه در انتهای اسفندماه با کاهش ۵/۶ واحد درصدی نسبت به شهریورماه، به ۴۰/۲ درصد برسد. این در حالی است که رشد نرخ ارز در بازار آزاد در سال ۱۴۰۰ تنها حدود ۱۶ درصد بود. این مهم نشان می‌دهد که تغییرات سطح عمومی قیمت‌ها متأثر از روندهای پولی از قبیل افزایش ۲۴/۹ درصدی بدهی بانک‌ها به بانک مرکزی در طول سال ۱۴۰۰ و خالص بازخرید اوراق بدهی دولتی در بازار ثانویه و انباشت در ترازنامه بانک مرکزی (۹۶۷ هزار میلیارد ریال از نیمه دوم مردادماه سال ۱۴۰۰ تا انتهای اسفندماه ۱۴۰۰) است و رشد نرخ ارز خود معلول تورم است.

متوسط نرخ تورم ماهانه در سال ۱۴۰۰ معادل ۲/۵ درصد بود که بیشترین آن در شهریور (۳/۹ درصد) و کمترین آن در اردیبهشت (۰/۸ درصد) به ثبت رسید. نمودار ۵ انواع نرخ تورم شاخص قیمت مصرف‌کننده خانوارهای کشور را در سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ نشان می‌دهد.

بروز تورم‌های بالا در هر کشوری می‌تواند به عنوان یکی از اساسی‌ترین معضلات اقتصادی محسوب شود. رشد شتابان و مستمر سطح عمومی قیمت‌ها در اقتصاد ایران از سال‌های اولیه دهه پنجاه همراه با افزایش چشمگیر درآمدهای نفتی کشور آغاز شد و تا امروز همواره یکی از حادترین مشکلات اقتصادی-اجتماعی ایران بوده است. ساختار اقتصادی کژکارکرد، ناسالم و تک‌محصولی همراه با سیاست‌های پولی و مالی انبساطی، محدودیت درآمدهای ارزی، تحریم اقتصادی و افزایش هزینه‌های تولید در کنار انتظارات تورمی باعث تداوم تورم بالا در اقتصاد ایران در نیم قرن اخیر شده که البته در برخی سال‌ها بر شدت آن افزوده شده است. نرخ تورم در سال ۱۳۹۷ و اوایل سال ۱۳۹۸ تحت تأثیر عوامل مختلف به طور قابل توجهی بیشتر از نرخ تورم چند سال قبل از آن تحقق یافت که یکی از مهمترین این عوامل رشد سریع نقدینگی در کنار رشد مثبت اندک و گاهی منفی تولید ناخالص داخلی بود و شروع مجدد تحریم‌ها نیز زمینه‌ساز تشدید آن شد. البته نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه در طول سال ۱۳۹۸ از حدود ۵۱/۴ درصد در فروردین‌ماه به ۲۲/۰ درصد در اسفندماه آن سال رسید، اما این روند نزولی از همان ماه‌های ابتدایی سال ۱۳۹۹ معکوس شد، به گونه‌ای که نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه در اسفندماه ۱۳۹۹ به ۴۸/۷ درصد رسید و نرخ تورم سالانه نیز در انتهای اسفندماه سطح ۳۶/۴ درصد را تجربه کرد. رشد حدوداً دو برابری نرخ دلار آمریکا در برابر ریال ایران از ابتدای سال تا انتهای مهرماه ۱۳۹۹ تحت تأثیر افت درآمدهای ارزی و کندی جریان مبادلات بین‌المللی در دوره شیوع ویروس کرونا، رشد قابل توجه کل‌های پولی، انتظارات تورمی بالا و همچنین افزایش سیالیت نقدینگی در کنار استقرار دولت جدید آمریکا در نیمه دوم سال ۱۳۹۹

نمودار ۵- نرخ تورم شاخص قیمت مصرف‌کننده خانوارهای کشور (درصد)

مأخذ: مرکز آمار ایران، گزارش شاخص بهای مصرف‌کننده، شماره‌های مختلف

وزن و ضریب اهمیت بوده، به طوری که ۷۸/۶ درصد از وزن سبد کالا و خدمات مورد نیاز خانوارهای کشور را این چهار گروه به خود اختصاص داده‌اند. در این میان، مجموع سهم «مسکن، آب، برق، گاز و سایر سوخت‌ها» و «خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها» معادل ۶۲/۱ درصد است. در تفکیک کالاها و خدمات، نرخ تورم سالانه برای کالاها ۴۶/۷ درصد و برای خدمات ۲۹/۸ درصد به ثبت رسیده است. البته کالاهاى بادوام، نرخ تورم سالانه ۴۱/۵ درصدی داشته‌اند که به دلیل ضریب اهمیت اندک ۵/۶ درصدی، نقش آنها در کاهش نرخ تورم سالانه کلیه کالاها اندک بوده است. جدول ۲۴ تغییرات شاخص قیمت مصرف‌کننده را برای گروه‌های اصلی سبد خانوار در اسفند ۱۴۰۰ نشان می‌دهد.

در میان ۱۲ بخش اصلی سبد مصرفی خانوار نمونه کشور در محاسبات مرکز آمار برای آخرین ماه سال ۱۴۰۰، بیشترین نرخ تورم سالانه با ۶۱/۶ درصد مربوط به گروه هتل و رستوران و کمترین آن با ۶/۴ درصد متعلق به گروه ارتباطات بوده است. خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها نیز طی این مدت به طور متوسط ۵۱/۹ درصد افزایش قیمت داشته‌اند که این بخش با نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه ۴۰/۸ درصدی پس از هتل و رستوران (۵۶/۷ درصد) و پوشاک و کفش (۴۶/۳ درصد) بیشترین نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه اسفندماه را در میان بخش‌های اصلی به خود اختصاص داده است. علاوه بر این، از بین ۱۲ بخش عمده سبد مصرفی خانوارهای کشور، چهار بخش «مسکن، آب، برق، گاز و سایر سوخت‌ها»، «خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها»، «بهداشت و درمان» و «حمل و نقل» به ترتیب دارای بیشترین

جدول ۲۴- نرخ تورم شاخص قیمت کالاها و خدمات مصرفی خانوارهای کشور بر حسب بخش‌های اصلی در اسفند ۱۴۰۰ (درصد)

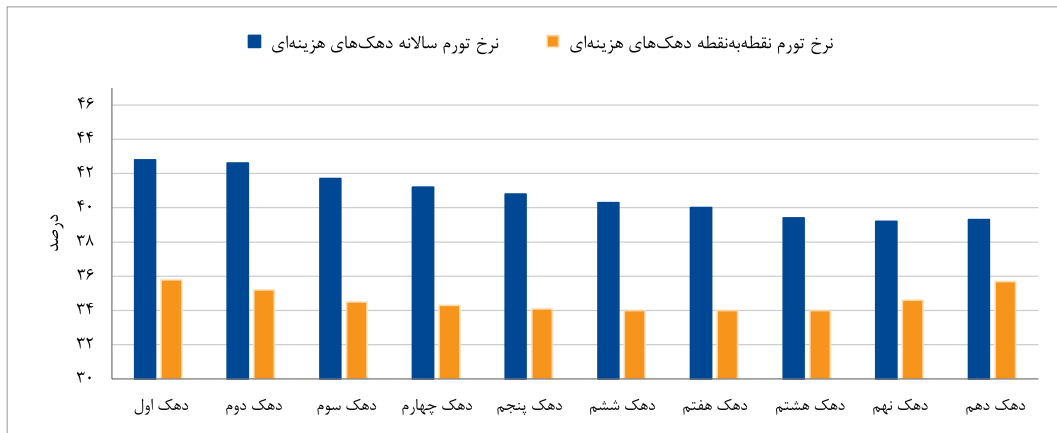
نرخ تورم		ضریب اهمیت	شرح
سالانه	نقطه به نقطه		
۲۶/۸	۲۷/۲	۳۵/۵	مسکن، آب، برق، گاز و سایر سوخت‌ها
۵۱/۹	۴۰/۸	۲۶/۶	خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها
۳۷/۵	۲۴/۸	۹/۴	حمل و نقل
۳۸/۷	۳۲/۰	۷/۱	بهداشت و درمان
۵۱/۳	۴۶/۳	۴/۸	پوشاک و کفش
۴۰/۸	۳۴/۸	۴/۲	کالاها و خدمات متفرقه
۴۶/۵	۳۰/۵	۳/۹	مبلمان و لوازم خانگی
۶/۴	۴/۰	۲/۹	ارتباطات
۲۵/۰	۲۸/۰	۱/۹	آموزش
۳۹/۹	۲۷/۳	۱/۷	تفریح و فرهنگ
۶۱/۶	۵۶/۷	۱/۴	هتل و رستوران
۳۵/۹	۳۷/۲	۰/۶	دخانیات
۴۰/۲	۳۴/۷	۱۰۰/۰	شاخص کل

مأخذ: مرکز آمار ایران، گزارش شاخص قیمت مصرف‌کننده، اسفندماه ۱۴۰۰

نرخ تورم در بین استان‌های کشور نیز از حداکثر ۴۸/۲ درصد در کهگیلویه و بویراحمد تا حداقل ۳۶/۳ درصد در استان همدان متغیر بوده است. نمودار ۶ نرخ‌های تورم سالانه و نقطه‌به‌نقطه را برای دهک‌های مختلف هزینه‌ای به تصویر می‌کشد.

در مقایسه بین دهک‌های هزینه‌ای، سبد مصرفی دهک اول نرخ تورم سالانه ۴۲/۸ درصد را تجربه کرده و برای دهک‌های بعدی این نرخ به ترتیب اندکی کاهشی بوده تا برای دهک دهم به ۳۹/۳ درصد برسد. به این ترتیب طبق گزارش مرکز آمار، طبقات ضعیف‌تر جامعه تورم بیشتری را در مقایسه با دهک‌های بالاتر تجربه کرده‌اند که از افزایش نابرابری و شکاف بیشتر طبقات حکایت دارد.

نمودار ۶- نرخ‌های تورم سالانه و نقطه‌به‌نقطه دهک‌های هزینه‌ای در اسفندماه ۱۴۰۰

مأخذ: مرکز آمار ایران، گزارش شاخص بهای مصرف‌کننده براساس دهک‌های هزینه‌ای، اسفندماه ۱۴۰۰

۸. بازار سرمایه

از ابتدای سال ۱۳۹۹ جهش نرخ ارز و در نتیجه رشد فروش و سود اسمی بنگاه‌ها، موجب کم‌رنگ شدن بُعد ریسک بازار سرمایه و افزایش جذابیت آن در بین عامه مردم شده بود و بازار سرمایه ایران به صورت بی‌سابقه و غیرقابل انتظاری شروع به رشد کرد. شاخص کل بورس اولین روز سال ۱۳۹۹ را با ۵۰۸/۷ هزار واحد شروع کرد و در انتهای خرداد ماه به ۱,۲۷۰/۶ هزار واحد رسید که رشد ۱۵۰/۰ درصدی را در فصل بهار آن سال نشان می‌داد. در ۱۲ مردادماه شاخص کل بورس رکورد ۲,۰۱۱/۵ هزار واحد را ثبت کرد و پس از آن سقوط بازار سرمایه آغاز شد. البته این سقوط با نوساناتی در بازار همراه بود، به نحوی که در میانه‌های اسفندماه ۱۳۹۹ پس از رسیدن شاخص کل بورس به ۱,۱۶۹/۷ هزار واحد، دوباره شاخص صعودی و به ۱,۳۰۷/۷ هزار واحد در آخرین روز کاری زمستان ۱۳۹۹ رسید. اما سال ۱۴۰۰ با ریزش دوباره شاخص کل بورس آغاز شد. با توجه به اعتماد از دست رفته مردم نسبت به بازار سرمایه و نااطمینانی در خصوص رفع تحریم‌ها و آینده بازار ارز و همچنین کاهش نقدشوندگی بازار، پایداری صف‌های فروش دنباله‌دار شد. در نهایت شاخص کل بورس در انتهای خردادماه سال ۱۴۰۰ با کاهش ۱۰/۶ درصدی نسبت به ابتدای این سال به ۱,۱۶۸/۷ هزار واحد رسید. البته در این دوره دامنه نوسان قیمت به حالت سابق (از منفی ۵/۰ درصد تا مثبت ۵/۰ درصد) بازگشت. همچنین شورای عالی هماهنگی اقتصادی مصوباتی را در راستای حمایت از بازار سرمایه ابلاغ کرد که از آن جمله می‌توان به این موارد اشاره کرد: تخصیص یک درصد از منابع صندوق توسعه ملی به صندوق تثبیت بازار، لغو ممنوعیت اعطای تسهیلات بانکی به شرکت‌های سرمایه‌گذاری، هولدینگ‌های سرمایه‌گذاری و کارگزاری برای حمایت از بازار و توسعه سرمایه‌گذاری آنها در سهام، ارایه اقامت پنج ساله جمهوری اسلامی ایران به اتباع خارجی با سرمایه‌گذاری حداقل ۲۵۰ هزار دلاری در بازار سرمایه، واریز ۸۰/۰ درصد درآمد ناشی از مالیات نقل و انتقال سهام در سال ۱۴۰۰ به عنوان آورده دولت به حساب صندوق تثبیت بازار و صفر شدن مالیات آن بخش از سود انباشته شرکت‌های بورسی که صرف افزایش سرمایه می‌شود. از طرفی، در فصل تابستان با قرار گرفتن در فصل برگزاری مجامع سالانه و تقسیم سود، در کنار رشد نرخ ارز، عدم جذابیت بازار رمزارزها برخلاف ماه‌های پیش از آن، کاهش نرخ سود در بازار بین‌بانکی و اعلام نتایج انتخابات ریاست جمهوری ۱۴۰۰، شاخص کل

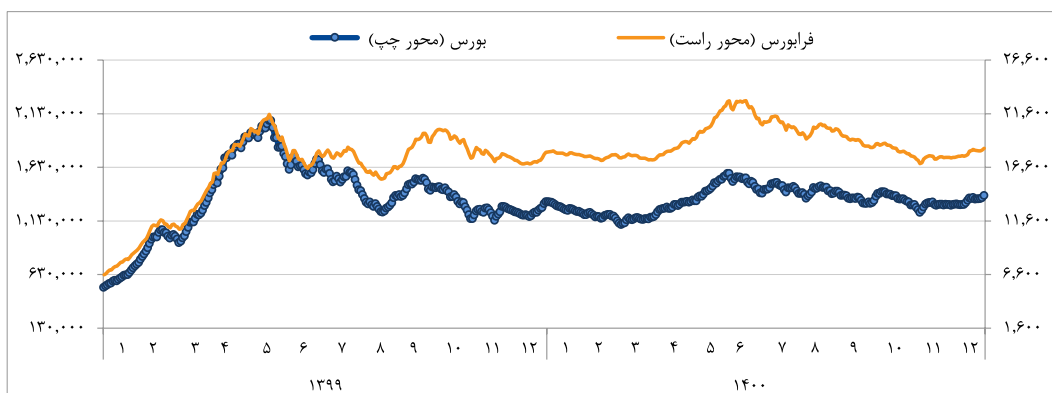
تا هفته ابتدایی شهریورماه ۱۴۰۰ روند رو به رشد داشت تا به حدود ۱,۵۷۳/۴ هزار واحد برسد که رشد ۳۴/۶ درصدی را نسبت به انتهای فصل بهار سال ۱۴۰۰ نشان می‌داد. در ادامه با رسیدن شاخص کل به سطح مقاومت ۱,۶۰۰/۰ هزار واحد و نیز کاهش نرخ ارز در بازار آزاد همراه با وعده آزادسازی واردات خودرو، شدت فروش سهام از سوی سهامداران شدت گرفت، به گونه‌ای که شاخص کل در آخرین روز کاری فصل تابستان سال ۱۴۰۰ با افت ۱۱/۹ درصدی نسبت به هفته اول شهریورماه آن سال به ۱,۳۸۶/۵ هزار واحد رسید. روند نزولی شاخص کل در فصل پاییز سال ۱۴۰۰ نیز تداوم یافت و شاخص مذکور با کاهش ۴/۹ درصدی نسبت به آخرین روز کاری شهریورماه ۱۴۰۰ به حدود ۱,۳۱۸/۵ هزار واحد رسید. روند نزولی شاخص کل بورس و تشدید این روند در اواخر فصل پاییز سال ۱۴۰۰ منجر به تصویب ده مصوبه دولت همچون عدم تغییر فرمول حقوق دولتی معادن در سال ۱۴۰۱، انتشار اوراق دولتی در بازار سرمایه با رعایت سقف حداکثر ۵۰ درصد جریان ورودی منابع به بازار سرمایه، تعدیل نرخ گاز سوخت پتروشیمی‌ها و پالایشگاه‌ها در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱، مداخله بانک مرکزی در بازار ثانویه اوراق بدهی به منظور کنترل نرخ سود بین بانکی، افزایش سرمایه ۳۰۰ هزار میلیارد ریالی صندوق تثبیت بازار، اختصاص وجوه حاصل از عرضه اولیه سهام دولتی به بازارگردانی سهام عرضه‌شده و حضور و مشارکت رییس سازمان بورس و اوراق بهادار در کمیته انتشار اوراق دولتی در انتهای آذرماه سال ۱۴۰۰ شد. به دنبال تصویب این بسته در راستای حمایت از بازار، روند شاخص کل در هفته ابتدایی زمستان ۱۴۰۰ صعودی شد و به مرز ۱,۴۰۰ هزار واحد رسید، اما پس از آن با افزایش نااطمینانی در خصوص مذاکرات هسته‌ای و چشم‌انداز نامساعد نرخ ارز، در کنار موضع‌گیری متفاوت دولت و مجلس در ارتباط با برخی سیاست‌های اقتصادی همچون حذف ارز ترجیحی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱، روند شاخص کل دوباره نزولی شد، به گونه‌ای که در پنجم بهمن ماه سال ۱۴۰۰، شاخص مزبور با لمس سطح ۱,۲۰۷/۹ هزار واحد، کاهش ۱۳/۶ درصدی را نسبت به اوایل زمستان ۱۴۰۰ تجربه کرد. ابلاغ تصمیمات ستاد هماهنگی اقتصادی دولت در حمایت از بازار توسط معاون اول رئیس جمهور و نیز افزایش قابل توجه قیمت جهانی نفت منجر به رشد ۱۳/۲ درصدی شاخص کل بورس از هفته دوم بهمن‌ماه تا انتهای اسفندماه ۱۴۰۰ شد و شاخص کل

باید توجه داشت که به دلیل سهم قابل توجه ابزارهای سرمایه‌گذاری با درآمد ثابت در فرابورس، نوسان شاخص کل فرابورس از نوسان شاخص کل بورس اوراق بهادار تهران کمتر بوده است. نمودار ۷ تحولات روزانه شاخص‌های کل بورس و فرابورس را در سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ نشان می‌دهد.

در آخرین روز کاری اسفندماه برابر با ۱,۳۶۷/۳ هزار واحد ثبت شد که نسبت به اسفندماه ۱۳۹۹ رشد ۴/۶ درصدی داشت.

شاخص کل فرابورس در روندی مشابه در انتهای اسفند ۱۴۰۰ به ۱۸,۳۸۰/۹ واحد رسید که نسبت به ابتدای سال رشد اندک ۲/۲ درصدی را نشان می‌دهد.

نمودار ۷- شاخص کل بورس اوراق بهادار تهران و فرابورس ایران در سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰

مأخذ: سایت اینترنتی بورس اوراق بهادار تهران، قابل دسترسی در <http://new.tse.ir> و فرابورس ایران، قابل دسترسی در <http://ifb.ir>

۸.۱. بورس اوراق بهادار تهران

شد. همچنین ارزش کل معاملات در سال ۱۴۰۰ به ۱۲,۴۱۲/۵ هزار میلیارد ریال رسید که ۸,۸۴۹/۴ هزار میلیارد ریال آن مربوط به سهام شرکت‌ها بوده است. این ارقام نسبت به سال ۱۳۹۹ به ترتیب ۵۴/۱ درصد و ۶۳/۹ درصد کاهش داشته‌اند. برخلاف بازار سهام، ارزش معاملات صندوق‌های قابل معامله و ارزش معاملات بازار اوراق بدهی به ترتیب رشدهای ۹۳/۰ درصدی و ۳۷/۰ درصدی را در این سال تجربه کردند. جدول ۲۵ اهم این آمار و ارقام را نشان می‌دهد.

رشد ناچیز ۴/۶ درصدی شاخص کل بورس در سال ۱۴۰۰ در حالی اتفاق افتاد که شاخص هم‌وزن بر خلاف آن ۲۰/۸ درصد افت را تجربه کرد. این مهم نشان می‌دهد که به طور متوسط شرکت‌های کوچکتر با کاهش قیمت سهام بیشتری مواجه شدند و رشد شاخص کل به لطف افزایش قیمت شرکت‌های بزرگتر بوده است. ارزش بازار بورس اوراق بهادار تهران در انتهای این سال با ۲/۶ درصد افزایش نسبت به انتهای اسفندماه ۱۳۹۹ به ۵۳,۶۰۴/۶ هزار میلیارد ریال بالغ

جدول ۲۵- برخی شاخص‌ها و آمار مهم بورس اوراق بهادار تهران

شاخص صنعت	انتهای دوره				در طول دوره			درصد تغییر	
	شاخص مالی	شاخص کل	شاخص کل هم‌وزن	ارزش بازار	ارزش معاملات کل	ارزش معاملات سهام	حجم معاملات سهام		
	هزار واحد	هزار واحد	هزار واحد	هزار میلیارد ریال	هزار میلیارد ریال	هزار میلیارد ریال	میلیارد سهم		
	۱,۲۶۰/۹	۱,۴۷۵/۰	۱,۳۶۷/۲	۳۴۸/۳	۵۳,۶۰۴/۶	۱۲,۴۱۲/۵	۸,۸۴۹/۴	۱,۴۰۷/۴	۱۴۰۰
	۱,۱۵۴/۳	۱,۷۸۲/۲	۱,۳۰۷/۷	۴۳۹/۸	۵۲,۲۲۹/۵	۲۷,۰۱۴/۹	۲۴,۴۹۱/۲	۲,۲۲۹/۹	۱۳۹۹
	۹/۲	-۱۷/۲	۴/۶	-۲۰/۸	۲/۶	-۵۴/۱	-۶۳/۹	-۳۶/۹	

مأخذ: شرکت بورس اوراق بهادار تهران، مدیریت آمار و اطلاعات، گزارش تفصیلی ماهانه بازار، اسفند ۱۴۰۰

شش شرکت برای اولین بار سهام خود را وارد بورس کردند که در مجموع به تأمین مالی ۴۰/۴ هزار میلیارد ریالی از این طریق منجر شد. جدول ۲۶ جزئیات روش‌های مختلف تأمین مالی شرکت‌های بورسی را در سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ با هم مقایسه می‌کند.

شرکت‌های حاضر در بورس تهران در سال ۱۴۰۰ معادل ۱,۴۱۴/۶ هزار میلیارد ریال تأمین مالی انجام دادند که ۸۴/۴ درصد آن از طریق افزایش سرمایه (مطالبات و آورده نقدی یا اندوخته‌ها و سود انباشته) و ۱۲/۸ درصد آن از طریق انتشار اوراق بدهی و اوراق اختیار فروش تبعی صورت گرفت. همچنین

جدول ۲۶- روش‌های تأمین مالی شرکت‌های حاضر در بورس

درصد تغییر ۱۴۰۰ به ۱۳۹۹	۱۳۹۹		۱۴۰۰		جمع کل
	سهام از کل	ارزش	سهام از کل	ارزش	
	درصد	هزار میلیارد ریال	درصد	هزار میلیارد ریال	
۵۰/۹	۱۰۰/۰	۹۳۷/۳	۱۰۰/۰	۱.۴۱۴/۶	عرضه اولیه
-۷۲/۴	۱۵/۶	۱۴۶/۵	۲/۹	۴۰/۴	افزایش سرمایه (به جز تجدید ارزیابی دارایی)
۸۶/۳	۶۸/۳	۶۴۰/۶	۸۴/۴	۱.۱۹۳/۳	انتشار اوراق بدهی
-۱۵/۸	۱۴/۴	۱۳۴/۶	۸/۰	۱۱۳/۴	انتشار اوراق اختیار فروش تبعی
۳۳۲/۱	۱/۷	۱۵/۶	۴/۸	۶۷/۵	

مأخذ: شرکت بورس اوراق بهادار تهران، مدیریت آمار و اطلاعات، گزارش تفصیلی ماهانه بازار، اسفندماه ۱۴۰۰

۸.۲. فرابورس ایران

معادل ۲/۷ درصد نسبت به سال قبل از آن کاهش یافته و به ۶۳۵/۵ میلیارد ورقه بالغ شده است. این حجم از معاملات در تعداد دفعات کمتری نسبت به سال ۱۳۹۹ رقم خورده، به نحوی که تعداد معاملات در این مدت کاهش قابل توجه ۵۸/۰ درصدی را تجربه کرده است. این مهم نشان می‌دهد که اندازه معاملات در سال ۱۴۰۰ به نسبت سال ۱۳۹۹ بزرگ‌تر شده و دلیل آن می‌تواند خروج برخی از اشخاص حقیقی (اشخاص حقیقی که در سال ۱۳۹۹ در پی رشد قابل توجه بازار سرمایه به صورت گسترده وارد بازار شدند) از این بازار باشد. جدول ۲۷ خلاصه این اطلاعات را در مقایسه با سال ۱۳۹۹ نشان می‌دهد.

ارزش کل بازار در فرابورس ایران در پایان سال ۱۴۰۰ با کاهش ۹/۳ درصدی نسبت به پایان سال ۱۳۹۹ به ۱۷,۳۶۲/۷ هزار میلیارد ریال رسید که حدود ۷۸/۰ درصد آن مربوط به ارزش سهام شرکت‌ها، ۲۰/۰ درصد مربوط به اوراق بدهی و مابقی مربوط به صندوق‌های قابل معامله و گواهی تسهیلات مسکن بوده است. اگر تنها بازار سهام را در نظر بگیریم، ارزش بازار نسبت به سال ۱۳۹۹ کاهش ۱۷/۶ درصد را تجربه کرده است. در نتیجه مجموع ارزش بازار سهام در بورس و فرابورس در انتهای سال ۱۴۰۰ به حدود ۶۶,۲۲۶/۳ هزار میلیارد ریال رسیده است که رشد منفی ۲/۵ درصدی را نسبت به انتهای سال ۱۳۹۹ نشان می‌دهد. علاوه بر این، حجم معاملات انجام‌شده در فرابورس در سال ۱۴۰۰

جدول ۲۷- برخی شاخص‌ها و آمار مهم فرابورس ایران

شاخص کل	ارزش کل بازار سهام		در طول دوره		سال
	ارزش کل	ارزش کل بازار	حجم کل معاملات	ارزش کل معاملات	
هزار واحد	هزار میلیارد ریال	هزار میلیارد ریال	میلیون ورقه	هزار میلیارد ریال	
۱۸/۴	۱۳,۵۵۴/۵	۱۷,۳۶۲/۷	۶۲۵,۴۹۳/۹	۴۶,۶۵۵/۰	سال ۱۴۰۰
۱۸/۰	۱۶,۴۵۰/۷	۱۹,۱۳۶/۱	۶۵۲,۸۰۵/۹	۱۷,۷۱۵/۵	سال ۱۳۹۹
۲/۲	-۱۷/۶	-۹/۳	-۲/۷	۱۶۲/۴	درصد تغییر

مأخذ: فرابورس ایران، اداره آمار و تحلیل اطلاعات، گزارش آماری سالانه ۱۴۰۰

شده است. بر این اساس، به دنبال تأمین منابع نقدی و غیرنقدی بودجه دولت، رشد حجم و ارزش معاملات در بازار ابزارهای نوین مالی در سال ۱۴۰۰ نسبت به سال ۱۳۹۹ به ترتیب ۱۱۲/۰ درصد و ۴۲۱/۰ درصد بوده است. قابل ذکر است حجم و ارزش معاملات در بازار ابزارهای نوین مالی در سال ۱۳۹۹ رشد‌های بالایی به ترتیب ۳۵۹/۰ درصدی و ۶۵۸/۰ درصدی را نسبت به سال ۱۳۹۸ تجربه کرد. صندوق‌های سرمایه‌گذاری قابل معامله و جسورانه نیز دو بخش دیگر بازار ابزارهای نوین مالی‌اند که طی سال ۱۴۰۰ ارزش معاملات آن‌ها به ترتیب حدود ۲۵/۰ درصد و منفی ۲۲/۰ درصد رشد داشته است. از سال ۱۳۹۸ به این سو یک صندوق سرمایه‌گذاری خصوصی^۱ نیز وارد این بازار شده و جزو ابزارهای تازه وارد به این گروه محسوب می‌شود. علاوه بر این، در سال ۱۴۰۰ سه صندوق سرمایه‌گذاری صندوق در صندوق یا فراصندوق^۲ برای اولین بار وارد این بازار شده‌اند. گواهی تسهیلات مسکن نیز زیرمجموعه دیگری از این بازار است که با افزایش ۷۰/۷ درصدی ارزش معاملات در سال ۱۴۰۰ همراه شده است. جدول ۲۸ ارزش و تعداد نمادهای معامله‌شده در بازار ابزارهای نوین مالی را به تفکیک نشان می‌دهد.

به غیر از اوراق مالکیتی، سایر اوراق بهادار موجود در فرابورس ایران در زیرمجموعه ابزارهای نوین مالی طبقه‌بندی می‌شوند. اگرچه بازار ابزارهای نوین مالی تنها حدود ۲۱/۹ درصد از کل ارزش بازار را در سال ۱۴۰۰ شامل شده، اما نزدیک به ۹۲/۹ درصد از کل ارزش معاملات فرابورس در طول این سال در این بازار صورت گرفته است. شایان ذکر است ارزش بازار و ارزش معاملات ابزارهای نوین مالی در سال ۱۴۰۰ به ترتیب رشد ۵۶/۷ درصد و ۹۷/۸ درصدی را نسبت به سال ۱۳۹۹ تجربه کرده است. اوراق تأمین مالی بخش مهمی از این بازارند که بزرگ‌ترین جزء آن در سال ۱۴۰۰ - همچون سال ۱۳۹۹ - اوراق مریحه عام دولت است. تأمین مالی نقدی کسری بودجه دولت در سال ۱۴۰۰ منجر به برگزاری ۳۶ مرحله حراج اوراق بدهی دولت از سوی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران شد تا سهم مانده اوراق مریحه دولت از کل اوراق بدهی دولتی در سال ۱۴۰۰ به حدود ۴۸ درصد بالغ شود. از طرف دیگر، اوراق موسوم به اخزا (اسناد خزانه اسلامی) که به منظور تأمین مالی دولت برای پرداخت بدهی دولت به پیمانکاران منتشر می‌شود، در بازار ثانویه وارد فرابورس می‌شود که این رقم در طول سال ۱۴۰۰ نزدیک به ۸۶۰/۰ هزار میلیارد ریال بوده است. در واقع، کلیه اسناد خزانه اسلامی منتشر شده در سال ۱۴۰۰ در بازار ثانویه فرابورس ایران وارد

۱. پذیرهنویسی اولین صندوق سرمایه‌گذاری خصوصی با نماد نوآور و سرمایه ۵۰۰ میلیارد ریالی در اوایل اسفندماه ۱۳۹۸ صورت گرفت. صندوق‌های سرمایه‌گذاری خصوصی در میان ابزارهای بازار سرمایه برای کسب بازدهی در فعالیتهایی از پیش تعیین‌شده، مجوز فعالیت می‌گیرند. این صندوق‌ها از طریق تملک در شرکت‌هایی که نیازمند تجدید ساختارند - همانند شرکت‌های موجود در بازار پایه، شرکت‌های اخراجی از بورس و خارج از بازار سرمایه - شرایط ورود نقدینگی را برای آنها فراهم می‌کنند.

۲. صندوق در صندوق یا فراصندوق که در کتب مالی به آن Fund Of Funds (FOF) می‌گویند، یک صندوق سرمایه‌گذاری تلفیقی است که در انواع دیگر صندوق‌ها سرمایه‌گذاری می‌کند. به عبارت دیگر، پرتفوی آن شامل پرتفوهایی مختلف سایر صندوق‌ها است.

جدول ۲۸- ارزش معاملات و تعداد نمادهای عادی معامله شده در بازار ابزارهای نوین مالی فرابورس (هزار میلیارد ریال)

درصد تغییر ارزش معاملات نسبت به ۱۳۹۹	۱۳۹۹		۱۴۰۰			
	تعداد نمادهای عادی معامله شده	ارزش معاملات	تعداد نمادهای عادی معامله شده	ارزش معاملات		
۴۲۵/۶	۴۵	۶۹۰/۱	۵۱	۳,۶۲۷/۲	اسناد خزانه اسلامی	صکوک
۱۳۱/۳	۴۱	۹۴/۲	۳۱	۲۱۸/۰	اجاره	
-۷۸/۱	۲	۱۸/۰	۱	۴/۰	رهنی	
-	-	-	۱	۱/۰	خرید دین	
-۴۹/۶	۸	۴۴/۱	۶	۲۲/۳	مشارکت	
۵۹۴/۹	۷۵	۵,۲۲۴/۹	۸۸	۳۶,۳۰۸/۷	مراجعه	
۵۳/۳	۲۹	۱,۳۲۲/۸	۲۹	۲,۰۲۸/۲	منفعت	صندوق سرمایه گذاری
۲۴/۶	۲۴	۹۰۴/۹	۳۸	۱,۱۲۷/۴	سرمایه گذاری قابل معامله	
-	-	-	۱	۰/۹	صندوق در صندوق	
-۲۲/۰	۱۰	۰/۹	۱۷	۰/۷	سرمایه گذاری جسورانه	
۲,۱۸۷/۶	۲	۰/۳	۵	۵/۸	سرمایه گذاری خصوصی	اوراق گواهی تسهیلات مسکن
۷۰/۷	۶۰	۲۰/۴	۵۷	۳۴/۸		
۴۲۱/۳	۲۹۶	۸,۳۲۰/۷	۳۲۵	۴۳,۳۷۸/۹	مجموع	

مأخذ: فرابورس ایران، اداره آمار و تحلیل اطلاعات، گزارش آماری سالانه ۱۴۰۰

میلیارد ریال - بدون محاسبه تجدید ارزیابی دارایی‌ها - افزایش سرمایه داده‌اند و نزدیک به ۳۹/۴ هزار میلیارد ریال نیز عرضه اولیه سهام شرکت‌های تازه‌وارد به فرابورس صورت گرفته است. جدول ۲۹ جزییات این روش‌های تأمین مالی از طریق فرابورس را در سال‌های ۱۴۰۰ و ۱۳۹۹ نشان می‌دهد.

در سال ۱۴۰۰ بالغ بر ۱,۸۹۸/۶ هزار میلیارد ریال تأمین مالی از طریق فرابورس ایران صورت گرفته که ۲/۵ درصد کمتر از سال قبل از آن است. از این مقدار ۴۸/۶ درصد شامل پذیره‌نویسی اوراق و ۴۲/۲ درصد مربوط به اسناد خزانه اسلامی بوده است. در این سال شرکت‌های حاضر در فرابورس حدود ۱۳۴/۲ هزار

جدول ۲۹- روش‌های تأمین مالی از طریق فرابورس (هزار میلیارد ریال)

درصد تغییر ۱۴۰۰ به ۱۳۹۹	۱۳۹۹		۱۴۰۰		
	سهام از کل (درصد)	ارزش	سهام از کل (درصد)	ارزش	
-۲/۵	۱۰۰/۰	۱,۹۴۸/۲	۱۰۰/۰	۱,۸۹۸/۶	جمع کل
-۶۷/۷	۶۳	۱۲۲/۰	۲/۱	۳۹/۴	عرضه اولیه
۱۶/۲	۵/۹	۱۱۵/۵	۷/۱	۱۳۴/۲	افزایش سرمایه (به جز تجدید ارزیابی دارایی)
۱۰۵/۹	۲۰/۰	۳۸۹/۶	۴۲/۲	۸۰۲/۱	اسناد خزانه اسلامی
-۳۰/۱	۶۷/۸	۱,۳۲۱/۱	۴۸/۶	۹۲۲/۸	پذیره‌نویسی

مأخذ: فرابورس ایران، اداره آمار و تحلیل اطلاعات، گزارش آماری سالانه ۱۴۰۰

۹. محیط کسب و کار

یکی از شاخص‌های مهم در این زمینه شاخص انجام کسب‌وکار بانک جهانی بود که از سال ۲۰۰۳ تا سال ۲۰۲۰ در قالب گزارش‌های سالانه به ارزیابی محیط کسب‌وکار از منظر ده شاخص اصلی می‌پرداخت. متأسفانه به دلیل افشای پاره‌ای از تخلفات در زمینه دستکاری داده‌های برخی از کشورها از جمله داده‌های مربوط به عربستان سعودی در گزارش بانک جهانی در سال ۲۰۲۰، انتشار گزارش از این سال به بعد متوقف شد.

همچنین گزارش معتبر مجمع جهانی اقتصاد از شاخص رقابت‌پذیری جهانی که به رتبه‌بندی کشورها در چهار مؤلفه کلی عوامل مربوط به توانمندسازی محیط، سرمایه انسانی، بازار و عوامل مربوط به پویایی و نوآوری فضای کسب‌وکار می‌پردازد، از سال ۲۰۲۰ به این سو از رتبه‌بندی ایران پرهیز کرده است. به دلیل تجزیه و تحلیل رتبه رقابت‌پذیری سال ۲۰۱۹ ایران در گزارش‌های پیشین، از تکرار آن در این گزارش پرهیز شده است.

منظور از محیط کسب‌وکار مجموعه عوامل تأثیرگذار بر عملکرد یک بنگاه است که در کنترل مدیران آن نیست. بهبود فضای کسب‌وکار لازمه حضور مؤثر و موفق بخش خصوصی در اقتصاد است. دولت به عنوان شکل‌دهنده نهادها و قواعد مؤثر بر عملکرد بنگاه‌ها تأثیر قابل توجهی در مساعد یا نامساعد کردن محیط کسب‌وکار دارد. دولت می‌تواند از طریق کاهش مداخلات غیرضروری در امور بنگاه‌ها، به رسمیت شناختن آزادی‌ها و حقوق مالکیت صاحبان کسب‌وکار و همچنین اجتناب از توزیع رانت به طرق مختلف بین فعالان اقتصادی، اعتماد سرمایه‌گذاران و کارآفرینان را جذب کرده و زمینه دستیابی به رشد اقتصادی را فراهم کند. چندین مؤسسه معتبر بین‌المللی به صورت سالانه محیط کسب‌وکار در کشورهای مختلف را بررسی می‌کنند و نتایج را در قالب چند شاخص گزارش می‌کنند. در نظر گرفتن مجموع این شاخص‌ها تصویر جامعی از محیط کسب‌وکار در کشور و الزامات و اولویت‌های بهبود آن در آینده به دست می‌دهد.

۹.۱. بررسی محیط کسب‌وکار کشور از نظر آزادی اقتصادی و فساد

شده است. زیرشاخص دادگاه‌های بی‌طرف در این زمینه کمترین امتیاز (۳/۳) و زیرشاخص هزینه‌های نظارتی بیشترین امتیاز (۸/۲) را کسب کرده است. مؤلفه نظارت نیز امتیاز ایران ۵/۵ ارزیابی شده است. امتیاز زیرشاخص نظارت بر بازار اعتبار ۶/۴، امتیاز زیرشاخص نظارت بر بازار کسب‌وکار ۵/۴ و امتیاز زیرشاخص نظارت بر بازار کار ۴/۷ بوده است.

شاخص آزادی اقتصادی مؤسسه هریتج بر حسب ۱۲ مؤلفه حقوق مالکیت، اثربخشی قضاوت در دادگاه، یکپارچگی دولت، فشار مالیاتی، هزینه‌کرد دولت، سلامت بودجه‌ای، آزادی کسب‌وکار، آزادی نیروی کار، آزادی سیاست‌گذاری پولی، آزادی تجارت، آزادی سرمایه‌گذاری و آزادی مالی مورد محاسبه قرار می‌گیرد. بر اساس گزارش مؤسسه هریتج در سال ۲۰۲۲، ایران در بین ۱۷۷ کشور مورد مطالعه در جایگاه ۱۷۰ قرار گرفته است که نشان‌دهنده دو پله تنزل نسبت به سال ۲۰۲۱ است. به عبارت دیگر تنها کشورهای اریتره، برونی، زیمبابوه، سودان، کوبا، ونزوئلا و کره شمالی وضعیتی بدتر از ایران داشته‌اند. البته کشورهای عراق، افغانستان، لیبی، لیختن‌اشتاین، سومالی، سوریه و یمن در این رتبه‌بندی مورد ارزیابی قرار نگرفته‌اند. وضعیت ایران در مؤلفه‌های هزینه‌کرد دولت، اثربخشی قضایی، آزادی پولی و آزادی تجارت نسبت به سال قبل بهبود یافته است. از سال ۲۰۱۷ به این سو، ایران با افت ۸/۱ درصدی شاخص آزادی اقتصادی مواجه بوده که عامل اصلی آن افت شدید سلامت بودجه دولت و آزادی کسب‌وکار بوده است. بر اساس این گزارش، نامساعدترین رتبه ایران در بین مؤلفه‌های آزادی اقتصادی کشور به ترتیب مربوط به آزادی مالی، آزادی سرمایه‌گذاری و آزادی پولی و در مقابل مساعدترین رتبه مؤلفه‌ها به ترتیب مربوط به هزینه‌کرد دولت، فشار مالیاتی و سلامت بودجه‌ای بوده است. جدول ۳۰ وضعیت ایران را در این شاخص نشان می‌دهد.

چند مؤسسه بین‌المللی به صورت سالانه به ارزیابی درجه آزادی اقتصادی در کشورها می‌پردازند که مؤسسه فریزر با معرفی شاخصی در نشریه آزادی اقتصادی جهان^۱ و مؤسسه هریتج با ارائه شاخصی به نام شاخص آزادی اقتصادی^۲ از مهم‌ترین آنها به شمار می‌روند. ارزیابی مؤسسه فریزر از درجه آزادی اقتصادی کشورها بر اساس پنج مؤلفه اندازه دولت، سیستم‌های قانونی و حقوق مالکیت، ثبات پولی، آزادی تجارت بین‌المللی و نظارت (مربوط به بازار اعتبارات، بازار کار و کسب‌وکار) صورت می‌گیرد. آخرین گزارش مؤسسه فریزر که در سال ۲۰۲۱ منتشر شده، حاوی نتایج ارزیابی آزادی اقتصادی ۱۶۵ کشور جهان در سال ۲۰۱۹ است که در آن ایران با کسب رتبه ۱۶۰، نسبت به سال قبل از آن ۲ پله تنزل داشته است. تنها کشورهای ونزوئلا، سودان، لیبی، الجزایر و زیمبابوه وضعیتی بدتر از ایران داشته‌اند. بهترین رتبه ایران در بین این پنج مؤلفه مربوط به اندازه دولت (امتیاز ۶/۷ از ۱۰/۰ و رتبه ۸۹) و بدترین آن مربوط به تجارت بین‌المللی (امتیاز ۳/۴ از ۱۰/۰ و رتبه ۱۶۱) بوده است. در مؤلفه اندازه دولت، امتیاز ۸/۰ برای زیرشاخص یارانه‌ها و پرداخت‌های انتقالی و همچنین امتیاز ۸/۰ برای زیرشاخص سرمایه‌گذاری دولتی، کمک قابل توجهی به کسب این رتبه کرده است. در مقابل امتیاز زیرشاخص تملک دارایی‌های دولتی معادل ۴/۲ ارزیابی شده است. در مؤلفه تجارت بین‌المللی نیز امتیاز نرخ ارز بازار غیررسمی صفر بوده، امتیاز تحرک سرمایه و افراد فراتر از ۳/۶ نرفته، امتیاز موانع تجاری نظارتی ۴/۷ ارزیابی شده و امتیاز تعرفه‌های تجاری ۵/۴ محاسبه شده است. در مؤلفه ثبات پولی امتیاز ایران ۶/۲ محاسبه شده است. زیرشاخص آزادی تملک ارزهای خارجی امتیاز کامل ۱۰ را کسب کرده، رشد پول امتیاز ۹/۶ را گرفته، امتیاز انحراف معیار تورم ۳/۲ بوده و امتیاز تورم سال‌های اخیر از ۲/۰ فراتر نرفته است. در مؤلفه سیستم قانونی و حقوق مالکیت، امتیاز ایران ۳/۶ ارزیابی

جدول ۳۰- وضعیت ایران در شاخص آزادی اقتصادی مؤسسه هریتج

مؤلفه	رتبه ۲۰۲۲ (در بین ۱۷۷ کشور)	رتبه ۲۰۲۱ (در بین ۱۷۸ کشور)	امتیاز ۲۰۲۲ (از صفر تا ۱۰۰)	امتیاز ۲۰۲۱ (از صفر تا ۱۰۰)
هزینه‌کرد دولت	۱۲	۲۳	۹۲/۵	۹۰/۱
فشار مالیاتی	۷۴	۷۲	۸۰/۸	۸۰/۸
سلامت بودجه‌ای	۱۱۴	۸۵	۵۴/۷	۸۲/۸
اثربخشی قضایی	۱۳۲	۱۳۶	۲۹/۴	۲۸/۳
آزادی نیروی کار	۱۳۹	۱۳۵	۴۹/۴	۵۰/۱
آزادی تجارت	۱۵۰	۱۶۷	۵۹/۲	۵۴/۲
آزادی کسب‌وکار	۱۵۵	۱۲۵	۳۸/۹	۵۷/۱
یکپارچگی دولت	۱۶۱	۱۳۴	۱۹/۸	۳۱/۸
حقوق مالکیت	۱۶۱	۱۵۵	۲۶/۶	۳۳/۵
آزادی پولی	۱۷۱	۱۷۳	۴۲/۳	۴۲/۱
آزادی سرمایه‌گذاری	۱۷۳	۱۷۴	۵	۵
آزادی مالی	۱۷۵	۱۷۶	۱۰	۱۰

مأخذ: مؤسسه هریتج، شاخص آزادی اقتصادی ۲۰۲۲

۱۲۹ کشور مورد مطالعه قرار دارد. از سوی دیگر، در زمینه شاخص ادراک فساد^۵ که از سوی مؤسسه شفافیت بین‌الملل^۶ منتشر می‌شود، ایران در سال ۲۰۲۱ با یک پله تنزل نسبت به سال قبل از آن، رتبه ۱۵۰ را در میان ۱۸۰ کشور به خود اختصاص داده است.

همچنین در رابطه با حقوق مالکیت و ادراک فساد که در میزان درجه آزادی فعالیت‌های اقتصادی مؤثرند، آخرین گزارش شاخص بین‌المللی حقوق مالکیت^۳ که توسط اتحادیه حقوق مالکیت^۴ منتشر می‌شود و مربوط به سال ۲۰۲۱ است، نشان می‌دهد که ایران با یک پله سقوط نسبت به سال قبل از آن در جایگاه ۱۱۴ در بین

1. Index of Economics Freedom (IEF)
2. Economic Freedom of the World (EFW)
3. International Property Right Index
4. Property Right Alliance
5. Corruption Perception Index
6. Transparency International

۹.۲. نتایج پایش محیط کسب‌وکار از سوی اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران

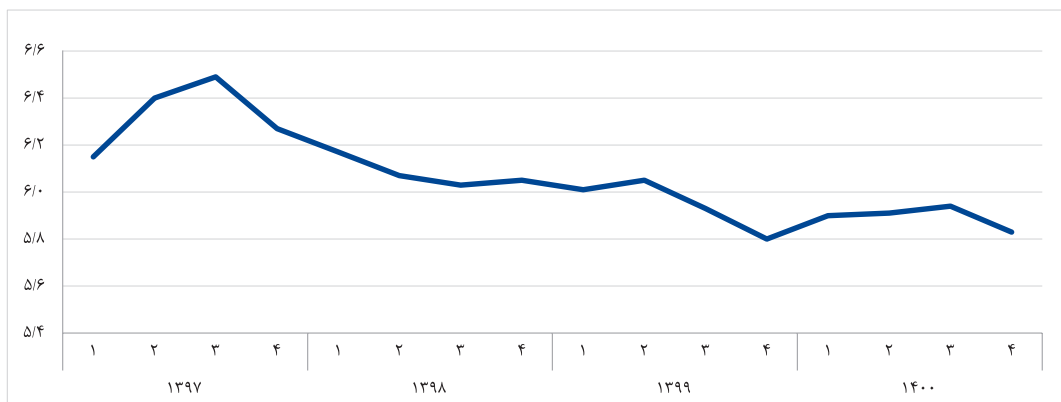
سال ۱۳۹۹، از بدتر شدن نسبی وضعیت حکایت دارد. لازم به ذکر است که این شاخص عددی بین ۰ و ۱۰ است که عدد ۱۰ بدترین وضعیت ممکن را نشان می‌دهد. در فصل مورد بررسی، فعالان اقتصادی مشارکت‌کننده در این پایش، سه مؤلفه غیرقابل پیش‌بینی بودن و تغییرات قیمت مواد اولیه و محصولات، دشواری تأمین مالی از بانک‌ها و نهایتاً بی‌ثباتی سیاست‌ها و قوانین و مقررات و رویه‌های اجرایی را - همچون سال گذشته - نامساعدترین و سه مؤلفه محدودیت دسترسی به آب، محدودیت دسترسی به حامل‌های انرژی (برق، گاز، گازوئیل و ...) و نحوه استقبال مشتریان از نوآوری و ابتکار در ارائه خدمات و محصول را مساعدترین مؤلفه‌های محیط کسب‌وکار معرفی کردند. شایان ذکر است که از پاییز ۱۳۹۶ تاکنون همواره غیرقابل پیش‌بینی بودن و تغییرات قیمت مواد اولیه و محصولات به عنوان نامساعدترین مؤلفه کسب و کار ارزیابی شده است و نشان از اثر بحران تورم مزمن بر کسب‌وکارها دارد. در این شرایط کنترل تورم از طریق انقباض پولی، اثر مثبت‌تری از تخصیص اعتبار (انبساط پولی) بر تولید دارد. نمودار ۸ روند شاخص کل محیط کسب‌وکار را به صورت فصلی از بهار ۱۳۹۷ تا زمستان ۱۴۰۰ نشان می‌دهد. به نظر می‌رسد پس از شوک ناشی از تحریم‌های جدید آمریکا، به مرور کسب‌وکارها با شرایط جدید سازگارتر شده‌اند و البته انتخاب رییس جمهور دموکرات نیز به تسهیل اندک فضای کسب‌وکار ایران کمک کرده است.

به موجب قانون بهبود مستمر محیط کسب‌وکار مصوب سال ۱۳۹۰، اتاق‌های بازرگانی کشور موظف‌اند به منظور اطلاع‌رسانی سیاست‌گذاران از وضعیت محیط کسب‌وکار در کشور، شاخص‌های ملی محیط کسب‌وکار در ایران را تدوین کرده و به طور سالانه و فصلی حسب مورد به تفکیک استان‌ها، بخش‌ها و فعالیت‌های اقتصادی اعلام کنند. در ابتدا مرکز پژوهش‌های مجلس مسئولیت انتشار این گزارش‌ها را بر عهده داشت، اما در سال ۱۳۹۴، اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران با همکاری اتاق‌های تعاون و اصناف در قالب یک طرح پژوهشی اقدام به شناسایی و معرفی شاخص‌های ملی پایش محیط کسب‌وکار کرد و از سال ۱۳۹۵ به این سو تهیه گزارش در مرکز پژوهش‌های مجلس متوقف شد.

آخرین گزارش فصلی منتشر شده از سوی اتاق بازرگانی در زمینه پایش محیط کسب‌وکار ایران مربوط به زمستان ۱۴۰۰ است. در این گزارش، داده‌های پیمایشی حاصل از ادراک‌سنجی از وضعیت مؤلفه‌های محیط کسب‌وکار کشور از ۲ هزار و ۵۴۶ فعال اقتصادی زیرمجموعه سه اتاق بازرگانی، تعاون و اصناف و با استفاده از روش تکمیل پرسشنامه الکترونیکی و همچنین آمارگیری تلفنی با کمک رایانه صورت گرفته است و داده‌های آماری نیز از منابع آماری رسمی کشور تهیه و مورد بررسی قرار گرفته‌اند.

بر اساس نتایج این گزارش، شاخص ملی محیط کسب‌وکار در زمستان ۱۴۰۰ به عدد ۵/۸۳ رسیده است که در مقایسه با شاخص ۵/۸۰ واحدی در زمستان

نمودار ۸- روند شاخص کل محیط کسب‌وکار*

مأخذ: اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران، گزارش‌های فصلی پایش محیط کسب‌وکار، زمستان ۱۴۰۰
* کاهش شاخص نشانه بهبود وضعیت محیط کسب و کار است.

اولیه و محصولات بوده است. جدول ۳۱ شاخص محیط کسب‌وکار را به تفکیک مؤلفه‌های پیمایشی در گزارش مذکور که بر اساس اعداد زمستان از بیشترین به کمترین مرتب شده‌اند نشان می‌دهد.

در زمستان ۱۴۰۰، از نظر فعالان اقتصادی کشور وضعیت محیط کسب‌وکار در بخش خدمات نامناسب‌ترین بوده و پس از آن به ترتیب بخش‌های کشاورزی و صنعت قرار دارند. در هر سه بخش، مساعدترین و نامساعدترین مؤلفه به ترتیب محدودیت دسترسی به آب و غیرقابل پیش‌بینی بودن و تغییرات قیمت مواد

جدول ۳۱- شاخص محیط کسب و کار به تفکیک مؤلفه‌های پیمایشی سه اتاق بازرگانی، تعاون و اصناف در سال ۱۴۰۰

بهار	تابستان	پاییز	زمستان ↓	مؤلفه‌های پیمایشی محیط کسب و کار
۸/۴۳	۸/۶۳	۸/۵۷	۸/۴۱	غیرقابل پیش‌بینی بودن و تغییرات قیمت اولیه و محصولات
۷/۲۴	۷/۲۳	۷/۳۹	۷/۴۰	دشواری تأمین مالی از بانک‌ها
۷/۵۰	۷/۶۲	۷/۴۸	۷/۲۷	بی‌ثباتی سیاست‌ها، قوانین و مقررات و رویه‌های اجرایی ناظر بر کسب و کار
۷/۰۱	۷/۱۱	۷/۰۵	۶/۷۲	موانع در فرآیندهای اداری و اخذ مجوزهای کسب و کار در دستگاه‌های اجرایی
۶/۶۷	۶/۶۴	۶/۶۶	۶/۴۷	فساد و سوء استفاده افراد از مقام و موقعیت اداری در دستگاه‌های اجرایی
۶/۵۰	۶/۳۷	۶/۵۸	۶/۴۰	رویه‌های ناعادلانه ممیزی و دریافت مالیات
۶/۴۵	۶/۴۳	۶/۵۶	۶/۲۹	دخالت‌های غیرمنطقی نهادهای حاکمیتی در تعیین قیمت‌ها در بازار
۶/۴۹	۶/۳۷	۶/۳۶	۶/۲۷	تولید و عرضه نسبتاً آزاد کالاهای غیراستاندارد و تقلبی در بازار
۶/۱۹	۶/۱۶	۶/۳۳	۶/۱۲	وجود رقابت غیرمنصفانه شرکت‌ها و مؤسسات دولتی یا شبه‌دولتی در بازار
۶/۳۶	۶/۲۹	۶/۲۷	۶/۱۱	وجود انحصار، امتیاز یا هر نوع رانت به یک یا تعدادی از رقبا در بازار
۶/۴۳	۶/۰۰	۶/۲۸	۶/۰۹	ضعف دادگاه‌ها در رسیدگی به شکایات و پیگرد مؤثر متجاوزان به حقوق دیگران
۶/۲۶	۶/۱۱	۶/۲۲	۶/۰۸	رویه‌های سختگیرانه اداره‌های کار و بیمه تأمین اجتماعی برای مدیریت نیروی انسانی
۶/۲۳	۶/۰۰	۶/۰۴	۶/۰۰	فقدان یا شفاف نبودن آمار و اطلاعات مورد نیاز برای فعالیت اقتصادی
۶/۳۶	۶/۱۲	۶/۰۱	۵/۹۱	برداشت‌های سلیقه‌ای از قوانین و مقررات توسط مأموران محیط زیست، شهرداری، گمرک، بهداشت و ...
۶/۰۷	۶/۰۱	۵/۹۱	۵/۸۸	عرضه کالاهای و محصولات قاچاق در بازار ایران
۵/۸۴	۵/۶۲	۵/۹۰	۵/۸۵	کارگریز عمومی و ضعف در بازار
۵/۶۰	۵/۵۱	۵/۷۳	۵/۵۹	کمبود فناوری‌های نوین و تجهیزات مورد نیاز
۵/۸۰	۵/۷۱	۵/۷۰	۵/۵۳	فقدان ارتباط مناسب میان عوامل تأمین مواد اولیه، تولید و عرضه یک محصول در بازار
۵/۲۷	۵/۱۲	۵/۴۲	۵/۴۷	کمبود نیروی کار ماهر
۵/۵۱	۵/۶۲	۵/۴۹	۵/۲۰	بی‌تعهدی طرف‌های قرارداد و معامله به اجرای تعهدات و وعده‌هایشان
۵/۲۹	۵/۳۱	۵/۳۶	۵/۲۰	کمبود تقاضا در بازار
۵/۴۸	۵/۳۷	۵/۵۰	۵/۱۶	ضعف زیرساخت‌های حمل‌ونقل (جاده‌ای، ریلی، هوایی، دریایی و بندری)
۵/۲۶	۵/۱۹	۵/۲۵	۵/۰۸	ضعف نظام توزیع و مشکل در رساندن محصول به بازار
۴/۸۷	۴/۹۳	۵/۰۴	۴/۹۵	تمایل عمومی به خرید کالاهای خارجی و بی‌رغبتی به خرید محصولات ایرانی
۳/۸۴	۳/۶۵	۳/۹۷	۴/۰۶	محدودیت‌های دسترسی به شبکه تلفن همراه و اینترنت
۴/۴۴	۴/۰۸	۳/۸۹	۳/۸۲	نحوه استقبال مشتریان از نوآوری و ابتکار در ارائه خدمات و محصول
۳/۹۸	۴/۵۳	۳/۶۵	۳/۳۷	محدودیت دسترسی به حامل‌های انرژی (برق، گاز، گازوئیل و ...)
۳/۳۸	۳/۵۰	۳/۳۷	۳/۱۵	محدودیت دسترسی به آب

مأخذ: اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران، گزارش‌های فصلی پایش محیط کسب و کار

بناگاه‌هایی که بین ۱۰۱ تا ۲۰۰ نفر کارکن دارند مساعدترین وضعیت محیط کسب و کار و بناگاه‌هایی که بین ۱۱ تا ۴۹ نفر کارکن دارند نامساعدترین وضعیت محیط کسب و کار را داشته‌اند. از نظر سابقه فعالیت بناگاه، در بناگاه‌هایی که فعالیت اقتصادی آنها زیر ۲ سال است، مساعدترین وضعیت محیط کسب و کار اعلام شده و بناگاه‌های اقتصادی با سابقه فعالیت بین ۱۱ تا ۱۵ سال، نامساعدترین وضعیت محیط کسب و کار را گزارش کرده‌اند. بناگاه‌های اقتصادی مشارکت‌کننده در این طرح به طور متوسط با ۴۱/۰ درصد از ظرفیت اسمی خود فعالیت داشته‌اند که نسبت به زمستان ۱۳۹۹، کاهش ۱/۷ واحد درصدی را نشان می‌دهد.

ارزیابی زمستان ۱۴۰۰ نشان می‌دهد که استان‌های سیستان و بلوچستان، قم و چهارمحال و بختیاری به ترتیب دارای بدترین و مرکزی، آذربایجان غربی و فارس به ترتیب دارای مساعدترین وضعیت محیط کسب و کار بوده‌اند. همچنین در بین رشته فعالیت‌های اقتصادی، رشته فعالیت‌های «املاک و مستغلات»، «سلامت انسان و مددکاری اجتماعی» و «سایر فعالیت‌های خدماتی»^۱، به ترتیب دارای بدترین وضعیت محیط کسب و کار و «مالی و بیمه»، «اداری و خدمات پشتیبانی» و «هنر، سرگرمی و تفریح» به ترتیب بهترین وضعیت محیط کسب و کار را در مقایسه با سایر رشته فعالیت‌های اقتصادی در کشور داشته‌اند. از نظر اندازه بناگاه،

۱. منظور از سایر فعالیت‌های خدماتی، فعالیت‌های سازمان‌های دارای عضو، تعمیر رایانه و کالاهای شخصی و خانگی و سایر فعالیت‌های خدماتی شخصی است.

این صفحه بنا به ضرورت صفحه‌آرایی سفید گذاشته شده است

ساختمان ادارات مرکزی بانک خاورمیانه

تهران، خیابان احمد قصیر (بخارست)، نبش خیابان پنجم

تلفن: ۸۰۰۰ ۴۲۱۷ فکس: ۲۳۸۳ ۹۱۲۱

کد پستی: ۱۵۱۳۶۴۵۷۱۷ صندوق پستی: ۴۴۴۵-۱۵۸۷۵

www.middleeastbank.ir

info@middleeastbank.ir